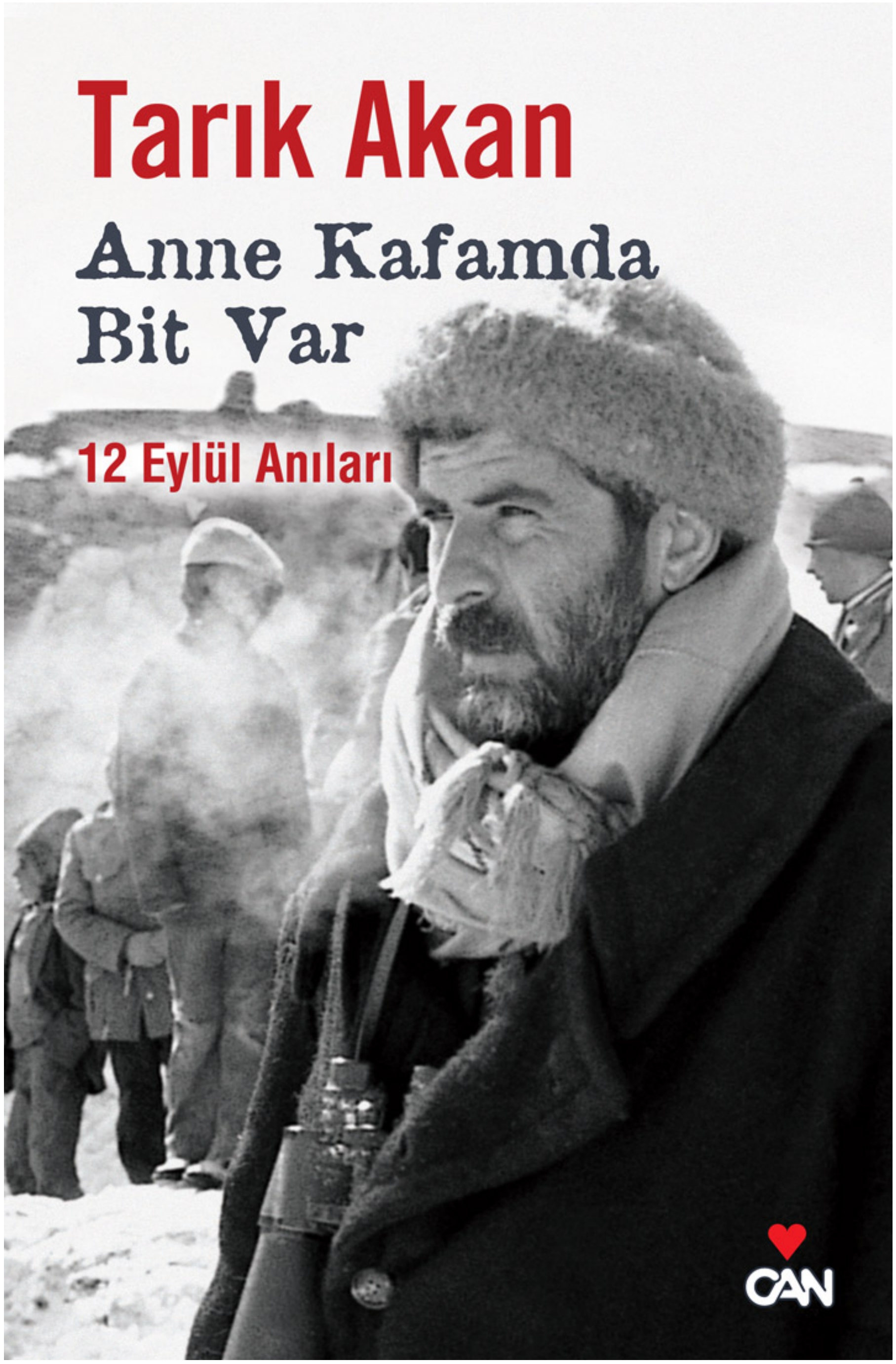
Tarık Akan

Anne Kafamda Bit Var

12 Eylül Anıları

CAN

Tarık Akan
Anne Kafamda
Bit Var
12 Eylül Anıları
CAN

1. basım: 2002
28. basım: Aralık 2013, İstanbul
Can Yayınları'nda 1. basım: Ekim 2012
E-kitap 1. sürüm Şubat 2014, İstanbul
2012 tarihli 1. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

ISBN 9789750721540

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

TARIK AKAN

ANNE KAFAMDA BİT VAR

12 Eylül Anıları

ANI

CAN

TARIK AKAN, 1949'da İstanbul'da doğdu. Babasının görevi nedeniyle Anadolu'da büyüdü. Babası albaylıktan emekli olduğunda, evi geçindirmek için düğün salonunda müdürlük, Ataköy Plajı'nda cankurtaranlık, sandalcılık, bilet karaborsacılığı yaptı. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde yüksek makine mühendisliği okurken gündüzleri kâğıt işportacılığı yaptı, geceleri üniversiteye gitti. 1971'de *Ses* mecmuasının açtığı yarışmaya "üçüncü bile gelsem beş bin lira alırım" umuduyla girdi ve birinci seçilerek filmlerde oynamaya başladı. Bu arada gazetecilik öğrenimi gördü. Film tekniği konusunda Ertem Eğilmez, oyunculuk konusunda Vasıf Öngören'den çok şey öğrendi. Başlangıçta romantik jön rollerinin aranan oyuncusu oldu; bu dönemde hafif güldürülerde de rol aldı. 1970'lerin ikinci yarısından başlayarak, Şerif Gören, Atıf Yılmaz, Yavuz Özkan, Zeki Ökten gibi yönetmenlerin, toplumsal sorunların ağırlıkta olduğu nitelikli filmlerinde oynadı. Bunlar arasında *Maden* (1978), *Pehlivan* (1984), *Sürü* (1978), *Adak* (1979), *Yol* (1982), *Çözülmeler* (1993), *Yolcu* (1993), *Eylül Fırtınası* (1999), *Hayal Kurma Dersleri* (1999), *Gülüm* (2003) sayılabilir. Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde dört kez En İyi Erkek Oyuncu Ödülü'nü kazanan Tarık Akan, *Pehlivan*'daki oyunuyla da 1985 Berlin Film Şenliği'nde Jüri Özel Ödülü'ne değer görüldü. 1992' de Çağdaş Sinema Sanatçıları Derneği'nin başkanlığına seçildi. Televizyonda *Taşların Sırrı* ve *Antika Talanı* adlı iki dizide oynadı. Uzun süredir sinema çalışmalarının yanı sıra eğitimcilik yapıyor. *Anne Kafamda Bit Var*, ilk ve tek kitabı.

Bu kitabın oluşmasında, beni uyararak, destekleyerek, zorlayarak bana yardımları dokunan Şeref Gür, Ahmet Kaçmaz, Hüseyin Baş, Zeki Ökten, Ali Özgentürk, Özdemir İnce, Yusuf Kurçenli, Rutkay Aziz, Can Dündar, Atilla Coşkun, Kıymet Coşkun, Turgay Fişekçi, Alaettin Aksoy, Gültin Kaçmaz, Nurdan Beşergil ve Acun Günay'a teşekkür ederim.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bir dakika, beni nereye götürüyorsunuz?

“Sana hiçbir şey olmayacak, göreceksin bak. Elini kolunu sallayarak dışarı çıkacaksın.”

Uçak havaalanına yaklaşırken Müjdat (Gezen) beni yatıştırmaya çalışıyordu. Onu duymuyor gibiydim. Tutuklanacak olursam onun neler yapması gerektiğini düşünmeye çalıştım; tanıdık birkaç kişinin adını saydım.

“Onları hemen ara, avukatımı devreye sok,” dedim; bir de bütün gazeteleri aramasını tembihledim.

Pencere kenarında oturuyordum, Müjdat yanımdaydı. Almanya’dan birlikte döndüğümüz kafilenin öbür elemanları da uçaktaydı. Üst üste viski içtiğimi anımsıyorum. Sık sık dışarı bakıyordum. Heyecanlıydım. Yerde beni nelerin beklediğini bilmiyordum. Uçak inişe geçti. Arkama dönüp baktım. Halit (Kıvanç) Ağabey’le işaretleşerek selamlaştık. Perran (Kutman), “Güçlü ol, telaşlanma, arkandayız,” anlamında yumruğunu sıkıp öpücük yolladı. *Hürriyet* gazetesi yazı işleri müdürü de bizimle birlikte uçaktaydı.

Durduk. Herkes hareketlendi, ben bir türlü yerimden kalkmak istemiyordum. Gönülsüzce, ağır ağır hareket ediyordum. Müjdat’a döndüm, “Beni götürürlerse bavulumu sen al,” dedim. “Bavulla şubeye gitmek istemiyorum. Yan ceplerinden birinde telefon defterim var, onu yok et.”

Yolcular birer ikişer uçağı terk etti. Çevremdekilere baktım. Halit Ağabey ile Perran dışındakilerin kaçamak ve korkak bakışlarıyla karşılaştım. Gözucuyla süzüldüğümü hissediyordum. Suçlayıcı tavırlar ve bakışlar dikkatimi çekti. Öyle telaşlıydım ki daha uçaktan çıkmadan polislerin gelip beni götüreceğini sanıyordum.

Korktuğum şimdilik başıma gelmemişti. Uçağa yanaştırılan körüğün içinden yürüdüm, koridorlar geçtim, köşeler döndüm. Sürekli

çevreme bakınıyor, sivil polis arıyordum. Şimdi şuradan çıkacak diye bekliyordum, ama yoktu işte. Yanımda Müjdat vardı. O da heyecanlı görünüyordu.

Kuyruğa girmiş insanların ardına eklendim. Bir anda kravatsız, ama takım elbiseli iki kişi dikkatimi çekti. Bana bakıyorlardı. Pasaport kontrolü için benim girdiğim sıranın ucundaki polis kulübesinin yanına geldiler. Oradan da doğrudan bana yöneldiler. Gözlerini üstüme dikmişlerdi. Artık emindim; bunlar sivil polisti. Tüm hareketleri ağır çekim görmeye başladım.

"Tarık Bey, sizi şöyle alalım; pasaportunuzu verin, biz hallederiz..."

Konuşacak halim kalmamıştı. Havaalanının ortasındaki karmaşa ve gürültüde siyah beyaz ve hareketsiz dikiliyordum. Bu manzaradan makasla oyulup çıkarılmış, başka bir deftere yapıştırılmıştım.

Müjdat benimle konuşan polise döndü:

"Bir sorun mu var memur bey?"

Polisler onu duymazdan geldiler, hiçbir şey söylemediler. Pasaport kuyruğu uzuyordu ve birlikte geldiğimiz kafiledekiler sadece bakıyorlardı. Derken polisin sesini yeniden duydum:

"Hakkınızda tutuklama emri var."

"Hangi nedenle? Ne olmuş ki?"

Soruyu gene Müjdat sormuştu. Polisler bilgi vermemekte kararlı görünüyorlardı; koluma girdiler, kuyruktan çıktık. Beni pasaport kulübelerine sokmayacaklarını anladım. Yürüdük. Yanda, kapısında "Emniyet Odası" yazılı odayı gördüm. Hemen, beni arka taraftan çıkaracaklarını düşündüm. Birden, "Bavullarım var; bavullarımı almalıyım," deyiverdim.

Bunun üzerine beni pasaport kulübelerinin yanına götürdüler. Bir polis pasaportumu aldı, herkesin önüne geçti, pasaportumu uzattı. Kuyrukta sıra beklememize gerek kalmadan, polisle birlikte salona

gittik, bavulların döndüğü yürüyen bandın önünde beklemeye başladık.

Önce pasaportu alan polis, sonra yavaş yavaş yolcular geldiler. Müjdat'ın biraz telaşlı ve şaşkın olduğu dikkatimi çekmişti. Polise bir şeyler daha sordu:

"Tarık'ı nereye götürüyorsunuz?"

"Emir var, başka bir şey bilmiyoruz."

Gene elde var sıfırdı. Beklemeye koyulduk. Uzunca bir ara geçti. Müjdat dayanamadı:

"İyi ama, nereye götürdüğünüzü de mi bilmiyorsunuz?"

Polis bu kez yanıt verdi, ama önce bizi şöyle bir güzel bekletti. Uzunca bir aradan sonra, "Birinci Şube'ye," dedi.

Bir koşturmadır gidiyordu; insanlar kendi dertlerinin peşine düşmüşler, ellerinde paketler, çantalar, bavullarla dükkânlara giriyor, çıkıyor, görevlilere bir şeyler soruyor, bir yerlere yetişmeye, bir şeyleri kaçırmamaya çalışıyorlardı. Aslında geçip gidenlerin evlerine ya da otellerine varmak dışında hiçbir şey umurlarında değildi. Bazen birileri acıyarak bana bakıyordu ya da belki bana öyle geliyordu.

"Abime söyle, evi boşaltsın," dedim Müjdat'a.

Demiryol filmi için Ankara Makine Kimya Enstitüsü'nden aldığım fünye ve kitaplığımdaki yasaklanmış kitaplar gelmişti aklıma. Silahımı bulmalarını da istemiyordum.

Müjdat'la sürekli konuşuyorduk. Neler yapılmalıydı? İlk aklımıza gelenler, olasılıklar ve daha bir sürü acele ve heyecan sonucu türeyen düşüncelerdi. Bir ara Müjdat, polise, "Tarık'ın hiçbir suçu yok; *Tercüman* gazetesinin yalan yanlış başlığı yüzünden oluyor bütün bunlar," dedi.

Sigara üstüne sigara içiyordum.

Bavul bekleme yerinde tanıdık birileri var mı diye bakıyorum, sanatçı arkadaşları görüyorum. Onlar da beni görüyorlar. Merak ve dikkatle tanıdık bir yüz aradığım halde bakışlarımızın bu buluşmasından rahatsız olmuştum. Aradığım neydi bilemiyorum; belki bir tür destek, yüreklendirme, ya da ne bileyim, çıkışta görüşürüz, meraklanma, mesajı. Ama bazılarında, "Tarık Akan tutuklandı!" diye bir ağızdan bağırma isteği var gibiydi.

Bir ara, Müjdat ve Halit Ağabey'le birlikte yanımda duran *Hürriyet* gazetesi yazı işleri müdürü Nezih Demirkent'e döndüm.

"Abi, gazeteniz yazar artık olup biteni; hem bu benim için bir savunma da olur," dedim.

Böylece *Hürriyet*'in desteğini almış olacaktım.

Yazı işleri müdürü rahat görünüyordu. Hiç düşünmeden, "Sen hiç merak etme, gereken her şey yapılacaktır," dedi.

(Dedi ama, Selimiye'den salıverildiğimde tutuklanma haberim dışında benimle ilgili en ufak bir yazı yayımlanmamış olduğunu öğrendim.)

Bavullar gelmeye başladı. Buradan sonra nereye gideceğimi, beni nelerin beklediğini bilmediğimden, "Bavulum ne kadar geç görünse o kadar iyidir," diye düşünüyordum. Hoş, zaman kazanmakla elime ne geçeceğini de bilmiyordum ya, gene de artık yönelmiş olduğum belirsizliğe doğru gidişimi geciktirebilmenin peşindeydim. Ama o konuda da şanssızdım işte; bavulum ilk birkaç bavulla birlikte çıkıp gelmişti. Bozuldum. Gözümle izliyordum, yaklaştı, yaklaştı; alayım mı, almayayım mı, alayım mı almayayım mı... Almadım. Önümden geçip gitti. Bavulum önümden yedi-sekiz kez geçti. Müjdat kendininkini almış, beni bekliyordu. Bavullarını alan gidiyordu. Bavullar iyice azalmıştı. Müjdat, "Seninki nerede?" dedi. "Çıkmadı mı?"

Ona durumu açıklamak yerine, "bilmiyorum" gibisinden dudak işareti yaptım.

Biraz daha zaman geçti. Yanımdaki polislere döndüm, "Benim bavulumu Müjdat alsın, şubeye bavulla gelmeyeyim," dedim.

Polisler kabul ettiler. Hemen bavulumu aldım, Müjdat'ın el arabasına koydum. Ağır ağır, amaçsızca hareket ediyordum, havaalanından ayrılmak istemiyordum. Polis şöyle bir kolumu dürttü. Müjdat, Halit Ağabey, ben ve polisler hiç konuşmadan dışarı çıktık.

Beni tanıyanlar oluyordu; gülenler, el sallayanlar...

Üstüme bir suçluluk duygusu yapışmıştı, kurtulamıyordum. Suratım asıktı. Gözlerim sürekli tanıdık birilerini arıyordu.

Çıkış kapısında üç sivil polis daha belirmişti. Müjdat'la öpüştük. Gözlerine baktım, ayrıldık. Saat beş buçuğa geliyordu.

Açık mavi, sivil plakalı, kısa burunlu bir minibüse bindim. Kapının karşısına denk gelen yerdeki koltuğa oturdum; şoförün arkasına, cam kenarına. Yanıma pasaport işlemlerimle ilgilenen polis oturmuştu. Bir tanesi en öndeki tek kişilik koltuğa, elinde Akrep taşıyan üç-dört polis de arkamdaki koltuklara yerleştiler. İşin ciddiyetini biraz daha hissettim.

Öndeki polis, telsiziyle talimat geçti:

"... numaradan ... numaraya..."

Biraz sonra yanıt geldi:

"Dinlemedeyim."

"Müdürüm, malı aldık, yola çıkıyoruz."

"Anlaşıldı, tamam."

Hareket ettik. Önümüzdeki araba, içindeki dört kişiyle sivil plakalı beyaz bir Renault'ydu. Bir ara arkama baktım; bir Renault da arkamızdan geliyordu. Öyle sıkı bir ablukaya alınmıştım ki, neredeyse kendimden kuşkulanacaktım.

Neden bu kadar güvenlik önlemi aldıklarını çözemedim. Sıkıntı bastı. Sakinleşmek için yinelediğim sözler anlamını yitirmişti, kötümserliğe teslim olmuştum. Gittikçe karamsarlaştım. Londra Asfaltı'na çıktık. Hiç kimse konuşmuyordu. Ben bir şeyler söyledim sonunda; kısa sorular. Yanıtlar da çok kısa oldu. Onlara sigara tuttum. Hepsi aldılar. Havayı biraz yumuşatmak istiyorum; "Ben size iyi davranıyorum, siz de bana iyi davranın," demeye getiriyordum. Olmaz ya, olsun istiyordum.

Bir ara, minibüsü incelemeye başladım. Hep yaptığım şey. Araçtan normalin üstünde gürültü geliyordu; aşağı baktım, bastığım yerler çürümüştü, egzoz patlaktı, koltukların yayı kırık, döşemeleri yırtıktı.

"Dökülüyor bu minibüs," dedim. "Geceniz gündüzünüz yok, aldığınız az buz sorumluluk değil. Keşke daha modern araçlarla çalışabilseniz."

O anda neler düşündüler bilemiyorum, ama söylediklerimde samimiydim. Ortalık biraz yumuşar gibi oldu. Araya uzun sessizlikler girse de karşılıklı sorular soruldu. Telsiz sürekli açıktı, bir kulağım oradaydı. Hangi semtten geçsek, "Şimdi şurayı geçtik!" – "Anlaşıldı!" – "Şimdi burayı geçtik!" – "Anlaşıldı!" seslerinin eşliğinde ilerliyorduk. Polislerle sohbet koyulaşmaya başlamıştı. Havadan sudan konuşuyorduk, ama arada ciddi sorular da geliyordu. Ağız aradıklarını anladım. Yer belirleme konuşmaları bir ara kesildi. Telsizin öbür ucundaki ses sordu:

"Neredesin - Neredesin?"

"Şu anda Mecidiyeköy'deyiz müdürüm, on dakika sonra oradayız."

Ve Gayrettepe Emniyet Müdürlüğü göründü. Ana kapıdan içeri girdik. Sola kıvrıldık. Birinci Şube tabelasının önünde durduk. Kapıda bizi bekleyen beş-altı kişi vardı; biri kısa boylu, esmer, çok sert yüzlü, kravatlı, ötekiler kravatsız, kot gömlekli. Arabadan indiğim an koluma

giren polis beni giriş kapısından içeri soktu. Sert yüzlü kravatlı olanın yanından geçerken adam, “Geç bakalım Tarık,” dedi; kalın bir sesti.

Büyük kapıdan içeri girdiğimde karşıma büyük bir salon çıktı. Salonda, oturulacak yerlerin dışında banka veznesi biçiminde camlı bir bölme vardı. Yandaki kapıdan bu bölmeye sokuldum.

Kravatlı, kalın sesli, sert yüzlü adam, içerideki masanın yanında dikilmişti. Bana, “Üstünde ne var ne yoksa hepsini masaya koy!” dedi.

Söylediğini yaparken bir başka polisin ona, “Müdürüm,” dediğini duydum. Hemen, çabucak bir daha bakıp bu sert görünüşlü adamı inceledim.

Saatimi, kemerimi, her şeyi masanın üzerine koydum. Üzerimde 10.000 mark vardı; hepsi yüzlük bir demet para. Onları da masanın üzerine bıraktım. Müdürün gözleri açıldı:

“Kaç para var orada?”

“10.000 mark,” dedim.

Müdür, “Neden bu kadar çok parayla dolaşıyorsun; nereden buldun?” gibi sorular sordu. Parayı Egemen Bostancı’dan almıştım.

Müdür yüzüme baktı, sonra polise döndü, “İşlemleri hızla bitirin. Parayı kasaya koyun, emanete alın. Tarık’ı da yan tarafa alın, beklesin,” deyip gitti.

Öteberimi kaydederek bir naylon torbaya koydular. Türk paralarını bana verdiler, “Bunlar sana gerekli olacak, cebine koy,” dediler.

Pek bir şey anlamadım, ama aldım. Sonra beni bu camlı bölmeden çıkardılar. Dar ve uzunca bir koridora geldik, sağlı sollu kapılar vardı. Biraz yürüdüm. Tam karşıdan, gözleri bağlı bir genci getiriyorlardı. Biri kolundan tutuyordu. Kenara çekildim, yanımızdan geçtiler. Bir an tutulup kaldım sanki, hiçbir şey düşünemedim, arkama bakamadım bile. Neler oluyordu böyle, hiçbir şey anlayamıyordum. Yalnızca korku hissediyordum, gittikçe büyüyen bir korku.

Beni bir odaya soktular. İçeride kimse yoktu. İki çelik masa, daktilolar, dosya dolapları görüyordum. Polis beni bir sandalyeye oturttu, gitti. Uzun bir süre orada kaldım. Sürekli birileri giriyor, bir şeyler yapıyor ve gidiyordu.

Akşam saat yedi ya da sekiz sularında müdür geldi. Sakin görünüyordu. İkimiz de ayaktaydık. Olayın nasıl olduğunu sordu. Hemen büyük bir telaşla bütün oyunculuk yeteneğimi ortaya koyarak en inandırıcı rolümü oynamaya başladım. Acele acele *Tercüman* gazetesinin yanlış bir başlık attığını, yanlı bir haber hazırladığını, hiçbir suçum olmadığını uzun uzun anlattım. Ayaküstü bir ifade aldı, "Sen merak etme, yarın sabah erkenden seni savcıya gönderirim, ifaden alınır, serbest bırakılırsın," deyip gitti.

Nasıl rahatlamıştım birden. Sabah buradan kurtulacaktım, serbest kalacaktım, işte bu kadardı hepsi. İçeri giren sivil polislerle sohbet ediyordum. Zaman zaman ellerinde Akreplerle başka polisler girip çıkıyor, telefonlar, telsizler, anonslar duyuluyordu.

Saatler geçti.

On bir buçuk dolaylarında bir polis hışımla içeri girdi, "Kalk! Benimle gel!" dedi sert bir sesle.

Birlikte koridora çıktık. Girişteki büyük salona geldik. Beni havaalanından alan komiserle bir polis daha orada bekliyordu. Her şey birden keskinleşmişti, ortalıkta sivri bir şeyler dolanıyordu. Derken müdür geldi. Suratı asıktı. Çok öfkeli görünüyordu. Polisler hemen şöyle bir toparlandılar.

"Bu adamın bavulu nerede? Avrupa'dan böyle mi geldi?" diye bağırdı müdür.

Polislerden biri yanıtladı:

"Hayır efendim, arkadaşı Müjdat Gezen götürdü."

Müdür bana yöneldi:

"Müjdat nerede oturuyor?"

“Bilmiyorum.”

Müdür bağırıyordu:

“Hayvan herifler! Gidin çabuk her şeyi halledin! Evini de arayın!”

Arkasını dönüp küfrederek uzaklaştı. Salonun havası değişmiş, ağırlaşmıştı. Neler oluyordu, anlamıyordum. Beni gene aynı minibüse bindirdiler. Bu kez beş polisle yola çıktık. Önümüzde, arkamızda Renault arabalar yoktu. Sirkeci’den girip sahilden ilerledik. Telsizle sürekli olarak Müjdat’ın evini soruyorlardı. Hiç konuşmuyordum. Az önceki kaygısız halimin aksine telaşlı ve moralsizdim. Cankurtaran’a yaklaşırken polislerden biri, “Yahu çok acıktık, şurada köftecide yemek yiyelim, ne dersin?” dedi.

Hemen atıldım:

“Tabii, çok iyi olur, ben de çok acıktım.”

Cankurtaran’ın hemen köşesindeki lokantaya girdik. Her şeyi ben ısmarladım, onlar yediler. Telsiz sürekli çalışıyordu. Müjdat’ın adresi telsizle bulundu, yazdılar. Polisler köfteleri yedikçe gevşemişlerdi; davranışları değişti, sanki biraz yumuşadılar. Yemeğin sonunda gelen hesaba ise şaşıp kalmamak mümkün değildi; inanılmaz bir rakam vardı faturanın üstünde. Altı üstü köfte yemiştik, ama lokantanın iki-üç akşamlık hesabı kadar bir para tutmuştu. Polislerle lokanta sahibinin içli dışlı olduklarını düşünmeden edememiştim.

Tekrar minibüsle sahil yolundan devam ettik. Evime doğru gidiyorduk. Heyecanımı bastırmaya çalıştım. Acaba Müjdat, ağabeyime söyledi mi, acaba ağabeyim evi temizledi mi, evdeki fünye ve kitaplar ortadan kalktı mı, kalkmadıysa nasıl bir yol izleyeceğim, ne söylemem gerekir; bunları düşünüyordum. Komiser sürekli telsizle konuşuyordu. Karşı telsiz de, “Biz geldik bekliyoruz,” gibi yanıtlar veriyordu. Benim komiser yer bildirdi, “Şu kadar zaman sonra intikal edeceğiz,” dedi. Demek ki bir ekip de evimin önünde bekliyordu.

Eve yaklaştıkça merakım da, heyecanım da artıyordu. Zeytinburnu'nu geçtik, Bakırköy sahiline yaklaşıyorduk. İşte gelmiştik bile. Kaldırıma çekilmiş bir minibüs ve askerî kamyon gözüme çarptı. Bizim minibüs öbür minibüsün arkasına yanaştı. Arabadan indik. Şaşırıp kalmıştım; çevre, sivil polis ve G3'lü birçok askerle doluydu. Sanki bir kaleyi ya da düşman evini kuşatmışlardı. Apartmanın önünü askerler sarmıştı; hepsinin gözü üstümdeydi. Askerî kamyonun hemen yanından bir yüzbaşı bana doğru geldi. Öbür minibüsteki polislerle birlikte apartmanın dış kapısına doğru yürüdük; askerler dışarıda kaldı. Evdeki yasak kitaplar ve filmde kullandığımız fünyeler aklımdan çıkmıyordu, heyecandan başka bir şey düşünemiyordum. Asansör olmasına rağmen merdiveni tırmandık; bir ordu gibi. Merdivende insanlar kaynıyordu, ama katlardan çıkıp bakan olmamıştı. Çıkmaya devam ettik. Altıncı kata geldiğimizde; soluk soluğaydık. Anahtarla kapıyı açmak üzereyken, yüzbaşı, "Bir görgü tanığı gerek. Komşularından birini alıp gel," dedi.

Alt katta oturan Cahit Bey'in adını söyledim. Polis daha aşağıya inmeden Cahit Bey kapıyı açtı. Heyecanı her halinden belliydi; kısa boylu, gözlüklü, şişman bir adamdı, yüzü mosmordu, elleri titriyordu. Polis gerekenleri söyledi.

Kapıyı açtım. İlk olarak ben girdim. Sağdaki odaya hemen bir göz attım: Kitaplığımın yarısı boşalmıştı. Bunu görünce büyük bir rahatlık duydum. Tabii kitaplığımın yer yer boş olması hoş olmayan bir görüntüydü. Polis anlamıştı, ama bir şey yapamıyordu.

(Salıverildikten sonra ağabeyime kitapları ne yaptığını sordum; fünyelerle birlikte hepsini denize attıklarını öğrendim. İki arkadaşıyla eve gelmişler, kitaplara bakmışlar, bakmışlar, bunların hangisi yasak hangisi değil, içinden çıkamamışlar; sonra bir avukat arkadaşına telefonla sormuşlar, gene işin içinden çıkamamışlar, bunun üzerine ne kadar kırmızı kaplı kitap varsa hepsini bavula doldurmuşlar. Asansörle

indirirken asansör çökmüş, komşular kurtarmış. Evin önündeki deniz kenarında ellerinde iki bavulla iki kişi, sağa sola bakmışlar, polise yakalanırlarsa ne yapacaklarını düşünmüşler. Hepsini birden mi, yoksa tek tek mi denize atacaklarına karar verememişler, tek tek atmışlar, hafif bir lodos varmış, atılan kitapların bazıları denizde yüzmeye başlamış, onlar da korkularından hepsini birden denize atıp kaçmışlar.)

Evimin her yeri didik didik aranıyordu; Cahit Bey ve yüzbaşı dışında içeride on polis vardı. Polisin biri yatak odamdan Nesimi' nin kendi elyazısı ile yazılmış bir şiirini buldu, salona, komisere getirdi. Bazı kitapları komisere gösterip, masanın üzerine bırakıyorlardı. Bu arada ben polislere çay demlemiştim. Herkese yetecek kadar çay bardağım olmadığı için çeşit çeşit bardaklarla ikram ettiğimi anımsıyorum. Telsiz sürekli çalışıyordu.

Sıra zabıt tutmaya gelmişti. Komiser elyazısıyla yazıyordu. Masanın üstünde biriken birkaç yasak kitap vardı, ama onları kaydetmedi. Nesimi'nin şiirini yazmak istedi.

"Bunu da yazmayıver," dedim.

Anlaşılan, Cankurtaran'daki köfteler işe yaramıştı; onu da yazmadı.

Tutanağın altını Cahit Bey ile, yüzbaşı imzaladılar. Yasak hiçbir şey yoktu, ama tutanak iki dosya kâğıdı tutmuştu.

Aşağı indik. Askerler gitti, biz, iki minibüsle yola koyulduk. Bu kez Müjdat'ın evine gidiyorduk.

Cihangir'e Tavukuçmaz'dan girdik. Dolaştığımızı, evi zor bulduğumuzu anımsıyorum; ara sokaklardan birindeydi. Kapıyı çaldık. Müjdat'ın sesi duyuldu:

"Kim o?"

Yanıt kesin ve netti:

"Polis!"

"Bir dakika," dedi Müjdat içeriden.

Uzun bir süre bekledik. Neden sonra kapı açıldı, Müjdat üstünde gecelikle kapıda dikiliyordu.

"Hayırdır, bir şey mi var?"

"Müjdat, bavulumu almaya geldik," dedim.

Bizi içeri aldı; dört-beş polis, bir de ben. Bavulum salonun bir köşesinde duruyordu. Müjdat polislerle konuşmaya başladı. Ben hemen bavulu açtım. Telefon defterim yerinde duruyordu. Müjdat bu işi halledememişti anlaşılan. Polislere belli belirsiz bir bakış attım, defteri halının altına sokuverdim. Bavulu kapattım. Dışarı çıkmak üzere ilerlerken, yatak odasının kapısından bir kızın yatakta oturduğunu gördüm.

Bavulla birlikte dışarı çıktık. Minibüse, oradan Gayrettepe'ye.

Çok yorgundum. Gecenin üçü ya da dördü olmalıydı. Ortalık sakin görünüyordu. Adının T. olduğunu öğrendiğim müdüre durum rapor edildi. (Zaten evdeki arama boyunca ve Müjdat'ın evinden bavulu almamız sırasında telsizle olup bitenden sürekli haberli kılınmıştı.) T. aksi ve suratsız davranıyordu. Birkaç saat önce beni yüreklendiren, "Sabaha çıkarsın," diyen adam o değildi sanki.

Elimdeki bavulu işaret ederek, "Onu şuraya bırak," dedi, sonra polise döndü: "Tarık'ı aşağıya alın. Tek kalsın." Bana bakarak devam etti: "Yarın seni savcıya gönderirim, bir gece yat bakalım..."

Öyle farklıydı ki tavrı... Yanından ayrılmadan önce, polise, "Sert yapma, gözünü bağlamana gerek yok," dedi.

Kolumdan tutan polisin yol göstermesiyle, önce eşyalarımı bıraktığım, sonra da bavul kovalamacasından önce birkaç saat beklediğim odalardan geçtik. Koridor bitti, geniş bir kapı açıldı. Döner merdivenlerden aşağı indik. Bu kez büyük, demir bir kapının önünde durduk. Polis kapıya vurdu. Demir kütlenin orta yerindeki gözetleme kapakçığı açıldı, birisi bize baktı, sonra kapı açıldı, elinde kalın bir

sopa tutan bir adam belirdi. İçeri girer girmez dayanılmaz bir koku duydum. Girişteki geniş alan, elli-altmış metrekare kadardı. Polisin kaldığı odacık solda, kızların kaldığını sonradan öğreneceğim hücrelerin uzandığı taraftaydı. On-on iki hücre de sağ yanda vardı. Polisin odasının karşısında bir hücre daha olduğunu görmüştüm; içeride tahta bir ranza vardı ve hücrenin kapısı yoktu.

İki polisle birlikte bir süre polisin odasında oturduk. Sürekli imalı sözler ediyorlardı, sanki hafiften sorgulanıyordum. Sopalı polis arada dalga geçiyordu. Yorgundum. Onlara da söylemiştim, "Yorgunum," demiştim. Beni getiren polis yarın çıkacağımı söyledi. Sopalı olan da oldukça ılımlı davranıyordu. Saatin kaç olduğunu artık kestiremiyordum. Bir süre sonra beni karşıdaki kapısız hücreye koydular. Üstüne karton kutular serilmiş tahta ranzaya uzanır uzanmaz uyudum.

İKİNCİ BÖLÜM

Burası Birinci Şube

Sabah olmuş, gün ışımıştı. Birtakım sesler duyuyordum, ama gözlerimi açamıyordum. Yeniden uykuya daldım. Uykumun en derin yerinde bacaklarıma bir tekme yedim. Neye uğradığımı şaşırmıştım.

"Ne oluyor lan be!" diyerek yerimden fırladım.

Tam küfrü basacakken birden nerede olduğumu anımsadım. Duvara çarpmış gibi durdum. Yelkenlerim suya indi. Başımdaki polis avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Toparlanamadan bir yumruk da mideme yedim; ranzaya çöküp kaldım. Polis kolumdan tuttuğu gibi beni açıklığa savurdu. Sürekli de küfrediyordu:

"Bunun ne ayrıcalığı var? Kim koydu bunu buraya?"

İtilip kakılırken, yerde oturmuş, ayaklarını uzatmış birilerini görmüştüm, ama ne olduğunu anlayamamıştım. Polis beni duvara çevirdi; bir yandan küfür ediyor, bir yandan da fotoğrafçıya fotoğraflarımın çekilmesini, parmak izlerimin alınmasını emrediyordu. Komiser olduğunu düşündüm.

Fotoğrafçı beni evirip çevirdi. O âna kadar duvara dönük olan gözlerim, yerde oturmuş, yaşları yirmi dolayındaki üç çocuğu gördü sonunda. Gözleri bağlıydı. Bakışlarım, ekmek gibi kabarmış tabanlarına takıldı. Bakakalmışım. Bir ayak tabanının bu denli şişebileceğini aklım almamıştı. Dehşete kapılmıştım. Gözlerimi çocuklardan alamıyordum. Fotoğrafçı elime rakamlı bir tabela tutuşturup sağlı sollu fotoğraflarımı çekti. Bakışlarım hâlâ çocuklardaydı. Ürkütücü ayrıntılar görmeye başlamıştım; şiş tabanlarda içlerinden sızan kanın kuruyup siyaha dönüşmüş olduğu yarım ya da birer santimlik yarıklar vardı. Çocukların sakalları uzamıştı. Birinin elinde de bir şişlik olduğunu gördüm.

Fotoğrafçı işini bitirdi, yeni gördüğüm bir polise seslenerek, "Tarık Abi'yle bir resmimizi çek, hatıra olur," dedi.

Bir güzel fotoğraf çektirdik. Sonra bir fotoğraf da polisle.

Fotoğrafçı, “Abi parmak izi için gelecekler,” deyip gitti.

Polis beni odasına soktu. Ortada pis bir masa vardı, üstü ekmek kırıntılarıyla doluydu. Odanın iki tarafı tel örgülerle çevrilmişti. Yumuşak başlı bir adamdı polis, adını söyledi:

“A.”

Kaytan bıyıklı, parlak, siyah saçlı biri. Bana sigara verdi.

Gözüm, oturan çocuklara takılmıştı. A. bakışlarımdan rahatsız oldu. Çenemi tutamadım, “Çocuklara ne olacak,” falan gibi sözler söyledim. A. da beni yeniden kapısı olmayan karşıdaki hücreye gönderdi.

Buradan bakınca çocukları görebiliyordum. A., kızlar tarafına, “Doktor, doktor!” diye seslendi.

Küçücük, kot pantolonlu bir kız geldi. Sonradan kızın tıp fakültesinde okuduğunu öğrendim.

“Şunlara bir bak,” dedi A.

Hücreden iyice dışarı çıkmıştım. Kız, A.dan pamuk filan istedi. A. da, “Yürüt onları,” dedi.

Kız, küçücük boyuyla çocuklardan birini ayağa kaldırıp yere bastırmaya çalıştı. Dayanamadım, hücreye girdim. Dalmışım.

“Çık lan dışarı!” sesiyle uyandım.

Çıktım. Tanımadığım bir polis, beni iterek, “Şu pezevengi dokuz numaraya at!” dedi.

Aradan ne kadar zaman geçtiğini kestiremiyordum; uzun zamandır kendimde olmadığımı düşündüm.

Doktor kız, çocukların ayaklarıyla ilgilenirken yanlarından geçip hücrelerin olduğu koridora girdik. Birkaç çift göz gördüm. Polis bir kapıyı açtı. İçeri girdim. Karanlıktı ve beter bir sidik kokusu vardı. Hücre leş gibi tuvalet kokuyordu.

Tek başınaydım. Bir süre sonra gözlerim karanlığa alıştı. Zemini seçebiliyordum. Her taraf ıslaktı. Kapının karşısına denk gelen elli-altmış santimetrekarelik kuru bir yer fark ettim; oraya gidip çömeldim. Koku dayanılacak gibi değildi. Bulunduğum yer iki metreye bir metre küçük bir odaydı. Çişim gelmiş, karnım acıkmıştı. Sigara istiyordum. Kafam karmakarışıktı. Hücre kapısının üstündeki boşluktan dışarı baktım. Hücrelerden beş-altı tanesini görebiliyordum. Sağ tarafta tuvalet vardı. Karşı hücreden bir çocukla göz göze geldim, "Abi hoş geldin," dedi alçak sesle.

"Sigaran var mı?" dedim.

"Yasak abi, yasak."

Sonra o küçücük aralıktan başkaları seslendi:

"Geçmiş olsun Tarık Abi!" diyenler, yumruklarını sıkarak destek olmaya çalışanlar, el sallayanlar oldu. Yan hücredekilerle de selamlaştık, birbirimize el salladık. Herkes sakallıydı. Birine, "Kaç gündür buradasın?" diye sordum.

"Elli," diyenler, "altmış," diyenler oldu.

Her an birisi gelip beni alacak diye tetikte bekliyordum. Ama gene de zaman geçmek bilmiyordu. Ara sıra karşı hücredeki çocuklarla göz göze geliyorduk. Oturuyordum, kalkıyordum, çömeliyordum, çömelmiş olarak uyumaya çalışıyordum; olmuyordu. Zamanla başa çıkamıyordum. Dayanamadım, kapıya vurmaya başladım. Polise seslendim:

"Arkadaş! Bir dakika bakar mısın? Polis Bey! Memur Bey!"

Ağzımı kapının üstündeki deliğe yaklaştırmış, avazım çıktığı kadar bağırıyordum. Çocuklardan birisi, "Tarık Abi... Abi sakin ol, dikkatli ol," diye uyardı.

Kimse gelmemişti. Çıldıracak gibi oldum. Sakinleşemiyordum. İçimde ayaklanan şey bir türlü yatışmıyordu. Bir süre sonra kapıya

daha hızlı vurmaya başladım. Gene karşı hücreden biri, "'Polis Bey,' deme abi, dayak yersin, amirim de," dedi.

Bu kez hem, "Amirim" demeye, hem de kapıya vurmaya başladım. Uzun bir zaman sonra A. geldi, kapıyı açtı:

"Ne var?"

"Çişim geldi; tuvalete gitmek istiyorum."

"Tuvalet izni günde üç keredir, akşama gidersin, sabret," dedi.

Tam kapıyı kapatacakken araya girdim:

"Tuvalet şurada; hücrelerden kimse bakmıyor."

Hiç oralı olmadı. Kapıyı kapatıp gitti. Kuru zemine çömeldim. Bacaklarımı iyice sıkıyordum; olmuyordu gene de. Çömelmek de kâr etmiyordu. Yolu yoktu, hücreye işemeye karar verdim. Kapının üstünden yeniden koridora baktım, karşı hücredekilere alçak sesle seslendim:

"Arkadaş, baksana yahu... Tuvaletinizi nereye yapıyorsunuz?"

"Orada süt kutusu yok mu?"

"Burada bir bok yok!"

"O zaman koyver gitsin."

Kıs kıs güldüler.

Bir süre daha sabrettim, sonra hücreye işedim. Belli olmasın diye kuru bölümü ıslatmamaya dikkat ettim. Çişimin kokusundan rahatsız olurum sanıyordum, ama fark etmedim bile. İçerideki sidik kokusu zaten her şeyi bastırıyordu. Rahatlamıştım. Meğer çiş yapabilmek ne güzelmiş, ne bulunmaz nimetmiş... O rahatlıkla çömelip biraz kestirmeye çalıştım. Zaman zaman başardım da.

Karnım acıkmıştı. Saati merak ediyordum. Sıkıntıdan patlayacak gibiydim; sıkıntıdan, tedirginlikten, meraktan. Her dakika koridora bakıyordum. Arada bir hücre kapıları açılıp kapanıyordu, ama neler olup bittiğini göremiyordum. Her seferinde yerimden kalkıp baktım,

ama boşuna. Bir aralık çömeldiğim yerde gene uyudum. Bir hayli zaman geçti. Arada bir karşı hücredeki çocuklarla konuştuk. Polisin ayak seslerini duyunca hemen geri çekiliyorlardı.

Polis koridorda bas bas bağırıyordu:

"Aranızda konuşanı görürsem ananızdan doğduğunuza pişman ederim!"

Bir yandan da kapılara sopayla vuruyordu. Acıkmıştım. Su bile yoktu.

Derken kapılar teker teker açılmaya başladı. Çocuklar önümden geçip tuvalete gittiler. Sıra benim hücreme geldi, polis, "Üç dakikan var, çabuk ol," dedi.

Tuvalete gittim.

Böyle tuvaleti askerde bile görmemiştim. Alaturkaydı, içi ağzına kadar bok doluydu. Kokusu da, görüntüsü de leş gibiydi. Bir kenarda, daracık bir oyuntunun ucunda bir lavabo vardı. İçi simsiyah olmuştu. Suyu açtım, ayaklarıma döküldü; lavabonun ortasında geniş bir çatlak vardı. Elimi yüzümü yıkadım, kana kana su içtim. Tuvalet işimi de halledip dışarı çıktım. Kapıda bekleyen polisle birlikte iki adım atıp hücreme girdim.

Böylece hücremde neden yerlerin su içinde olduğunu da anlamıştım; bütün bu pislik tuvaletten taşıp geliyordu. Gene yerime oturdum. Hafif hafif kaşınıyordum, ama doğrusu umurumda değildi. Uyuklamaya başladım.

Kim bilir ne kadar zaman geçtikten sonra uyandım, ayaklarım açılsın diye hücrede biraz dolaştım. Hücrenin duvarları boyunca, ayaklarımın ıslanmasına aldırmadan yürüyordum. Zaman geçiyordu herhalde. Dışarıda hiç ses yoktu, çıt çıkmıyordu. Herkes uyuyor, diye düşündüm; ben de uyudum.

Gece yarısını geçtiğini düşündüğüm saatlerde, ayaklarımı sümüklüböcek gibi toplayıp yere kıvrılmışken, birdenbire kapı açıldı. Fırladım ayağa kalktım. Birini üstüme doğru ittiler. Genç bir çocuktu; yirmi-yirmi bir yaşlarında. Kapıya baktım; olağanüstü iri bir polis hücre kapısını kaplamış dikiliyordu. Elleri de kocamandı. Ağabeyim de çok iriyarı biridir, "Polisin iriliği aklıma yer ettiğine göre ağabeyimden bile yapılıydı demek," diye düşünecektim sonradan.

Polis, hücreye getirdiği çocuğa sordu:

"Sen neden geldin lan?"

Ayaktaydım. Merak ve heyecanla izliyordum.

"Benim bir suçum yok," dedi çocuk.

"Ne yani lan, suçun yok da seni camiden mi aldılar, pezevenk, neden aldılar?"

"Evden aldılar... Ders çalışıyordum... Tıp fakültesinde okuyorum. Beni aramıyorlar aslında, abimi arıyorlar; ama beni aldılar."

"Abin kimmiş lan?"

"Mehmet Şener. Ben de Hasan Hüseyin Şener."

"Başlatma lan Ahmetinden Mehmetinden! Kimmiş lan Mehmet Şener?"

"Ağca'ya silah veren," dedi çocuk, övünerek. O âna kadar çocuğu çiğ çiğ yiyecekmiş gibi bakan polisin tüm hırsı tükenmişti.

Ben araya girdim; öfkeyle, "Bu çocukla beni aynı yere koyamazsınız," dedim.

"Sen de kimsin lan?"

"Ben Tarık Akan'ım."

"Ne olmuş lan Tarık Akan'san? Neden kalamıyormuşsun bununla? Bu insan değil mi?"

Çenemi tutamadım, ettim lafımı:

"Ben bu faşistle kalamam, beni başka yere..."

Mideme bir yumruk yedim. Ayaklarım yerden kesildi. Neye uğradığımı anlayamamıştım. Kendimi yerde buldum. İki-üç tekme de yerde yedim. Kafamı kolluyordum. Küfrün bini bir para tabii. Mideme yediğim yumruğun ağrısını bedenimin her yerinde hissedebiliyordum. Derken kapı büyük bir gürültüyle kapandı. Kafamı yavaş yavaş kaldırdım. Çocuk karşımda duruyordu. Bana bakıyordu. Toparlandım. Kuru olan yere çömeldim. Öylece duruyorduk. Uzun bir süre hiç ses çıkarmadan bekledik. Sonra anlamsız, saçma sapan şeyler konuşmaya başladık. Zaman zaman gözlerimiz kapanıyordu, ama sürekli birbirimizi kontrol ediyorduk.

Sabah olmuştu. Yani ben sabah olduğunu tahmin ediyordum. Hücre kapılarının teker teker açıldığını duydum. Bir ses, "Bakkaldan bir şey istiyor musunuz?" diye soruyordu. Hücrelerden ekmek, beyazpeynir, süt, salam sesleri geldi. Bizim hücrenin de kapısı açıldı. Bakkal, "Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Yan hücrelerden duyduğum şeylerin hepsini söyledim:

"250 gram beyazpeynir, ekmek, 250 gram salam, üç kutu süt."

Bakkal, "Sen burada yenisin galiba," dedi. "Bunlar sana yetmez, sabah, öğlen, akşam yiyeceksin."

Her şeyi iki katına çıkarttım, parasını verdim. Bakkal yanımdaki çocuğa sordu.

"Benim param yok."

Bakkal da çekip gitti.

Bakkaldan saatin sabah altı olduğunu öğrenmiştim. Bir süre sonra polis teker teker hücrelerin kapısını açıp tuvalet ziyaretlerini başlattı. Hücrelerin tuvalet işi bitince bakkal erzakı dağıtmaya başladı. Açlıktan perişan durumdaydım. Yemekten başka bir şey düşünmüyordum. Siparişlerim gelmişti. Aç kurtlar gibi yemeye başladım. Çocuk bana

bakıyordu. Gözü yediklerimin üzerindeydi. Dayanamadım, onu da çağırdım. Kahvaltıyı paylaştık.

Saatin sekiz buçuk olduğunu sandığım sıralarda, bir polis sesi duyuldu. Yüksek sesle adlar okunuyordu. Her okunan ada karşılık hücrelerden bir ses geliyordu. Polis, hücrelerden yanıt geldikçe "Sorgu," ya da "Sevk," diyordu. Kapılar açılıp kapandı. Yirmi-yirmi beş kişinin adı okundu. Kapının üstünden izliyordum. Çocukların üstü başı kirliydi, aslında kirli değildi de leş gibiydi; sakalları uzamış, yüzleri kararmıştı. Gencecikti hepsi. Can kulağıyla adımın okunmasını bekledim; okunmadı. Sonra sesler azaldı. Sessizlik gene her yere yayıldı.

Köşemde oturuyordum. Birden kapı açıldı. Hemen ayağa kalktım. Polis, "Sen gel," dedi, beni dışarı çıkardı.

Koridor boyunca yürürken girişteki alanı görebiliyordum. Yürüyüş süresince, daralıp genişleyen görüş alanıma giren yedi-sekiz çocuk, yüzleri duvara dönük bekliyorlardı. Birkaç adım atıp başka bir hücrenin önünde durduk. Polis kapıyı açtı.

"İçeri gir."

İçeri girdim. Kapıyı kapattı. Bir şeyler olacak diye umutlanmışken, çıkacağımı düşünüp heyecanlanmışken kendimi başka bir hücrede, gençlerle birlikte bulmuştum. Benimle birlikte yedi kişiydik. Burası da çıktığım hücreyle aynı büyüklükteydi; iki metreye bir metre. İçeri girdiğimde bazıları ayağa kalktı. Teker teker, "Hoş geldin", "Geçmiş olsun" gibi şeyler söylediler. Hemen, yedi kişinin burada nasıl kalacağını sordum. Gülmeye başladılar.

"İki kişi de sorguya gitti, bir de onlar dönerse o zaman gör bak," dediler.

Oturduk. Sıkış tepiş bir durumdaydık; bacaklarını uzatanlar, toplayanlar. Kapının altından biraz olsun hava alırım diye yana

oturmuştum, ama olacak gibi değildi. İçerisi çok havasız ve sıcaktı. Birkaç kişi donuyla oturuyordu. Hücre tavanının aydınlık olduğunu fark ettim. Sokaklarda kaldırımların üstüne döşenen kalın camdan yapılmıştı. Böyle birkaç hücrenin üzerinde herhangi bir yapı yoktu anlaşılan. Bir köşede süt kutuları duruyordu. Birkaçının içinde süt, birkaçının içinde su ve çiş vardı; hepsinin yeri ayrıydı tabii. Zamanından önce çişi gelen duvara doğru dönüyor, kutunun içine işeyip yerine koyuyordu. Karton kutunun içine yiyecekler konmuştu. Kutunun her yeri yağlıydı. Açılmış karton kutular yerlere serilmişti; bunların üzerinde oturuyorduk.

Çocuklarla sohbet ettik. İçlerinde hiç sağcı olmadığını övünerek söylüyorlardı, ama gene de hepsi çok temkinli görünüyordu; kimin ne olduğu belli değildi aslında. Herkes ajan, polis olabilirdi. Benim neden içeri girdiğimi merak ettiler. Uzun uzun anlattım. Avutmaya çalıştılar.

"Sana hiçbir şey olmaz, hemen çıkarsın," dediler.

Hepsi öğrenciydi; başka başka üniversitelerde okuyorlardı. Aralarından bazıları çok uzun süre içeride kalmıştı. Biri doksanıncı gününe yaklaşıyordu, yani her an sevk edilebilirdi. Gözaltı süresi kırk beş gündü; bu süreden fazla Siyasi Şube'de tutmaya hakları yoktu. Ama kırk beş güne yaklaşırken Sıkıyönetim'e sevk çıkarılıyordu, Selimiye'de savcı serbest bırakıyordu, çocuk da seviniyordu serbest kaldım diye. Oysa çocuğu getiren ekip Selimiye'nin kapısında bekleyip serbest kalanı tekrar tutukluyor, gene Siyasi Şube'ye getiriyordu; ikinci bir kırk beş gün başlamış oluyordu. İçerideki çocuklar "birinci kırk beş" ya da "ikinci kırk beş" diye konuşuyorlardı.

Öğlen tuvaletinden sonra kutudaki yiyecekleri paylaştırdılar. Akşam yemeği ayrıldı.

Bir-iki kişi yan yatabiliyordu. Bazıları, oturmaktan yorulanlar, ayağa kalkıyordu, o zaman biraz yer açılıyordu. Akşama doğru, saat beş gibi, yavaş yavaş sorgudan dönüşler başladı. Ben 2 numaralı hücrede

kalıyordum. Kapı açıldı. Bir çocuğu içeri attılar. Arkadaşları hemen çocuğu tutarak yere yatırdılar. Çocuk pelte gibiydi. Yalnızca inliyordu. Hücrenin tam ortasında uzunca yatıyordu. Hepimiz ayaktaydık. Görünürde herhangi bir şey yoktu; kan, morluk gibi. Sonra çocuklardan biri, "Elektrikten geliyor," dedi.

Çocuğa güçlükle su içirdiler. Çevresine çömelmiştik. Uzun bir süre uyudu. Akşam uyandığında kollarının tutmadığını gördüm. Filistin askısına almışlar. Kaygılanacak bir şeyi olmadığını, ertesi gün hareket edebileceğini söylediler. Yemeğini arkadaşları yedirdi. Çocuk yerde yattığı için dört-beş kişi ayakta duruyor, sırayla yere çömeliyorduk. Zaman geçsin diye her şeyden konuşuyorduk. Bazen espriler yapılıyor, fıkralar anlatılıyordu. Geçici de olsa bir an rahatlıyorduk.

Akşam tuvaletine çıktık, sonra yemeğimizi yedik. Kutudan çıkarılan ekmekler bölündü, içine beyazpeynir, ikişer dilim salam ve zeytin kondu.

Geç bir saatte bir kızın uzaktan gelen çığlıklarını duyduk. Uzun uzun bağırıyordu. Sesi bir süre kesiliyor, sonra yeniden başlıyordu. Kimi zaman çığlıkları çok derinden geliyordu, duymak için kulak kabartmak gerekiyordu; bazen de sesler iyice yükseliyordu. Bu sesi sabaha kadar dinledik. İşkenceden gelen çocuğun anlattığına göre bir eve yapılan operasyonda polislerin elinden kaçan genç bir kız ikinci kattan aşağıya atlamış, bir yerleri kırılmış. Kızın kırıklarıyla oynayarak işkence yapmışlardı. İnanılacak gibi değildi, ama insan çığlıkları duyunca başka bir şey olamayacağını düşünüyordu. Sabaha doğru ses kesildi.

Sabah tuvaleti, bakkal faslı... Sekiz kişiden yalnızca iki ya da üç kişinin parası vardı. En çok para veren bendim. Paralar kutuya atılıyor, siparişi bir kişi yapıyordu. Aramızda komün hayatı başlamıştı; olan

olmayana verecekti. “Sosyalizmi yaşatıyoruz,” diye espriler yapıyorduk.

Sabah yemeğinden sonra gene listeler okundu. Her hücreden iki-üç genç çıktı. Bizim hücreden iki kişinin adı okundu; biri sevk, biri sorgu için. Sevk için giden neşeli, sorguya gidense asık suratlıydı. Benim adım gene okunmadı.

Çocuklar meydanda toplandı. Ayak sesleri yavaş yavaş azaldı. Hücrede yatan çocuğun kolları hareketlenmeye başlamıştı. Bir arkadaşı kollarına masaj yapmaya çalıştı.

Öğlen tuvaleti, öğlen yemeği, sohbet derken, akşama doğru işkenceden dönenler geldiler. Hücrelerin kapıları açıldı, kapandı. Bizim hücreye kimse gelmemişti. Akşam tuvaletinden sonra altı kişi oturduk. İçerisi tenhalaşınca sanki biraz rahat etmiştik.

Birden kapı açıldı. Polisin biri bana, “Çık ulan dışarı!” dedi.

Hiçbir polis “ulan”sız konuşmuyordu. Ben hemen ceketimi aldım. (İçeri girerken siyah, mevsimlik, güzel bir ceketti, bazen yastık, bazen yorgan diye kullanınca ceketlikten çıkmıştı.) Ayakkabılar demir kapının dışında duruyordu, hepsi birbirine karışmıştı. Hepsi de topuğuna basılarak, terlik gibi kullanılıyordu. Mokasen de olsa böyle kullanmak zorundaydık, çünkü ayakkabıya harcanacak zaman yoktu. O kargaşada ayakkabımı buldum, giydim. O saatte sorgu olmadığı için dışarı çıkacağım diye umutlanmıştım. Polis önden bir-iki adım ilerledi, hemen yan taraftaki hücrenin kapısını açtı: 1 numaralı hücre.

“Gir lan içeri!”

Ayakkabıları hücrenin kapısında çıkarttım. Kapının önünde bir sürü ayakkabı vardı. İçeri girdim. Kapı kapandı.

Bir-iki adım attım, sağdaki duvarın ortalarında zar zor bir kişilik yer açtılar, oraya oturdum. Çocukların hepsiyle selamlaştık.

“Hoş geldin, seni burada görmek ne garip, demek yalnız değilmişiz,” dediler.

Biri oturduğu yerden kalkıp, “Abi buraya otur, rahat edersin,” deyip kapı önünü gösterdi.

Onları rahatsız etmemek için, “Burası iyi,” dedim.

Biri dışında hepsi çok genç. O birisi, sarışın, posbıyıklı, açık renk gözlü, otuz-kırk yaşlarında cin gibi bir adam. Mühendis odalarından birinin başkanıymış. Çok neşeliydi, çok da konuşkandı, fıkralar anlatıyordu. Neşesini herkese bulaştırıyor, içeridekilere moral depoluyordu. Geçmiş günlerdeki olayları çarpıtarak, komikleştirerek anlatıyordu. Hepimiz gülüyorduk.

Çocuklar, neden içeri girdiğimi sorduklarında o yanıtladı:

“Seni de mi camiden aldılar yoksa?”

Lafı ağzımdan almıştı. Gülmeye başladım. Ben de yavaş yavaş rahatlıyordum.

İçerisi üç metreye üç metre görünüyordu. Tam kırk üç kişiydik içeride. Öyle sıcak, öyle bunaltıcıydı ki herkes donla oturuyordu. Çoğunluk duvara yaslanmıştı. Tavanda 40 mumluk bir ampul yanıyordu. İçerisi sarımtırak bir renk almıştı, duvarlar terlemişti; sarımtırak bir su akıyordu. Yerlere gene karton kutular açılmış, yer döşeği yapılmıştı.

Mühendis, herkesi teker teker tanıtmaya başladı:

“Bu TKP’den, idamlık. Bu falanca örgütten, balık tutarken yakalanmış, denizdeki balıkları zehirliyormuş...”

Bütün çocukların adlarını biliyordu. Kimi anlatırsa o gülmeye başlıyordu. Şaşırmıştım. Tutuklanma, işkence çocukların umurlarında değilmiş gibi görünüyordu. Mühendis, biri için, “Bunun şu kadar bombalama işi var,” gibilerinden bir şeyler söylüyordu, ama sanki çocuğun umurunda değil gibiydi. “Bu enayi ötmüş,”; “Bu polis, buna dikkat et,” diyordu, gene kimse ciddiye almıyordu. Duvara sıralananları teker teker anlattı ve kapıya yakın duran, çok zayıf, çirkin

suratlı bir çocukta kaldı: “Bu içimizdeki tek faşist polis köpeği; ajandır. Burada ne duyarsa gider yukarıda anlatır.”

Akşam tuvaletinden sonra sıra akşam yemeğine gelmişti. Bir daire oluşturduk. Karton kutular ortaya geldi. Mühendisle çocuklardan biri, nevaleyi paylaştırdılar. Akşam yemeğinde nevalenin hepsinin bitmesi gerekiyordu, sabah yenileri alınacaktı. Yemekler yendi. Kenarlara çekildik. Çöpler toplandı, çöp kutusuna atıldı; salamın zarı, peynir kâğıtları, ekmek kırıntıları. Ben de donla oturmaya başladım.

Bir ara mühendis, “Tarık, çay içer misin?” dedi.

Herkes kıkırdamaya başladı. Yanıt vermedim. Bir şeyler döndüğü belliydi. Sonra bir daha sordu:

“Çay içer misin? Şimdi demleyeceğiz.”

Herkes oyunu biliyor, gülüyordu. Ben de güldüm.

“Yemeğin üstüne mis gibi olur, içerim,” dedim.

“Tarık’a hoş geldin çayı demleyelim, öyle değil mi arkadaşlar?”

“Tamam. Olur,” dedi herkes.

Ben de bunun altından ne çıkacak diye merakla bakıyordum. Yemek yerken oturduğumuz gibi dizildik, geniş bir daire olduk. Mühendis faşiste döndü, “Ver bakalım bugünkü ödülünü.”

Faşist hemen bir yerlerden bir tane sigara çıkarttı. Gülmeye başladım. Demek çay, sigaraydı.

Mühendis, “Bu çocuk yukarıda kustuğu zaman, onu sigara ile ödüllendiriyorlar,” dedi.

Kibrit kutusunun eczasının küçük bir parçası ve bir kibritle sigarayı yaktı. Kibriti ve eczasını da o faşist vermişti. Sıra bana gelene kadar dokuz ya da on kişi vardı. Sigaraya yiyecekmiş gibi bakıyordum. Herkes birer fırt çekip yanındakine verdi. Dumanı üflerken elleriyle dağıtıyorlardı. Sonunda sıra bana geldi. Sigaraya bir asıldım. Daha dumanı bırakmadan bir daha asıldım. Sigarayı yan tarafa verdim.

Benden sonra bir-iki kişiye daha gitmişti ki, mühendis ciddi bir tavırla, “Ayıp ettin Tarık,” dedi.

Şaka mı yapıyor, ciddi mi, anlamamıştım.

“Bak burada kırk kişiyiz, sen iki nefes çektin, başkasının hakkını almaya hakkın yok...”

Suratıma tokat yemiş gibi olmuştum. Ne diyeceğimi bilemedim.

“Arkadaşlar, kusura bakmayın, uzun zamandır sigara içmiyorum, özür dilerim,” dedim.

Çocuklardan biri, “Tarık Abi, boş ver, ben çekmiyorum, hakkım senin olsun,” deyip sigarayı yanındakine geçirdi.

Daha kötü oldum.

Sigara faslından sonra ayaklarımızı ileri uzatıp kenarlara oturduk. Felaket kaşınıyordum. Kapının altındaki açıklıktan başka hava alacak hiçbir yer yoktu. Bazıları kapının yanında duranların biraz daha kenara çekilmesini istiyor, ağızlarını kapının altına sokup dışarıdan hava almaya çalışıyorlardı. O zaman da içeri hiç hava gelmiyordu.

Bir süre sonra mühendis sabah kahvaltısı için para toplamaya başladı. Kapının yanında bir çiviye asılmış çorabın içindeki paraları sayıyordu:

“Evet arkadaşlar komün parası azalmış, olanlar atsın bakalım.”

Birçoğunun hiç parası yoktu. Olanlar verdi.

Derken mühendis, eğlenceli bir tavırla faşisti konuşturmaya başladı:

“Hadi bir kere daha anlat Şişli’deki şu çocuğu nasıl vurduğunu.”

“Boş ver abi, hep bunu anlatacak değiliz ya.”

“Anlat oğlum, Tarık gibi yeni gelen arkadaşlar var, onlar da duysunlar sizin ne menem bir pislik olduğunuzu.”

Biraz bekledik. Çocuğun anlatmaya niyeti olmadığı anlaşılınca sözü mühendis aldı:

“Şimdi bu köpek, solcu bir çocuğu uzun bir süre izlemiş, çocuk evine gitmiş, apartmanın dış kapısını anahtarla açarken bu herif silahı dayamış, çocuğu giriş katına itip dört-beş el ateş etmiş, hemen oradan koşarak ayrılmış, köşeyi dönmüş, sonra rahat rahat yürümeye başlamış, bir köşe daha dönmüş, bir daha, apartmanın öbür köşesinden çıkmış; yani bir daire çizmiş. Halk apartmanın önüne toplanmış vurulan çocuğa bakıyormuş, bu da (eliyle göstererek) kalabalığın arasına karışıp kendi vurduğu çocuğun cesedini seyretmiş. İnsan müsveddesi. Burada tek olduğu için sesi pek çıkmaz.”

Faşistin yüzündeki alaycı gülümsemeyi anımsıyorum.

Akşam oldu, uyku saati geldi, ama ne mümkün. Balık kasalarındaki palamutlar gibi dizilmiş durumdaydık. Yüzüstü ya da sırtüstü yatıyorduk. Duvarın biri işkenceden gelenlere ayrılmıştı. Uyumak çok önemliydi, çünkü ertesi gün kimin sorguya gideceği belli değildi. Dinç ve dayanıklı olmak gerekliydi. Bütün bir gece deliksiz uyumak olanaksızdı oysa. Bitler ve pireler, kalabalık ve havasızlık, tek tip besin. (Aynı hücreyi paylaştığım kimya mühendisi Hüseyin’den sonradan öğreniyorum; besinlerin hiçbirinde tuz yok, beden terliyor, tuz kaybediyor, tuz alamıyor. Bu da bedendeki direnci kırıyor, zihni yoruyor. Besinler bilinçli seçilmiş. CIA’nin deneylerinden alınan baskı ve işkence yöntemleri de dahil olmak üzere direnci kırmak için her yol uygulanıyor. Besinlerin hepsi uyumayı da, dinlenmeyi de güçleştiriyormuş.)

Sabaha kadar debelendik durduk. Tam uykuya dalacakken yan hücrenin kapısı açılıyor ya da kapanıyor, bir demir gürültüsü duyuluyor ya da uykudayken hücredeki birisi fenalaşıyor, kapıya vuruluyor, polis çağrılıyor, yardım isteniyor; tabii polis hemen gelmediği için uzun bir süre kapı yumruklanıyor, hücredeki herkes uyanıyor.

Bu hücrede iki ya da üç gece kaldım. İşkenceye en çok bu hücreden adam götürdüler. Yedi-sekiz kişi gidiyor, dört-beş kişi geliyordu. Gelenler perişan durumda oluyorlardı. Kan işeyenler, eli kolu tutmayanlar, sabaha kadar inleyenler, zaman zaman ağlayanlar. Annesine ya da kız kardeşine yapılan işkenceyi kimilerine zorla seyrettirdiklerine tanık oldum.

Gene bir sabah tuvaletten dönmüş kapının tam karşı duvarında yerde yatıyorken kapı hışımla açıldı. İki polis içeri baktı. Biz yavaş yavaş toparlandık, yatanlar doğruldu, bazıları ayaklarını toparladı. Polis, "Burada bir artist varmış," dedi. "Kimmiş bu artist?"

Gözleriyle beni arıyordu. Adamın küstah tavrı birden sinirime dokundu, zaten sinirlerim ayaktaydı, yerimden kıpırdamadım.

"Ulan kalksana ayağa!" diye bir başkasına bağırdı, gözleriyle de beni arıyordu. Bakışları üzerimden dört-beş kez geçmesine karşın tanımadı beni. Sonunda, "Buradayım," demek zorunda kaldım.

"Çık dışarı."

Toparlandım. Pantolonum zaten üzerimdeydi, gömleğimi giydim. Ceketimi alıp dışarı çıktım, demir kapı gürültüyle kapandı. Ayakkabılarımı biraz zor buldum.

Hücreden biraz uzaklaştık. Polis durdu. Ben de durdum. Polis A. geldi yanımıza. Üç polis ve ben, öylece dikiliyorduk. Sonunda polislerden biri (A. değil), "Al bakalım şu süpürgeyi eline," dedi.

Aldım.

Bağırarak devam etti:

"Beni dinleyin! Herkes çöpünü kapının altından atacak; artist de buraları süpürecek!"

Bir an, süpüreyim mi, süpürmeyeyim mi diye düşündüm. Sonra elimdeki saplı süpürgeyi ayaklarımın çevresinde ufak ufak, isteksizce hareket ettirmeye başladım.

“Ulan çöplerinizi dışarı çıkartın, yoksa fena yaparım!”

Dokuz-on hücrenin hiçbirinde hareket olmadı. Ben de gönülsüz, süpürmeyi bıraktım, çöpleri beklemeye başladım. Kimsenin kımıldamadığını görünce polis sinirlenmişti:

“Ulan çöplerinizi dışarı çıkartın! Vatan haini Tarık Akan toplayacak!”

O da ne? İlk kez biri bana, “Vatan haini,” diyordu... Sözler kulağımda yankılandı...

Zaman geçiyordu, ama hâlâ hiçbir hareket yoktu. Sinirine hâkim olamayan polis, bir numaralı hücrenin kapısına sıkı bir tekme attı ve ana avrat küfre başladı. Bir bana dönüyor, “Vatan haini!” diye bağırıyor, bir hücrelerden yana dönüyor, küfrediyordu. Sonra en uçtaki hücrelerden onu çılgına çeviren ses duyuldu:

“Memur Bey, ben süpürürüm... Tuvaletleri de yıkarım... Ama ona yakışmaz...”

Hiç bu kadar gururlandığımı anımsamıyorum... Boğazım düğümlenmişti...

Polis öfkeyle o sesin geldiği yere yöneldi. Bir yandan da, “Hangi hücreden geldi lan o ses? Kim lan o?” diye köpürüyordu.

Araya girdim:

“Arkadaşlar, olay büyümesin, çıkarın çöplerinizi, ben temizlerim.”

Öbür hücrelerden de sesler yükseliyordu:

“Olmaz Tarık Abi, sen bırak, biz temizleriz...”

“Çöpümüzü çıkartmayacağız...”

Polis sinirden ve çaresizlikten olduğu yerde kalakalmıştı. Ne yapacağına karar vermek için düşünüyordu. Hakaret ederek hücrelere doğru atılacakken A. kolundan tuttu, “Uzatma, tamam,” diyerek polisi yatıştırmaya çalıştı. Polis hâlâ hücrelere dönmüş bağırıyordu:

“Komünist eşşoğlu eşşekler!”

A. yanıma geldi.

“Tarık; bırak süpürgeyi.”
Bağıran polisi de kenara çekti.

A.yla birlikte kızlar bölümünün bulunduğu yana gittik. Burası değişik bir yer. Yeni yapılmış sanki. Yedi-sekiz hücre, kapıları açık, içleri kızlarla dolu. Beni de bu hücrelerin en baştan ikincisine koydu Polis A.; numarasını anımsamıyorum.

Hücrenin içi çok karanlıktı; lamba yoktu. Dışarıdaki ışık, kapının üstünde ve altındaki iki-üç parmak açıklıktan içeri vuruyordu. Daha önce de rastladığım, üstü karton kutularla kaplanmış tahta ranzalardan birini gördüm.

Oda bir metreye iki metreydi. Bu hücredeki ilk günümün neredeyse tamamı uykuyla geçti. Zaman zaman uyanıp dışarı baktım; kızların getirilip götürülüşlerini gördüm, tekrar yattım, kalktım, birkaç adım yürüdüm, yattım. Akşam oldu. Acıktım.

Gecenin geç bir saatinde Polis A. beni dışarı çıkardı:

“Gel, biraz konuşalım.”

Geniş sahanlığın kenarındaki çevresi telle örülü, kafes gibi yerde oturduk. Elektrikli ocakta çay kaynıyordu, gözümü çaya dikmiştim. Anlamış olacak ki, “Şimdi bir çay içeriz,” dedi.

Oturup sohbet etmeye başlamak üzereyken dış kapı vuruldu.

“Sen hücrene git; ters birisi geldiyse iyi olmaz,” dedi.

Hücreme gittim. Biraz sonra A. geldi, gene beni alıp götürdü. Aynı sahanlıktaki tel örgülü alana geldik. Bir polis daha gelmişti, kırmızı bir sakalı vardı, zayıf, kötü suratlı, kötü bakışlı biriydi. Gözümü bu kez de sigaraya dikmiştim. Sohbete başladık.

Filmlerde hangi kadınlarla oynadın? Kaç film yaptın? Türkan Şoray nasıl?

Derken sigaralar yakıldı, ilk sigarada sarhoş oldum, arkasından çay... Bir bardak, bir bardak daha... Oh, dünya varmış...

Sorularına kısa yanıtlar veriyordum. Aslında beklediğim şeyleri sormaya ne zaman başlayacaklar diye tetikte dinliyordum. Tam tersine, durum belden aşağı sorulara dönmüştü:

"Sevişme sahnelerini nasıl yapıyorsun? Kadınlar ne yapıyorlar?" diye başlayıp, "Kaç ünlüyle yattın?" türünden pespayelikler.

Benden yanıt alamadıklarını görünce açık ve ısrarcı sorulara geçtiler.

Bu arada ben soruları başka yöne çekmeye çalışıyordum:

"Ne kadar maaş alıyorsunuz? Bu parayla nasıl geçiniyorsunuz? Evli misiniz?"

Yaşam koşullarının zorluğundan söz ediyordum. Konuyu daha duyarlı ve yumuşak noktalara getirmek istiyordum. Baktım sohbet beklediğim gibi işlemiyor, buradaki hücre yaşantımızdan konuşmaya başladım. Onların da şikâyetleri vardı: Zaman zaman bitlendiklerini, bitleri eve götürdüklerini, yirmi dört saat nöbetin ağır geldiğini anlattılar. Bu süre boyunca hep sigara içmiştim.

Geç saate kadar oturduk. Ağzım zehir gibi hücreme dönerken A.dan sigara istedim. Bana beş tane sigara ve kibrit verdi. Ranzaya yatıp bir sigara yaktım.

Sabah güne her zamanki gibi başladık; tuvalet, bakkal, sorguya gidenler.

Kapının üstünden baktım; zayıf, kısacık boylu kızlar, polis önde onlar arkada sorguya gidiyorlardı. Hücremin sağ yanında tümüyle kızlara ait olduğunu düşündüğüm beş ya da altı hücre vardı. Solumdaysa bir tek hücre.

Kızlar akşama döndüler. Durumları içler acısıydı. Birbirlerine yardım ediyorlardı. Biri ayakkabılarını eline almıştı. Hepsinin gözlerinin feri sönmüş, ağır ağır yürüyorlardı.

Polis A.nın yerinde başka bir polis gördüm. Sonradan öğrendim: Adı O. imiş. Ona Kemik Kıran diyorlardı; iriyarı, posbıyıklı, bal rengi saçlı, çilli suratlı, kötü bakışlı biriydi. Seyrek saçlarını geriye doğru taramıştı. Altı çocuğu olduğunu öğrenmiştim.

İki tane sigaram kalmıştı; birini akşam yemeğinden, ikincisini sabah kahvaltısından sonraya ayırmıştım.

Akşam oldu. Yemeğimi yedim, sigaramı yaktım, uzandım. Ortalık çok sessizdi. Hafif kestirdim. Gece yarısından sonra ranzada doğrulup oturdum, ayaklarımı karşı duvara uzatmış durumdaydım. Düşünüyordum. Derken kulağıma tıkır tıkır sesler geldi. Çevreme bakındım, ama ses kesildi. Biraz sonra gene başladı; hücrede fare mi vardı acaba? Her yere baktım, ama bir şeyler kemiren bir fareye rastlamadım. Ses kesildi. Ayaklarımı uzatıp, "Oğlum Tarık, kafayı tozutuyorsun," diye düşündüm. Ama ses gene başladı. Bu kez dikkatlice dinledim, hücrenin neresinden geldiğini anlamak istiyordum. Kapı tarafından değildi. Öbür taraftan olmalıydı. Ses ranzanın altından geliyordu. Usulca yaklaştım, bir şey yakalayacak gibi eğildim. Hiçbir şey görünmüyordu. Ellerimle yeri yokladım. Tıkırtıya çok yakındım, ama görünürde bir şey yoktu. Ranzanın altından çıktım, kibrit aldım, gene aşağı eğilip bu kez kibriti yaktım. Tam köşeden, iki duvarla yerin birleştiği köşeden geliyordu ses. Kibrit bitene kadar bekledim. Ses gittikçe yükseliyor, yaklaşıyordu; biri duvarı oyuyordu. İkinci kibriti çaktığım sırada duvarda kalem genişliğinde bir delik açıldı. Bu taraftan biraz da ben yardım ettim. Delik parmak büyüklüğüne ulaştı. Öte yandaki konuşmaya başladı:

"Arkadaş merhaba."

"Merhaba."

"Sigaran var mı?"

Ne diyecektim şimdi? Bir tek sigaram vardı, ona da gözüm gibi bakıyordum; aman kırılmasın, ıslanmasın, sabah kahvaltısından sonra

keyifle içeceğim, diye...

“Var ama yalnızca bir tane.”

“Ne olursun bir nefes çekeyim.”

Sesinden, o sigaraya benden daha çok ihtiyacı olduğunu sezmiştim. Sigarayı yaktım. İki-üç derin nefes çektim ve ranzanın altına girip delikten sigarayı uzattım. Sigara tam arada, duvarın içinde kaldı.

“Abi, alamıyorum, biraz itsene,” dedi.

Küçük parmağımla ittim. Sonunda alabilmişti.

“Sağ ol kardeş.”

Sohbet başladı. Küçücük deliğe dudaklarımızı yapıştırıp öyle konuşuyorduk.

“Seni neden aldılar?”

“Avrupa’da yaptığım bir konuşma yüzünden.”

“Sen kimsin?”

“Tarık Akan.”

“Olamaz abi; bendeki şansa bak... Çok mutlu oldum. Senin burada olduğunu duymuştum.”

“Sen kimsin?”

“Dev-Sol Marmara sorumlusuyum.”

“Kaç gündür buradasın?”

“Kırk beş günden fazla oldu. Beni mahvettiler; her gün işkenceye alıyorlar.”

“Yalnız mısın?”

“Geldiğim günden beri yalnızım, tek kalıyorum. Polisten başka kimseyle konuşmadım. Biraz konuşalım. Seni nasıl aldılar?”

Birden kuşkulanmıştım. Konuştuğum bir polis olabilir miydi? Benden ne öğrenmek istiyordu ki? Bir süre böyle şeyler düşünüp durdum. Başıma gelenleri kısaltıp şişirerek anlattım; daha doğrusu geçiştirdim.

“Seninki bir şey değil, hava cıva... Seni bırakırlar. Gözdağı vermek istiyorlar. Kafanı takma,” gibi bir şeyler söyledi.

Ketum davranıyordum, çekiniyordum. Bir süre sonra sohbet tükendi. Ranzamda oturmaya başladım. Saatin bir hayli geç olduğunu tahmin ediyordum.

Dış kapının kapandığını duydum. Kulağım dışarıdaydı. Derken hücremin önünden iki polis geçti. Kızların hücrelerine doğru gidiyorlardı. Gözümü onlara diktim. İki kızı aldılar. Kızlar gitmek istemiyordu. Polisler çekiştirdi. Her şey tam benim hücremin önünde olup bitiyordu. Kızlardan biri bağırdı:

“Bu saatte sorgu olmaz! Ben sizin amacınızı biliyorum! Beni bu saatte götüremezsiniz!”

Bir yandan polis çekiştiriyor, bir yandan kızlar bağırıyordu:

“Yeter artık! Sizi şikâyet edeceğiz! Terbiyesizler!”

Polisler ve kızlar gözden kayboldular. Ortalık sessizleşti.

Gene sabah olmuştu; tuvalet, kahvaltı, sorgu için okunan adlar... Yan hücredeki çocuğu da götürdüler, ama yüzünü göremedim.

Öğlene doğru polis tüm hücrelere anons geçti:

“Herkes hücrelerden çıkacak. Eşyalarınızı da yanınıza alın. Kapısını açtığım hücrelerdeki herkes salona geçecek. Buradaki hücrelerin hepsini boşaltıyoruz. Yüzlerinizi duvara doğru döneceksiniz.”

Ve demir kapıların sürgü sesleri duyulmaya başladı. Kapılar aralıklarla açılıyordu. Ayak sesleri, hışırtılar duyuyordum. Ceketimi giyip beklemeye başladım. Biraz sonra kapım açıldı. Polis, “Sahanlığa geç,” dedi.

Sahanlığa geldiğimde tüm çocukların orada olduğunu gördüm. Herkes duvara dönmüştü, ikinci sıra dizilmeye başlamıştı. Dört polisten birinin elinde liste vardı. Adlar okunarak yoklama yapılıyordu. Orada olan, “Burada,” diyor, adı okunup da yanıt

çıkmadığında nerede olduğunu bilen birileri onun adına, “Sorguda,” diyordu. Adı okunanın sorguda olup olmadığını bilen çıkmazsa, polis bu adı peş peşe, gittikçe yükselen bir sesle tekrarlıyordu:

“Tek sıra olup şuradan devam edin.”

Benim hücremin olduğu taraftan yürümeye başladık. Kızların hücrelerinin önünden geçtik. İki hücrenin kapısı açıktı. Kızlar yerlerde oturuyorlardı; küçük ve sıskaydılar, üstleri başları çok kirliydi. Çoğu kot giymişti. Bir metreye iki metrelik hücrelerde yaklaşık onar kişi vardı.

Kızlar bölümünün bitiminde, büyükçe bir demir kapıdan geçtik. Geniş merdivenlerin başladığı yerde, karşı taraftaki, gene büyükçe demir bir kapıdan girdik. Salonda toplandık. Demir kapı kapandı. Burası daha derli toplu gibi görünüyordu. Hücrelerin kapıları açıktı.

“Adını okuduklarım söylediğim hücrelere geçsin.”

Hüseyin adlı biriyle aynı hücreye düştük. Öbür hücreler yedi-sekiz kişilik; bir tek bizimki iki kişilikti. Hücremiz salona ve dış duvarlara yakındı. Sağ tarafımızda beş hücre, sonra da tuvalet vardı. Dış duvarın üst tarafında dar pencereler, duvarlarla salonun birleştiği yerde camlı bir kapı görüyordum. Camın dışa bakan yüzeyi paslı, sık bir tel örgüyle kaplıydı. Dışarıda yeşillik görülüyordu. Camlı kapının önünde küçük bir tabure duruyordu. Sabahları bazen oradan geçen toplum polisleri içeri bakıyorlar, meydancı polis de onlara bağırıyordu.

Buradaki hücreler daha yeni, daha bakımlıydı. Hücre kapılarının ortasında dışarıdan açılan gözetleme pencereleri vardı. Kapıların alt ve üst açıklıklarıysa çok dardı, hiç hava girmiyordu. Yalnızca ortadaki gözetleme pencerelerinden hava alıyorduk, o da polisin keyfine göre bazen açılıyor, bazen kapanıyordu. Hava çok sıcak olduğu zaman çocuklar yalvar yakar ricada bulunuyorlardı, gerisi polisin keyfine kalmıştı.

Hücremizin içi iki metreye bir buçuk metre kadardı. Tahta bir ranzanın üzerinde ince, leş gibi bir şilte duruyordu. Şiltenin altında kutuların mukavvaları üç-dört sıra halinde dizilmişti.

Hüseyin'le hücreye girdik. Bizi Kemik Kıran getirdi, kapıyı kapattı. İçerisi zifirî karanlıktı, bir süre sonra, gözetleme deliği açıldığında aydınlandı. Öbür hücrelere dağıtılanların yerleştirilmelerini görüyorduk. Demir kapılar birer birer kapandı. Derin bir sessizlik kapladı ortalığı. Burası pire kaynıyordu.

Hüseyin'le ranzaya oturduk, ben ayaklarımı karşı duvara dayadım. Hüseyin, efendice oturuyordu. Sessiz, sakin biriydi. Birbirimize, "Geçmiş olsun," dedik. "Sen neden buradasın, ben neden buradayım" konuşmaları başladı. Hüseyin kimya mühendisiydi, Ankara'dan mezun olmuştu. Zayıf, seyrek saçlı, sarışındı, burnu iriceydi; üstelik burnuyla para kazanan birisiydi; bir koku uzmanıydı... Esans ana maddesi üreticisi.

"Nasıl yapılıyor bu iş?"

"Dağları, tepeleri dolaşıyorum, yeni kokular arayıp buluyorum."

"Nasıl yani?"

"Dağlarda dolaşırım, doğayı koklarım, sonra burnuma çok hafif, inceden bir koku gelir, bu kokunun nereden geldiğini saptarım, o yöne doğru koklaya koklaya yürümeye başlarım, koku çok uzaklarda olabilir, benim için hiç fark etmez."

"Sonra?"

"Sonra gider o çiçeği ya da otu bulurum."

Gülmeye başladım.

"Neden gülüyorsun?"

"Sen köpek misin, havayı koklayarak değişik koku nasıl bulunur?"

"Gülüyorsun ama Tarık, dünyada benim gibi on kişi ya var ya yoktur... Özel bir yetenek ve farklı bir çalışma gerektirir bu iş. Bir kere

tüm parfümlerin ana maddeleri ezberimizdedir, tüm ana kokuları gözümüz kapalı biliriz."

Pireden dolayı kaşınmaya başlamıştık.

"Bizi çeşitli parfüm şişeleri dolu bir odaya sokarlar. Üç yüz, beş yüz değişik koku, hepsi bir arada, şişelerin ağızları açık, üzerlerinde hiçbir yazı yok. Bu odanın içine girerim. Benden istenilen hangi kokuysa, hiç el sürmeden, koklayarak bulurum. Bu odada şişelerin arasına bir et sakla, bir köpek bu eti nasıl bulabiliyorsa ben de öyle bulurum kokuları."

"Hüseyin, bu müthiş bir olay! Çok şaşırdım... Peki şimdi burası ne kokuyor?"

"Bok kokuyor."

Gülüştük.

"Yahu kaç gündür buradayım, burun murun kalmadı artık."

Bir süre sonra kapı açıldı. Kemik Kıran, "Hadi Hüseyin, biraz hava alın," dedi.

Kapı açılınca karşı duvarın üzerindeki dar pencerelerden giren ışık hücreyi aydınlatmıştı. Polis kapıyı açıp Hüseyin'in adını söyleyince ben tedirgin olmuştum, acaba Hüseyin polis olabilir mi diye. Uzunca bir süre konuşmadım. Hüseyin anlatıyordu. Benim sustuğumu fark edince o da sustu. Öylece bekliyorduk. Kocaman pireler yakalamıştım.

"Bu polisi nereden tanıyorsun?"

"Adam beni birdenbire sevdi, nedendir bilmem. Öbür taraftayken bir gün işkenceden geldim. Ayaklarımın altı şiş, yürüyemiyorum. Sekiz numaralı hücredeyim. Bu bana, 'Yahu ne oldu sana böyle, Allah Allah, ulan ne biçim adamlar, ben bile anladım sende bir bok olmadığını, onlar anlamamışlar,' dedi. Galiba hemşeriymişiz. O günden sonra bana iyi davranıyor. Bak, senin yanına da o koydu beni, kıyakçılık yaptı... İşkencecinin en büyüğü bu bence."

Çok akıllı biriydi Hüseyin. Dürüst ve sağlam görünmesine karşın, ondan kuşkulanmaya iki-üç gün daha devam ettim.

Akşama doğru bakkal geldi, süt, kaşar, salam, ekmek aldık. Yemeklerimizi yerken, "Hüseyin, süt iç de kutular boşalsın, su dolduralım," dedim, "Aslında bize tuz gerekli. Tuz yemeliyiz," dedi. "Burada yeterince tuz almıyoruz, bedenimizin dengesi bozuluyor, tuz yemezsek dayanamayız. Ne yapıp edip tuz bulmalıyız."

"Nasıl bulacağız, ne yapalım?"

"Sabah olsun da bir düşünelim."

Yemekler bitti. Altı tane süt almıştık, iki tanesini içtik, iki tanesini yatağın başucuna koydum. Tuvalette iki süt kutusuna da su doldurdum. İki kutuyu boşalttım, gece çişimiz gelince bu kutulara işeyecektik, tuvalete gidince de dökecektik; biri Hüseyin'in biri benim. Suları yatağın orta yerine, çiş kutularını da ayakucuna koydum; zaten hep böyle yapılıyordu. Hüseyin'e de gösterdim. Yatacağımız zaman yatağı aşağıya indiriyorduk; Hüseyin yerde, ben divanda, karton kutuların üstünde yatıyordum.

Gece biraz konuşup uyuduk. Uzun bir zaman sonra çişim geldi, boş kutulardan birine işeyip yerine koydum. Pire yüzünden gece yarısından sonra uykum kaçtı. Ayaklarımı karşı duvara uzatıp düşüncelere daldım. Hüseyin de uyanmıştı. Laf lafı açtı. Nasıl da sigara özlediğimizi, buradaki olayları, dışarıda neler olup bittiğini konuşuyorduk. Derken Hüseyin su kutularına uzandı ve içlerinden birini kafasına dikti. Dikmesiyle ağzındakileri çıkarması bir oldu...

"Ulan bu ne?" demesine kalmadan su yerine çişimi içtiğini anladık. Öğürerek tükürdü. Beni bir gülme aldı. "Su iç, ağzını çalkala," diyordum, ama gülmeme de engel olamıyordum. Bu karmaşayla sabahı ettik. Şafak sökmeden önce, gökyüzü henüz lacivertken, yeniden uykuya daldık.

Sabah saat yedi ya da sekiz olmalıydı, uykumun arasında bir kızın bağırarak türkü söylediğini duydum. Birden uyandım. Ses dışarıdan geliyordu. Hüseyin de uyanmıştı. Delikten dışarı baktım. Deli bir kız, üstü başı perişan, camlı kapının arkasında içeriye doğru türkü söylüyordu. Kemik Kıran'ın yerine Polis A. gelmişti. Kıza bağırıyor, "Git kız buradan, şimdi seni yakalarım, döverim," diyordu; ama kızın umurunda değildi; tel örgünün dışından içeri bağırarak türkü söylüyordu.

O günden sonra bu türkü faslını her sabah aynı saatlerde yaşadık. Eğer Kemik Kıran'ın keyfi yerindeyse istek türkü bile söyletiyordu. Bazen de toplum polisi, deli kızı oradan uzaklaştırıyordu.

Bu hücredeki ikinci günümüze bir gece önceden kalanlarla kahvaltı ederek başladık. Sonra tuvalet faslı; çişlerimizi döktük, sularımızı doldurduk.

Hücrede oturuyorduk. Kapı kapalı, gözetleme deliği açıktı. Sohbet ediyorduk. Hüseyin tuz konusunu açtı. Nasıl bulacağımızı planlamaya çalışıyorduk. Hüseyin, "Sorguya gidecekler gitsin, ortalık bir sakinleşsin bakalım," dedi.

"A.yla benim aram iyi; bazen beni hücreden çıkarıyor, çay, sigara veriyordu," dedim.

Hüseyin düşündü.

"Sen şimdi onu çağır, 'A. Bey içerisi çok sıcak, O. Bey (Kemik Kıran) bizim kapımızı hep açık bırakırdı, gene açık kalsa olmaz mı?' de. Kapıyı açık bırakırsa gerisi kolay. Yavaş yavaş yanına sızarsın."

Bu arada sorgu için adlar okunmaya başlamıştı. Çocuklar sorguya gitti, ortalık sakinleşti. Kapıyı çaldım, gözetleme deliğinden seslendim:

"Memur Bey, Memur Bey!.."

A., bir süre geçtikten sonra yanıtladı:

"Ne var?"

"Bir dakika bakar mısınız?"

“Ne var Tarık?”

“İçerisi çok sıcak; dün bütün gün O. arkadaş kapımızı açık bıraktı. Gene açık kalabilir mi?”

Polis A., kısa bir süre sonra kapımızı açıp gitti. Hüseyin’le mutlu mutlu bakıştık, planımızın birinci bölümü tamamlanmıştı bile. Yatak gene sedirin üzerindeydi; ikimiz de oturduk. Benim ayaklarım karşı duvara dayalıydı. Sohbet ediyorduk. Saat dokuz ya da on olmalıydı. Hüseyin, “Kebap yiyelim mi?”

“Saçmalama oğlum.”

“Dur yahu, telaşlanma. Sen öğlene doğru A.nın yanına sız. Biraz sohbetten sonra beni de çağır. Eh, sen aktörsün, gerisi sana kalıyor; öyle oyna ki ağzı sulansın. Gerisini bana bırak.”

Saat on bire kadar bekledik. Ben içeride hazırlanıyordum. Zamanı gelince kafamı yavaş yavaş dışarı çıkarttım. A. salondaki telli kulübede oturmuş gazete okuyordu. Kafasını kaldırdı, beni gördü.

“Gelebilir miyim?” dedim.

Kısık sesle ve el kol hareketleriyle, “Gel bakalım,” dedi.

Gittim. Yanındaki masanın taburesine oturdum. Elindeki gazeteyi bıraktı.

“Eee Tarık, söyle bakalım, nasıl gidiyor?” dedi.

“Yavaş yavaş alışıyoruz işte. Sizin de işiniz zor, bizim de. Allahtan iki kişi kalıyoruz da rahatız.”

“Geçer geçer, bunlar da geçer. Hele ben bıktım valla, hanımdan boşanacağız neredeyse; yahu o kadar dikkat ediyorum, gene de eve bit götürüyorum.”

“Öbür tarafta bit daha çoktu, burası pire kaynıyor.”

“Pire önemli değil, o uçup gidiyor, bit öyle değil.”

Gözüm sigaradaydı ve tabii ki küçük elektrikli ocağın üstündeki demlikte. A. masanın üzerine iki çay bardağı koydu, çay hazırlığı yapıyordu. Demliğe bakıp konuya nasıl girsem diye hesap ediyordum.

A. bardaklara şekeri koydu, çayı dökmeye hazırlandı. Derin bir nefes aldım:

“Yahu, şu hücredeki arkadaşı da çağırsam, bir bardak çay da o içse... İyi bir oğlan...”

“Gelsin bakalım.”

Hemen kalktım, aceleyle hücreye gittim. Hüseyin uzanmıştı.

“Hadi gel.”

Hemen toparlandı. Sessizce, A.nın yanına sızdık. Üçüncü bardak da masada duruyordu. A. çayları koydu. Hüseyin çekingen, utangaç görünüyordu. Çay için teşekkür ettik. Sigaraları da yakmış, keyiflenmiştik. Hem çay, hem sohbet; zaman akıp gidiyordu. Sıra kebaba gelmişti. Hüseyin’le bakıştık. Ben söze başladım:

“Adamın canı burada hiç olmadık şeyleri çekiyor. Şöyle bir kebap olsa, soğanlı, moğanlı; yesek. Bir keresinde Antalya’da bir film çekiyorum, deniz kenarına yakın bir yer. Adamın biri, ‘Abi sana bir Adana yapayım, parmaklarını yersin,’ dedi. Sabahın körü daha. Yahu bir kebap geldi; kıpkırmızı. Hakiki Adana. Mis gibi kokuyor. Çevresine yeşillikleri de koymuşlar, bin çeşit, bir de yanına soğan ezmesi, şöyle sumaklı. Altında pide, yağları çıkmış... Yahu unutamıyorum o kebabı...”

“Adamın ağzını sulandırma Tarık,” dedi A. “Benim de canım çekti şimdi.”

Hüseyin, “Yahu A. Bey, sen bu işi halledersin, şuradan üç kebap söyle, olsun bitsin.”

A. şöyle bir düşündü. Bu iş olacak gibi görünüyordu.

“Yok canım, Sonra A. Bey’in başına iş açılır; atarlar buradan,” dedim.

“Hop hoop,” dedi A. “Kim atarmış ulan, burası benden sorulur; ben buranın hâkimiyim.”

Hüseyin hemen elini cebine attı, yüklüce bir parayı masanın üzerine koydu:

"Ayran da, ayran da. Bol tuzlu. Tuzu unutmasınlar."

A., "Siz şimdi gidin. Ben sizi çağırırım," dedi.

Hemen hücremize döndük. Birbirimizi kutladık. Zaman geçmek bilmiyordu. Dış kapının her açılıp kapanışında, hah, şimdi geldi, diyerek bekleşiyorduk. Hüseyin'e takılıyordum:

"Hüseyin, havayı kokla bakayım, kokla. Kebaplar ne kadar uzaklıkta?"

Gülüşüyorduk.

Sonunda A. geldi. Dışarı çıktık. Masanın üstünde büyük bir tepsi duruyordu. Kebaplar başka bir tabakla kapatılmıştı. Ve ayranla tuz. Günler sonra ilk kez yemek yiyecektik, hem de böyle bir yemek... Olacak şey değildi.

Tabaklarımızı sıyırdık. Sonra hücremize döndük. Öğlene tuvalet faslı ve sonra gene kendimizi o tanıdık sessizliğin içinde bulduk.

Durmadan kaşınıyordum. Pireler beni çok rahatsız ediyordu, Hüseyin'i ise hiç ısırmıyorlardı, besbelli pireler onu sevmiyordu. Hüseyin'le pire edebiyatı yaptık. Pirelerin ne olduğunu falan anlattı. Kapımız açıktı. Dışarıda çok güzel bir güneş vardı. Bir ara dışarı çıktım, A.ya camlı kapının yanını gösterdim:

"Şurada biraz oturayım, pantolonumda bit var, şunları temizleyeyim. Olur mu?"

Güneş içeri vurmuştu. Öğleden sonra saat üç-dört olmalıydı. Camın karşısına oturdum; deli kızın geldiği yerdi burası. Pantolonumu çıkardım, bir paçasını ters çevirip başladım. Dikiş araları sirke ve bit kaynıyordu. Güneşin ışığı ve sıcaklığı eşliğinde başparmağımın tırnaklarıyla çıtır çıtır sirkeleri, bitleri kırdım. Bir yandan da sayıyordum; bir paçadan tam kırk üç bit ve sirke çıkmıştı.

Tırnaklarıma kan bulaşmıştı Öteki paçamdakileri sayamadım bile. Sonunda pantolondaki tüm haşaratı yok ettim, hücreme döndüm. Hüseyin'e söyledim, o da bitlerini ayıkladı. Pantolon tarafı rahatlamıştı, ama üstüm felaketti. Dikkatim bedenimin üst yanında yoğunlaştı. Sırtımda, ensemde, koltuk altlarımda, bir-iki dakikada bir, küçücük şeylerin yürüdüğünü hissediyordum. Daha doğrusu küçücük bir şeyler debeleniyordu. Tırnağımla kaşıyor, kaşıyordum. Kaşıdıkça kaşınıyordu. Ardından belli belirsiz bir yanma geliyordu. Biti ya da sirkeyi yere düşürüyordum ya da hemen sonra kaşımaya başladığım bölgeye taşıyordum. Böylece haşarat bir güzel yayılmış ve çoğalmış oluyordu. Ve ne yazık ki pantolonum da birkaç gün içinde temizlemeden önceki durumuna dönecekti.

Günün alışıldık seyri sürüyordu; bakkal, tuvalet, sorgudan dönenler. Akşam bakkal geldiğinde Hüseyin, ona, "Benim dişim ağrıyor, dayanamıyorum," dedi.

Bakkal şöyle bir baktı. Hüseyin, bakkala bir avuç para uzattı:

"Ben sigarasız duramıyorum, bir paket Maltepe getir."

Sigaraya büyük para vermişti. Bakkal parayı aldı:

"Gündüz içmeye kalkmayın, belli olur; beni yakarsınız."

Sonra servisi yaparken, "Diş ilacın geldi," diyerek bir paket Maltepe, bir kutu kibrit verip gitti. Artık sigaramız vardı.

Gündüzleri kapı açık duruyordu. İstediğimiz zaman tuvalete gidiyorduk. Gece kapı kapalı, gözetleme açıktı. Nereden bulduysam bir çift çorap bulmuştum, anımsamıyorum, uyurken çorapları elime geçiriyordum. Pantolonumun paçalarını da ayağımdaki çorapların içine sokuyordum. Ellerimi ve ayaklarımı sağlama aldıktan sonra bir tek başım kalıyordu, onu da ceketimle sarıyordum. Burnumla ağzımı açıkta bırakıyordum. Kendimi pirelere karşı böyle korumaya çalışıyordum. Ama ayaklarımı da ellerimi de aralıklardan ısırıyorlardı.

Pire bit gibi değildi, ısırdığı yer hem çok kaşınıyor, hem şişiyordu. Kalkıp dakikalarca kaşınıyordum. Geceler böyle geçiyordu.

Hüseyin'le birlikte üçüncü günümüz aynı sabah olaylarıyla başladı. Deli kız türküsünü söyleyip gitti. Polis bölmesinde Kemik Kıran vardı. Kapımız kapalı, gözetleme deliğimiz açıktı.

Hüseyin'le yeni bir plan yapmıştık. Kemik Kıran'la Hüseyin'in arası iyiydi, bu kez Hüseyin, Kemik Kıran'ı çağırdı ve kapıyı açtırdı. Bir süre bekleyip yanına yanaştık. Sohbet kuruldu. Çaylar içildi.

Hüseyin, "O., bizim fabrikaya gitsen de istediğin kadar koku alsan... Hem de benim çamaşırları bir değiştirsen," dedi.

Kemik Kıran, "koku" sözcüğünü duyunca hemen konuya atladı, öneriyi kabul etti. Hüseyin çabucak bir not yazdı: "Gelen arkadaşa bir koli deodoran verin, çamaşır verin." Ortağına da bir şeyler karaladı, alacak-borç listesi yaptı, şu kişilerden paraları al, diye uyardı.

Kemik Kıran'la sohbeti sürdürdük. İkindi zamanı namaz kılan bir çocuk vardı; bize onu göstererek, "Bakmayın böyle namaz kıldığına, dışarı çıkabilmek için yapıyor," dedi.

Samimiyet ilerliyordu. O zaman bize altı çocuğu olduğunu söyledi. Elinde hep kalın bir sopa taşıyordu; sopasız dolaşmıyordu. Sözü döndürüp dolaştırıp içkiye getirdik. Sıkı bir içkici tipi vardı onda zaten. "Küçük bir şişe votka alsan," falan diye ağzını aradık. "Tamam," dedi. Votka akşama geldi. Akşam yemeğinden sonra kafaları çekmeye başladık.

Gece içkiler bitince hücremize girdik. Kapımız aralıktı. Saat on iki ya da bir olmalıydı. Bizim hücrenin arka bölümünden gelen bağrışmalar duyduk. Bu bölümde karşılıklı dokuzar hücre vardı; ortalarında da bir koridor. Kapılar açıldı. Kemik Kıran elindeki sopayla kapılara vurdu; küfrediyordu, bir demire vuruyordu, bir duvara; arada

tok bir ses, dayak sesi duyuluyordu. Çocukların yalvarışları kulağımıza geliyordu:

"Vurma abi, vallahi benim haberim yok."

"Bizim hücreden atılmadı."

"Vurma gözünü seveyim, işkenceden yeni çıktım, yapma."

Hüseyin'le dinliyorduk. Ne yapacağımızı şaşırıp kalmıştık. Dayak bitmek bilmiyordu. Çocukların sesleri gittikçe yükseldi. Dayanılacak gibi değildi.

Hüseyin, "İş yaptık adama içirmekle," dedi, "herif sarhoş oldu, çocukları dövüyor."

Dayanamadım, hücreden çıktım, arka tarafa döndüm. Karşılıklı ikişer hücrenin kapıları açıktı. Çocuklar dışarı çıkmışlardı, Kemik Kıran ortalarında duruyordu. On beş-yirmi çocuk vardı. Hepsi ellerini açmıştı, Kemik Kıran ha babam vuruyordu. Elini çekenin bacaklarına, gövdesine indiriyordu sopayı.

"Söyleyin lan, bu kibriti karşı hücreye kim attı? Anam avradım olsun hepinizi öldürürüm!"

Çocuklardan ses çıkmadı. Kemik Kıran gene girişti. Çocuklardan biri, "Yahu kim attıysa söylesin," dedi.

Koridorun sonunda durmuş ne yapacağımı düşünüyordum. Kemik Kıran yorulmamıştı, dayağın bir türlü sonu gelmiyordu. Çocuklar yalvarıyordu. Anladığım kadarıyla bir hücreden karşı hücreye kapının altından kibrit atılmış, ama kutu koridorun ortasında kalmıştı.

"Arkadaşlar boş yere hepimiz dayak yiyoruz, kim attıysa..."

"Memur bey, ben attım."

Kemik Kıran itiraf eden çocuğun üstüne yürüdü, Allah yaratmış demeden bir meydan dayağına girişti. Bir insanın böylesine bir hırsla dayak atabileceğine inanmak çok zordu, ama işte gözlerimle görüyordum. Kendini kaybetmişti; bir tür delilik nöbeti olmalı diye

düşündüm. Elindeki kalın sopayı çocuğun her yerine acımasızca indiriyordu. Çocuğun bir yerini kıracaktı.

Dayanamadım, yanına gittim:

"O. Bey, yeter artık; lütfen."

Sopayı tutmayan öbür kolundan tutup hafifçe çekmiştim. Kemik Kıran oralı olmadı, hâlâ vuruyordu; ben de çekiştiriyordum. Nasıl olduysa tansiyon yavaş yavaş azaldı. Çocuk yere yığılmıştı. Kulağından kan geliyordu. Sonra çocuğun bir başka polisin yakını olduğu aklıma geliverdi. Koridorda A.yla otururken bir polis gelmişti ve A.ya, "Bu benim akrabam olur, çocuğun bir boku yok, göz kulak oluver," demişti...

Kemik Kıran, çocukları küfür kıyamet hücrelerine gönderdi. Ortalık sakinleşti. Adama neden "Kemik Kıran" dediklerini böylece anlamış oldum.

Kemik Kıran'la koridordaki bölmesine gittik. Oturup şundan bundan konuşmaya başladık. Ona yaptığı işin yararsızlığını anlatmaya çalışıyordum; gerçeklerden söz etmeye, biraz da gözünü korkutmaya çabalıyordum:

"Yahu O., bu çocukları dövüyorsun ya, hiç korkmuyor musun? Bu günler geçer, emekli olursun, evinde oturursun ya da sıkıyönetim biter, başka bir göreve atanırsın; sonra hırsla canını yaktığın, sopayı nerelerine denk gelirse acımasızca indirdiğin bu insanlar seni bulur. Altı çocuğun var, onları hiç düşünmüyor musun? Tek başına düzeni kurtaracak halin yok ya. Çocukları sorguya götürürlerken gözlerini kapatıyorlar. Neden? Polisi tanımasın diye... Her şeyinle ortadasın sen... Bak A. senin gibi yapmıyor."

Ertesi gün kulağı kanayan çocuk doktora gitmek istedi, göndermediler.

“Yazılı kâğıt vereyim, kendimi duvara çarptım diye imza atarım,” dediği halde doktora gidemedi.

Sabahki olaylarda bu kez bir farklılık olmuştu: Bugün sorguya gidecekler arasında Hüseyin de vardı. Birbirimize baktık. Kanım çekildi. Adı okunur okunmaz Hüseyin hücre numarasını yüksek sesle söyledi. Birkaç dakika sonra kapı açıldı. Hüseyin gitti. Kapı kapandı.

Hücrede yalnız başıma volta atmaya başladım. Bir ara A. geldi, kapıyı açtı. Dışarı çıktığımda A.nın yanında kırmızı sakallı, kötü suratlı bir adam gördüm. Esrarkeş olduğu belliydi, gözleri kan çanağına dönmüştü, şiş şiş olmuştu. İşkenceci olduğunu düşündüm. Elindeki sigarayı gösterdi:

“Bu olmazsa biz dayanamayız, işimiz çok zor.”

Aklımda Hüseyin’den başka bir şey yoktu.

Akşama doğru sorgudan dönüşler yavaş yavaş başladı.

Hüseyin de geldi. Ayakkabıları elindeydi, ayaklarının üstüne basamıyordu; tabanları şişmişti. Hücrenin içinde yığılıp kaldı. Bir süre sonra hüngür hüngür ağlamaya başladı. Öyle çaresiz hissettim ki kendimi. Ne yapacağımı, onu nasıl avutacağımı bilemedim.

“Hüseyin kalk... Ayaklarını duvara vurmalıyız. Yoksa daha fazla şişerler.”

Tabanları balon gibi olmuştu. Karşı duvara yavaş yavaş vurduruyordum, üstüne bastırıyor, biraz su döküyordum. Uzun zaman sonra sakinleşti. Az az konuşmaya başladı. Neler olduğunu merak ediyordum.

“Allah belasını versin Kemik Kıran’ın da, A.nın da. Tarık, bunlar müdürün emri olmadan hiçbir şey yapamıyorlar. Yukarıdakilerin her şeyden haberleri var. Polis soruyor: ‘Oğlum Hüseyin, bir şey gönderdin mi?’ ‘Yok göndermedim,’ diyorum. ‘O. mu söyledi?’ diye soracağım, bu kez de O. işlerimi yapmaz olacak. ‘Sen yalan söylüyorsun,’ dediler,

‘uzat elini, aç parmaklarını.’ Açtım. ‘Ellerin titriyor,’ dedi. ‘Sen gel, gözün kapalı dur burada, ben de karşında durayım, bakalım titrememek oluyor muymuş,’ dedim.”

Öylesine kırık dökük gülüştük. Devam etti:

“‘Nereden geldin?’ ‘Ankara’dan geldim,’ şudur budur, bir sandalyeye oturttular. ‘Sana bir fotoğraf göstereceğim, bunu tanıyor musun?’ Gözümü hafif aşağıdan açtım. ‘Tek yüz portresi,’ dedim, ‘hayatımda görmedim.’ ‘Peki sana bir-iki ad soracağız.’ Bir-iki ad sordu, Zeki vardı Eğridir’de, bizim komşunun kızıyla evli, Ankara’dan tanıyorum, makine mühendisi. ‘Evet, tanıyorum,’ dedim. ‘Vay eşşooğlu eşşek!’ dedi. Bir tokat yedim. ‘Sen parti üyesi değil misin?’ ‘Hayır, ben parti üyesi falan değilim.’ ‘Kod adını söyle, biz gerisini çorap söküğü gibi getiririz.’ ‘Yahu benim kod adım yok, parti üyesi de değilim.’ ‘Seni hiçbir adla çağırmazlar mı?’ ‘Ya, benim bir tane adım var.’ ‘Hangi partiye oy verdin?’ ‘CHP’ye.’ ‘Peki ilkelerini say.’ ‘Cumhuriyetçilik, Laiklik...’ Gerisi yok. Bu arada falaka bitti, kaldırdılar, biraz yürüttüler. Sonra indir külodunu. Parmaktan ve cinsel organdan elektrik veriyorlar. Baktım, arada bir kablonun ucu çıkıyor, ben de parmağımla tuttum çıkardım kabloyu... Terliyordum, terleyince de elektrik çarpması daha etkili oluyordu doğal olarak. Ama uyandım sonra, telin ucu çıktığı halde elektrik çarpıyormuş gibi yaptım. 15 dakika falan böyle idare ettim. ‘Ya, bu olmuyor,’ diyerek beni yere yatırdılar. Üzerime kemer gibi bir şey geçirdiler. Adam üstüme oturdu. ‘Konuş, konuş...’ ‘Valla,’ dedim, ‘ben işkenceye falan dayanamıyorum.’ Ondan sonra daha fazla yüklenmeye başladılar. ‘Ölüyorum,’ dedim, sonra gene bıraktılar. ‘Al bunu götür,’ dediler. Bir tek külotla kaldım. Su tuttular. ‘Oh!’ diyorum. Bedenim rahatlıyor. Sonra ‘Bir sigara iç,’ dediler. ‘İçmeyeceğim,’ dedim. ‘İçeceksin,’ dediler. Birden aklıma askerdeyken yüzbaşının söyledikleri geldi: ‘Düşmana bir sigara verirler, içerse dostça bir ilişki kurulur, şak diye ağzından lafı

alırsın,' demişti. O aklıma geldi. 'Bu bir taktiktir,' dedim. Gerçekten de 'Şu nasıldı, bu nasıldı?' Ha bire soru soruyorlar. 'Valla ben bir şey bilmiyorum,' dedim."

Biz bunları konuşurken Hüseyin'in ziyaretçileri gelmiş. Yukarıdan not göndermişler, "Bir ihtiyacın varsa yaz," diye. Not bana geldi. Ben de, "Hüseyin iyidir, sağlığı yerinde, şu anda sorguda, merak etmeyin, oda arkadaşı Tarık Akan," diye yazıp gönderdim. Zaten başka bir şey yazmak yasaktı. Notu Hüseyin'in babası almış. "Bizim oğlan Tarık Akan'ın yanında kalıyormuş, gene bir yolunu bulmuş, rahatı yerinde," diye düşünmüş.

Hüseyin, "'Sen otur burada,' dediler, ceketimi başıma geçirdiler, gözümü açtılar. Akşama kadar bütün işkenceleri gördüm. Bir kızın dün geceki baskın sırasında bacağı kırılmış; pencereden atlamış. Kız, 'İlacım nerede?' diyor, bir novaljin ampul kırıp içiriyorlar. Konuşması için kırığı ile oynuyorlar. İki kişiyi de duvara zincirlemişler, yukarıda bekliyorlar."

Bunları anlatırken Hüseyin'in gözleri doluyordu. Sonra kendini tutamadı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Sabaha kadar gözümüzü kırpmadan konuştuk.

Sabah, Hüseyin, "Ben tuvalete çıkamayacağım," dedi; ayaklarının şişi bir felaketti. Çiş kutularını aldım, biri benim, biri Hüseyin'in. Tuvalete dökerken Hüseyin'in kutusundan çişle karışık kan aktığını gördüm. Hücreye döndüm.

"Hüseyin çiş kutunu dökerken kan gördüm."

"Elektriktendir. Demek iyi ayarlayamamışım."

Nöbetçi polisten hiçbir şey istemedik. Öğleye doğru kapı açıldı. Kemik Kıran kapıda belirdi:

"Ne oldu ya, ne yapıyor bunlar böyle? Sende bir şey olmadığını nasıl anlamıyorlar? Sana da mı işkence yaptılar? Ayıptır. Ayaklarını yere bas; şişleri iner, biraz sonra gelin çay içelim."

Kemik Kıran kapıyı kapatıp gitti. Biz de ne yapacağımızı düşünmeye başladık. Hüseyin çıkmak istemiyordu, ama ben ısrar ettim. Biraz olsun yürümesini istiyordum. Sonunda polisin beklediği tel örgülü bölmeye gittik. Masanın üstünde *Hürriyet* gazetesi duruyordu. Sayfanın yarısını kaplayan bir fotoğraf vardı, üstüne de "Teröristlerin Sonu" diye bir başlık atılmıştı. Çatışmada ölen kanlar içinde bir genci polis saçından sürüklüyordu. Hüseyin'le gözümüzü gazeteden alamadık. Kemik Kıran fark etti:

"Dün gece büyük bir operasyon oldu; hepsini gebertmişler."

O sırada öğlen tuvaleti başlamıştı. Çocuklar sırayla tuvalete gidiyorlardı.

"Bu ölen puştun kardeşi işte şu."

Bir çocuk göstermişti; gencecik, çelimsiz biri. O sırada tuvalete gidiyordu.

Kemik Kıran, "Şimdi gazeteyi göstereceğim, bakalım ne yapacak?" dedi.

"Yapma; yazıktır çocuğa. Hem neye yarayacak ki?" dedim, bir yandan da o akşam o dayağı atabilen adamın acıma duygularını harekete geçirmenin boşuna olduğunu düşünüyordum.

Hüseyin de, "Vazgeç O. Bey, çocuğa yazık," dedi.

Kemik Kıran, ikimizin de söylediklerine aldırmadı. Tuvaletten dönerken çocuğu yanına çağırdı. Biz Hüseyin'le şaşkın, üzgün bakıştık. Çocuğa bir-iki şey söyledi. Gazete kapalı duruyordu. Sonra gazeteyi çevirip önüne koydu:

"Bunu tanıyor musun?"

Çocuk gazeteye şöyle bir baktı. Yüzünden ne düşündüğünü anlamak olanaksızdı. Burada geçirdikleri günler bu gencecik çocukları verecekleri tepkiler konusunda iyice temkinli davranmaya, bir tür tepkisizlik içine düşmelerine yol açıyordu.

"Öldü mü?"

Kemik Kıran, “Bunda yaşıyormuş gibi bir hal var mı?”

Bunun üzerine çocuk çok kesin ve sert bir sesle, “Devrim için feda olsun!” dedi, arkasını dönüp hücresine gitti.

Biraz sonra biz de hücremize döndük. Hüseyin gazetedeki öbür fotoğrafta görünen kızı tanımıştı:

“İşkence edilirken gördüğüm kızdı o, alttaki fotoğraftaki...”

Hüseyin’le aynı hücreyi paylaşmamızın altıncı günü cumartesiye, yedinci günü pazara denk geldi; buralarda cumartesi-pazarların sakin geçtiğini, sorgulama ve işkencenin çok özel bir durum yoksa yapılmadığını öğrenmiştik.

Cumartesi-pazar günleri kafama göre hazırlık yaptım; sorguda siyasal görüşümle ilgili sorular çıkarsa fazla uzatmadan, kısa ve net, saldırgan olmayan, akılcı yanıtlar verebilmek için kendi kendimle konuştum.

Pazartesi günü nöbetçi polis A.ydı. Sabah, her sabahki gibi başlamıştı: Deli kız gene türküsünü söylemişti. Sonra sorguya götürüleceklerin adları okundu. Benimki bugün de yoktu.

Hüseyin’in ayağındaki şişlikler inmeye başlamıştı.

Saat on dolayında ilk kez gördüğüm bir polis hücreye geldi:

“Hadi bakalım Tarık, gel!”

Elim ayağım kesildi. Midemden yola çıkan ılık bir yumru tüm bedenimi dolaştı. Yutkundum. Hüseyin’le göz göze geldik; bakışlarımızla vedalaştık.

Ayakkabılarımı giydim. Polis koluma girdi. A.nın kulübesinin yanındaki büyük demir kapının yanında yüzümü duvara çevirdi, gözlerimi bağladı. Demir kapı açıldı. Polis koluma girdi, yürüdük. Ara sıra, “Merdiven var,”, “Merdiven bitti,” gibi şeyler söylüyordu.

Durmadan yürüdüm. Günlerce hiç hareket etmediğim için soluk soluğa kalmış, yorulmuştum. Yanımdan geçenlerle birkaç kez

çarpıştık.

“Başını eğ!” Başımı eğiyorum. “Basamak!” Ayağımı kaldırıyorum. Sonunda durduk. Gözlerimi açtılar. Bir yazıhanedeydim. Her yer lambri kaplıydı. “Müdür” yazan bir kapının önünde dikiliyorduk. İçeriye birileri girip çıkıyordu. Sonunda beni de içeriye soktular. Müdür T. masada oturuyordu, tam karşısında Uğur Dündar duruyordu. Onu Bakırköy’den tanıyordum. Kapının yanında ayakta dikildim, ama hiç halim yoktu, sırtımı duvara yaslamıştım.

Uğur bana döndü:

“Geçmiş olsun Tarık.”

Müdür, mesafeli bir yakınlık göstermeye çalışıyordu:

“Nedir bu halin Tarık, perişan görünüyorsun?”

“Aşağısı bit ve pire kaynıyor, geldiğim günden beri ne sorgum yapıldı, ne bir şey.”

Müdür, “Oğlum biraz dayanıklı ol. Bak aşağıdaki ibnelere, ne kadar dirençliler.”

“İnsanlık dışı koşullarda yaşayıp etkilenmemek dayanıklılık ya da dirençlilik sayılmaz ki. Hepimizin yaşamları kısıtlandı. Körü körüne bir bekleyiş içindeyiz. Katlanmak her geçen gün zorlaşıyor. İnsanca tepkiler vermekten vazgeçmeye dayanıklılık diyorsanız, gerçekten de dayanıklı değilim öyleyse. Artık nereye gönderileceksem gitmek istiyorum; hapishane ya da her neresiyse...”

Müdür, “Oğlum sana iyi davranıyorlar, değil mi? Aşağıda sana sıcak yemek söyleyeyim; biraz beslen, kendine gel. Senin sinirlerin bozulmuş, böyle olmaz.”

O sırada kapı açıldı. Bir polis, “Müdürüm çözüldü, ötmeye başladı,” dedi.

Müdür hemen yerinden kalkıp hızla dışarı çıktı.

Ben Uğur’la odada yalnız kaldım. Yıllar sonra ilk kez karşılaşıyorduk. Aramızda bir dostluk, arkadaşlık olmadığı gibi

gençliğimizde yumruk yumruğa kavga etmişliğimiz bile vardı. Soğuk bir hava ve yapmacık jestler aramızda dolandı.

"Tarık, benden istediğin bir şey var mı?"

"Yok, sağ ol."

"Ben TRT Genel Müdürü olacağım; nezaket ziyaretine geldim. Dışarıda herhangi birisine söylemek istediğin bir şey varsa yardımcı olabilirim."

"Yok, teşekkür ederim."

Müdür içeri girdi. Sinirden eli ayağı titriyor, ana avrat küfrediyordu. Sol elini ovuşturuyordu; belli ki canı yanmıştı. Kolonya döküp ovuşturmaya devam etti. Bir yandan da çocuğa sövüp duruyordu:

"Yahu bunlar şerefsiz! Adama, 'Öt lan, konuş!' diyorum; piç, horoz gibi 'Güügüürüüügüüüü! Güügüürüüügüüü!' diye ötüyor. Ulan, suratında az daha elimi kıracaktım."

Güleyim mi, ağlayayım mı, şaşırmıştım. Az kalsın kıkırdamaya başlayacağım, diye korkuyordum. Kendimi zor tutuyordum.

Müdür, sonra Uğur'la bir şeyler konuşmaya başladı. Biraz sonra da zile bastı, bir polis geldi. Müdür, bana dönerek, "Sen şimdi bunu film yaparsın değil mi?" dedi.

Yanıtlamadım.

"Götürün bunu," dedi. "Bir de jilet verin, tıraş olsun."

Polis koluma girdi, kapının dışında gene gözlerimi bağladılar. Aşağıya indik.

Hücreye gelmiştim. Hüseyin şaşkınlıkla sordu:

"Ne oldu Tarık, çabuk geldin?"

Anlattım.

Ertesi sabah nöbetçi, Kemik Kıran'dı. Her şey önceki günlerin tıpkısı görünüyordu, bir yaramazlık yok gibiydi. Deli kız da yerli

yerindeydi. Tuvalete giderken hücrelerin üst aralığından çocuklara sigara attım. Kemik Kıran bana karşı çok daha ılımlı ve samimi davranıyordu. "Müdür bir şeyler söylemiş olabilir," diye düşünüyordum. Bir ara hiç görmediğim bir polis geldi, devrimci bıyığı bırakmıştı. Bana çok iyi davrandı; sohbet ettik. Akıllı, entelektüel biriydi. Çoğu konuda düşüncelerimizin örtüştüğünü gördük. Ben gene de çok temkinliydim. Kemik Kıran bir ara tuvalet tarafına gidince, aceleyle ceketinin içinden katlanmış bir *Cumhuriyet* gazetesi çıkarıp bana verdi:

"Canının sıkıntısını alır."

Sonra gitti. Onun Pol-Der'li olduğunu tahmin etmiştim. Hücreme döndüm, büyük bir keyifle gazeteyi okumaya başladım.

Öğleden sonra hücremize yeni birisini getirdiler. Tornacıymış. ODTÜ mezunu olduğunu öğrendik. Makinelerini çalışır durumda bırakıp çıktığından sürekli yakınıyordu:

"Tornanın başından aldılar beni. Tezgâhımı bile kapattırmadılar, motorları yanar mı acaba?"

Adam TİKKO'cuydu. "Devrim" sözcüğü ağzından düşmüyordu. Bir yandan TİKKO'yu övüyor, göklere çıkarıyor, sonra gene makinelerine dönüp, "Motorlarım yanar mı acaba?" diye yakınmaya başlıyordu. Sayıklar gibi bir hali vardı. Aralıksız konuşuyordu.

Hüseyin, "Ne yaptın da seni aldılar?" dedi.

"Radyo kurduk, yayın yapıyorduk. Mahalle mahalle dolaşıyorduk."

"Peki, enerjiyi nereden buluyordunuz? Bunun için güçlü bir elektrik kaynağı gerekmiyor mu?"

"Hayır, motosiklet aküsü yetiyordu."

"Motosikletin aküsüyle ancak yüz metreye yayın yapabilirsin yahu."

"Yok abi, tüm İstanbul'a yayın yaptık, herkes dinledi. On bir yaşındaki oğlum oynuyor, siz de burada böyle bekleyerek devrimcilik oynuyorsunuz. Abi sizi kullanıyorlar. Ben çok gördüm böyle sizin gibileri."

Tornacı iki gün kaldı bizimle, sonra gitti. Onu bir daha görmedim.

Ertesi gün, yani çarşamba günü ve sonraki üç gün sakin geçti. Beni de, Hüseyin'i de sorguya çağırmadılar. Beklemeye devam ettik. Tabii sinirlerimiz de yıpranmaya devam etti.

Pazarı pazartesiye bağlayan gece yarısı kapı açıldı. İçeriye şişmanca, yaşlı birini getirdiler. Adam korkudan tir tir titriyordu. "Olympia" adlı bir pavyonun sahibi olduğunu öğrendik. Siyasi Şube polislerinden birikisi pavyona gitmişler. Hesap gelince ödemek istememişler. Zaten zilzurna sarhoşmuşlar. "Biz MİT'teniz, hesap mesap ödemeyiz," demişler. Garsonlar da bir güzel dövmüş polisleri. İşte bu yüzden tüm pavyon Siyasi Şube'ye getirilmişti. Patron da bizim hücreye düşmüştü.

Adamın pırlantalı Rolex saatini zimmete geçirmemişlerdi, ona yanıyordu. "Saatim de saatim," diye sabaha kadar dertlendi.

Hüseyin, "Sen boş ver saati şimdi," dedi. "En az yirmi yıl alırsın bu işten."

Adam zaten korkudan perişan olmuştu, Hüseyin'in söylediklerini duyunca iyice telaşlandı. Sabaha kadar tanıdıkları gidip geldi; bir ihtiyacı olup olmadığını sordular. Çevresi genişti anlaşılan. Sabah çıkarken beni de mutlaka pavyona beklediğini söyledi. Ve ısrarla davet etti.

(Yıllar sonra gittiğimde çok samimi davrandığını anımsıyorum, böyle mekânların en şık, lüks ve cömert ikramı sayılan şampanya sunmuştu bana.)

Bugün sorgu listesinde adım okundu.

Adı okunan sevk olacaksa, hemen ardından, "Eşyalarını al!" diye uyarılıyordu. Benim adımsa sorguya gidecekler arasında okunmuştu. Adım okununca, hücre numaramı bağırmıştım. Sesim nasıl duyulmuştu hiçbir fikrim yoktu. Kapıyı açtılar.

Heyecanlıydım. Öte yandan bu koşullar altında ve böyle bir belirsizlik içinde günlerce beklemekten bunalmıştım. İster istemez, ne olacaksa olsun, türünden bir düşünceye kapılmıştım. Ve sorgu için düğmeye basıldığında, "Nihayet," demiştim, ister istemez.

Salona girdim. Burada yüzleri duvara dönük dokuz-on çocuk vardı. Her sorgu ekibinin "ayakçı" denilen bir kılavuzu oluyordu; sorguya onlar götürüp getiriyordu. Bir sorgu ekibi; komiser, iki ya da üç polis, işkenceci ya da "tutan"lar, bir de ayakçıdan oluşuyordu. Ben de yüzümü duvara döndüm. Kısa boylu bir polis yerden siyah bir bant aldı. Sorgudan gelenler gözlerine bağlanan renkli gözbağlarını çıkarıp bir köşeye bırakıyorlardı. Cumartesi-pazarları sorguya giden olmadığından bu köşede siyah, kırmızı, kahverengi kumaş parçaları yığılırdı; hepsi de leş gibi kirli onlarca kumaş bant.

Polis bana seslendi:

"Eğil, uzun!"

Eğildim. Gözlerimi bağladı. Müdürün odasına götürüldüğüm günkü kadar tedirgin değildim. Gözbağı çok inceydi; tek kat bağladığını tahmin ettim. Cam kapının yanından geçerken insanların siluetlerini görebiliyordum; bir de ayaklarımı ve göbeğimi.

Adam kolumu tuttu, dışarı çıktık. Merdivenlerden indik, merdivenlerden çıktık.

"Başını eğ!"

Başımı eğdim.

"Basamak, iki tane!"

Basamak çıktım. Yol uzadıkça uzadı. Sonunda durduk.

Beni bir sandalyeye oturtup gitti. Tam karşımdan ışık geldiğini seçebiliyordum; pencere olduğunu düşündüm.

Öylece bekliyordum. Giden gelen olmuyordu.

Dakikalar uzadı. Zaman sündü.

Sağdan soldan işkence sesleri geliyordu; patırtılar, kütürtüler, genç insanların bağırışları, küfür, kıyamet...

Hücremden çıkarken üstümde taşıdığım kararlı ve dayanıklı halden eser kalmamıştı. Bir karabasanın ortasında olduğumu düşünüyordum. Tarifsiz bir heyecana teslim olmuştum.

Neden sonra karşıma üç adam oturdu. Onları karaltı olarak görebiliyordum. Hiç konuşmuyorlardı. Polis mi, yoksa benim gibi sorgu için bekletilen tutuklular mı olduklarını anlayamamıştım. Biraz sonra fısıldaşmaya başladılar. Ne konuştuklarını anlamamıştım, ama polis olduklarına karar verdim.

Uzun bir zaman sonra karşımdakiler kalabalıklaştı.

Bir hareket vardı.

Sağ yanımda birisinin nefes alıp verişini duyuyordum. Elimi uzatsam adama dokunacak durumdaydım. Kulağıma doğru yaklaştı, nefesinin sıcaklığını hissediyordum, hafifçe üflüyordu sağ kulağıma, sonra soluma geçip sol kulağıma.

Ürpermiştim. Aklımdan peş peşe ve hızla binlerce şey geçiyordu; ne düşüneceğimi, nasıl davranacağımı kestiremiyordum. Korkumu, heyecanımı bir yana koysam bile bütün bu olup bitenleri kendime konduramıyordum. Burada böyle çaresizce oturmayı hazmedemiyordum. Kişiliğimle, onurumla oynanıyordu ve ben hiçbir şey yapamıyordum.

Karşımdakiler yedi-sekiz kişi kadar olmuştu.

Ve sorgu başladı:

“Asıl adın ne? Nerelisin? Nerede oturuyorsun?”

Sanki bilmiyorlardı. Kalabalıktan ayakta duran biri konuşmaya başladı:

“Sen Yılmaz Güney mi olmak istiyorsun?”

Sesinden, Müdür T.yi hemen tanımıştım.

“Ne ilgisi var. Yok böyle bir düşüncem. Bizim işimizde, birinin yerine geçmek, birilerini taklit etmek hoş karşılanmaz, dışlanır bu yolu tutanlar. Zaten herkesin yeteneği kendine. Tek başına ayakta duramıyorsan sanat çevresi üstüne basıp geçer. Hem, ben Yılmaz Güney olamam, olmak gibi bir düşüncem de yok.”

“Peki, öyleyse neden Yılmaz Güney’le birliktesin? Neden ona yardım ediyorsun?”

“Nasıl yardım ediyorum yani? Ben ona yardım etmiyorum ki. O benim arkadaşım, meslektaşım, birlikte güzel bir şeyler yapmaya çalışıyoruz.”

Müdür, “Bak Tarık, bize yalan söyleme... Seni ezeriz!” dedi.

İşte bu “ezeriz” sözü bana dokundu. İçime oturdu. Sinek miydim ben? Soruyu yanıtlamadım. Zaten soru neydi onu bile unutmuştum. T. yineledi:

“Seni ezeriz Tarık!”

Doğru yerime dokunduğunu anlamıştı. Moralimi bozduğunun farkındaydı. O iskemlede oturan yorgun bedenimin, bunca gündür yaşadığım gerilimin ardından iyice yıpranmış duygularımın, düşüncelerimin ortasına kocaman bir delik açtığının farkındaydı. Bana bir çay söyledi. Hüseyin’in anlattığı askerlik hikâyesi aklıma gelmedi bile. Çayımı bitirene kadar bana hiç soru sormadılar, beklediler. Hepsi karşımda duruyordu. Çay bitti. Hâlâ öylece duruyorduk. Aralarında fısıldaşıyorlardı, hiçbir şey anlamıyordum. Bardak elimde kalmıştı, ne yapacağımı bilemiyordum. Yanımda masa varmış gibi geliyordu bana, bardağı o tarafa uzatıyordum, olmuyordu. Biraz sonra öbür tarafa uzatıyordum, olmuyordu. O yanda masa olmadığını bildiğim halde

karşıma doğru uzatıyordum, gene olmuyordu tabii. Sinirlerim bozulmuştu. Hiç kimse elimdeki bardağı almıyordu. Elindeki boş çay bardağını bile bir yere koyamayan zavallının biriydim. Ne kadar da âcizdim. Gözyaşlarımı kontrol edemedim. Gözlerim doldu, doldu. Gözyaşlarım akmasın diye kendimi zor tutuyordum. Birden boşaldı, kumaş gözbağının altından akmaya başladı. Bardağı fırlatmak istiyordum. "Onun yüzünden," diye düşünüyordum, "onun yüzünden, onun yüzünden!.."

Ellerim sırılsıklam terlemişti. Adamlar hâlâ karşımdaydılar. Neden sonra akıl edip, boş bardağı sandalyemin bacağı boyunca yere bıraktım.

Gene sorular başladı:

"Senin dinin var mı?"

"Kelimeyi şahadet getir."

"Namaz kılıyor musun?"

"Oruç var mı?"

"Uyuşturucu var mı?"

"Hangi örgüttensin?"

"Şu adları tanıyor musun?"

"Ben sosyal demokratım," dedim.

"O zaman söyle bakalım: Sosyal demokrasi nedir, sosyalizm nedir, komünizm nedir?.. Anlat bakalım."

Saçma sapan şeyler anlatıyordum, abuk sabuk yanıtlar veriyordum. Aklıma ne geliyorsa, önce zararsız olduğuna karar verip hemen söylüyordum; ne hakkında olduğunu, önce söylediklerimle ilgili olup olmadığını, sorulara yanıt sayılıp sayılmayacağını hiç umursamıyordum. Müdür T. çok sinirlendi:

"Bizimle dalga geçme lan! Şakam yok, fena ezeriz!"

"Benim bildiklerim bunlar."

"O zaman Marx'ı anlat."

Ben gene saçmalamaya başlamıştım. Ne söyleyeceğimi, nasıl anlatacağımı prova etmiştim oysa. Ama bu gergin ve sinir bozucu ortamda, birileri sürekli beni "ezmek"ten söz ederken, boş çay bardakları bile bana karşı cephe almışken daha farklı davranamayacağımı, istediğim gibi sakin, serinkanlı, mantıklı olamayacağımı fark etmiştim.

Polisin biri beni konuşturmak için yine Marx'tan, komünizmden, sosyalizmden söz etmeye başladı. Terminolojiyi çok iyi biliyordu. Öyle bir duruma gelmiştik ki, o anlatıyordu, ben onaylıyordum. Sonunda bir adam kalktı, ayağıma tekme attı:

"Yahu bunun bir bok bildiği yok ya da bizimle dalga geçiyor!"

O sırada birisi içeri daldı, "Tamam, çözüldü, öttü," dedi.

Hepsi kalkıp gitti. Gitmeden önce T., "Bak Tarık, bu son; sorulara adam gibi karşılık vermezsen seni içeriye alırım," dedi.

Yalnız kalmıştım.

İçeriden sürekli işkence sesleri geliyordu. Gene uzunca bir zaman geçti. Döndüler.

"*Sürü* filmini neden yaptın?"

"*Maden*, *Demiryolu* gibi filmlerde neden oynuyorsun?"

"Bu vatana neden ihanet ediyorsun?"

Durmadan, soruyorlardı. Hiçbiri, "Neden tutuklandın?", "Almanya'daki olay neydi?", "*Tercüman* gazetesi neden öyle yazdı?" diye sormadı. Burada olmamla ilgisi olmayan sorularla akşamı bulmuştuk. Bütün gün yerimden hiç kalkmamıştım. Elektrik ya da filistin askısını bende denemediler.

İstedikleri gibi bir açık vermemiştim. Polis durumdan hoşnut değildi.

"Yahu bu tırışkada hiçbir bok yok; aptalın teki."

"TKP'li..."

Sonunda beni "K Masası"na götürdüler; yani Komünizm Masası.

Akşama hücreye döndüm.

Hüseyin sordu, ben anlattım.

"Hüseyin, bunlar benim hakkımdan gelecekler."

Hüseyin bütün gece beni yatıştıran şeyler söyledi. Sabaha kadar uzun uzun konuştuk. Durup durup Nâzım Hikmet'in, "Güzel Günler Göreceğiz Çocuklar" şiirini okuyordu.

"Sende bir bok var, ama söylemiyorsun Hüseyin," diye takılıyordum.

Ertesi sabah adım gene sorgu için okundu.

Gözlerim bağlandı. Bu kez başka bir polisle yürüyorduk. Beni bir odaya getirdiler, gözlerimi açtılar. Önüme bir sürü dosya kâğıdı ve kalem verdiler.

"İfadeni yaz, imzala."

"Ne yazayım?"

"Hayat hikâyeni," dedi ve gitti polis.

Ne yapacağımı düşünürken başka bir polis geldi. Ona da sordum. O da aynı şeyi söyledi.

Başladım yazmaya. On üç dosya kâğıdını doldurdum. Her şeyi yazıyordum, gerekli gereksiz, ilgili ilgisiz. Zaman zaman polisler girip çıkıyordu, ama umursamıyordum. Yazmayı bitirdikten sonra beni tekrar hücreye götürdüler.

Ertesi sabah listede adım okunmadı. Öğleden sonra on altı tane lise öğretmeni getirdiler; hepsi bir arada, tekmili birden. Adamları dayaktan perişan etmişlerdi, iki elleri de pide gibi kabarmıştı. Biri bizim hücreye düştü. Bakırköylü bir beden eğitimi öğretmeni. Öğrencilerle birlikte adaya gitmişler, hepsi birlikte marşlar söylemişler. Bunun üzerine tüm okulu askeriye sarmış, çocukları dövüp, bırakmışlar; öğretmenleri de buraya getirmişler. Adam çok üzgün ve

telaşlıydı. Sinirleri iyice bozulmuştu. Bu işin bu kadarla kalmamasından korkuyordu, geleceği için kaygılanıyordu.

“Mesleğimi kaybedersem ne yaparım?” dedi.

Yoksul biriydi üstelik.

Hüseyin’le saydık, birlikte kalmaya başlayalı on sekiz gün olmuştu. Sabah ve öğlen aynı bildik olayları yaşıyorduk. Yaşam koşulları olumsuz yönde değiştiğinde insanın biyolojik ve moral sağlığının bozulduğunu, ama hayatta kalma dürtüsünün tüm zor koşullara katlanmayı, hatta neredeyse alışmayı sağladığını düşündük.

Öğleden sonra Polis A. tuvalete giden bir çocuğu gösterdi:

“Bu çocuk var ya, bu enayi Etiler’de bir Amerikan cipini taramış. Altı Amerikalıyı öldürmeye teşebbüsten sanık, idamlık. Doksan gündür burada... Aptal herif, araba kurşun geçirmezmiş, kimseye bir şey olmamış. Bu salak da kaçarken yakalanmış.”

Hemen çocuğa bu haberi yetiştirdim; “Dikkat et, bak böyle böyleymiş,” dedim. Yağız bir Kürt delikanlısıydı:

“O Amerikalılar keşke ölselerdi de idam edilseydim.”

Hoppala! Acaba bu çocuk hep böyle fikirsiz miydi, yoksa burada sorguya git sorgudan gel ne dediğini mi şaşırmıştı...

“Oğlum bu iş böyle olmaz, iki yüz elli milyon Amerikalı var; öldürmekle bitmez,” dedim.

Tuvaletler tıkanmıştı, ağzına kadar pislik doluydu. Meydancı, “Kim temizler?” diye bağırdı.

Bir çocuk çıktı, “Ben yaparım,” dedi.

“Neden yapıyorsun?” dedim.

“Çok sıkıldım, sırf dışarı çıkmak için,” dedi.

Sabah sorguya gideceklerin adları okundu.

"Tarık Akan, sevk!" sesini duydum.

Ne kadar da heyecan verici bir anonstu bu. Bakalım neler olacak merakıyla ve biraz da sevinçle Birinci Şube'den ayrılmak üzere hazırlanmaya başladım. Sabah, öğlen, akşam tuvaletleri, bakkal siparişleri, pislik kokuları, inleyenlerin acı dolu sesleri, sıra kimde acaba çarpıntısı, A., Kemik Kıran ve bir serüvenin sonu...

Hüseyin'le öpüştük. "Kim önce çıkarsa öbürünün yakınlarıyla haberleşecek" diye daha önceden sözleşmiş, telefon numaralarımızı ezberlemiştik.

Hüseyin giderayak beni yüreklendirdi, "Merak etme, göreceksin bırakacaklar, bu adamlar sana gözdağı veriyorlar," dedi.

"Selimiye'de görüşmek üzere..."

Hüseyin, "Sen benden önce çıkarsın, gör bak," dedi.

Ceketimi giyip çıktım. Gene gözümü bağladılar. Yürüdük, yürüdük. Temiz hava yüzüme çarpıyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Burası Selimiye

Durunca gözlerimi açtılar. İçeri girişte teslim ettiğim Alman marklarını ve pahalı güneş gözlüğümü geri verdiler. Bavulumu ağabeyime vermişler. Bir süre Siyasi Şube'nin girişinde bekledim. Beyaz bir Renault arabaya doğru gittik. Çevrede sivil polisler vardı. Arabanın arka tarafına beni bindirdiler, bir polis de ön koltuğa oturdu; elinde bir telsiz tutuyordu. Şoför çok sonra geldi. Hareket etmeden önce sol tarafıma bir polis daha bindi, ben sağda kaldım. Biraz daha bekledik. Derken benim olduğum taraftaki kapı açıldı, beni biraz ileri ittiler, yanıma bir çocuk daha oturdu; elleri arkadan kelepçeli, sakallı biriydi. Arabanın içinde öylece oturuyorduk.

Sonra bizi arabadan dışarı çıkardılar. Çocuğu ortaya oturttular, ben gene cam kenarına gelmiştim. Beyaz, kirli, içi tabanca dolu bir torbayı da tutmam için bana verdiler. Çok ağırdı, bacaklarımı ağrıttığını anımsıyorum. Sonunda hareket ettik. Bir minibüs dolusu polis de arkamızdan geliyordu. Yola koyulduk.

Gayrettepe... Çevremi seyrediyordum. Köprüye gelmiştik. Yanımdaki çocuk birden bana döndü, alçak sesle teşekkür etti:

"Tarık Abi, sağ ol."

Anlamaya çalışarak yüzüne baktım. Çocuk tanımadığımı anlamıştı:

"Sigara için..."

Gülümsedim. Gözümün önüne küçük deliğin ağzındaki sohbetimiz geldi. Dev-Yol Marmara sorumlusu. Şaşılacak şey: İncecik bir çocuktu.

Selimiye'nin kapısına gelmiştik.

Selimiye Kışlası'nın üç ana kapısı vardı: Kuzeyde A Kapısı, paşaların girdiği B Kapısı ve araçların giriş çıkış yaptığı C Kapısı. C

Kapısı'nın sağında ve solundaki iki kulübede polis ve asker bekliyordu. Kapının tam karşısına, caddeyi geçtikten sonra başlayan büyük boş bir alanın üzerine bir sahra çadırı kurulmuştu; içeride analar babalar bekleşiyordu. Her köşede askerler vardı.

Arabalar durdu. Polisler indiler. Çevrede pek çok polis vardı. Biz de arabadan indik. Silah torbasını benden aldılar. Elleri bağlı arkadaş önde, ben arkada, on-on beş metre yüksekliğinde, bir kanadına normal boyutlarda bir kapı açılmış dev bir kapıdan girdik.

Sağ tarafta bir kadın, bir erkek polis görüyordum, ikisi de resmî giyimliydi. Bir yüzbaşı bana baktı. Sol tarafta "Amir Odası" yazıyordu. Hemen yanından, başlarına birer askerin oturduğu birbirine birleştirilmiş tahta masalar başlıyordu. Askerlerin önünde kalın dosyalar vardı. Ortadaki büyük merdivenin başlangıcına, ziyaret kartlarının verildiği bir masa yerleştirmişlerdi. Oradaki herkes bana bakıyordu; dost-düşman birçok bakış üstüme yapıştı.

Üstümüzü aradılar. Masaların önünden teker teker geçtik. Ön kayıt yapıldı. Arabalarla birlikte geldiğimiz iki polis yanımızda, merdivenden yukarı çıktık. Yukarıdan aşağıya kuşbakışı göz atınca herkes ufacık görünüyordu. Küçük bir kapıdan geçip dışarıya çıktık. Aslında ben dışarı çıktığımızı sanıyordum, oysa orası Selimiye'nin avlusuymuş.

Askerî araçların ve pek çok askerin olduğu bir alandı burası. Herkes yan gözle bana bakıyordu. Beni alanın ortalarında, kantinin yanında bir odaya soktular. Öteki çocuğu başka bir yere götürdüler. Odanın bir penceresi vardı, dışarıyı görebiliyordum. İçerisi kitap doluydu; yerlere atılmış binlerce kitap. Askerler önümden geçti. Korkak, çekimser gözlerle bana baktılar. Hiç kimse konuşmaya cesaret edemiyordu.

Burada uzun süre kaldım. Yerdeki kitapları inceledim, hepsi yasak, sol içerikli, tanıdık kitaplardı.

İki-üç saat geçti. Niye burada böyle beklediğimi anlamamıştım. “Kim bilir, belki de beni serbest bırakacaklardır,” diye umutlanıyordum.

Neden sonra iki asker gelip beni aldı. Yürüdük, indik, çıktık. Yukarıdan kuşbakışı gördüğüm, yine kayıt masaları, yine askerlerdi; hepsini görüyordum. Buradan çıkıp gideceğimi sanıyordum. Askerlere bir şey sormaya çekiniyordum. Birden sağa saptık, penceresi olan ahşap bir kapıdan içeri soktular. Karşıda, gözetleme deliği olan demir bir kapı vardı. Sağda çelik dolaplar, çelik masa, kayıt defterleri. Bir yüzbaşı, birkaç asker gördüm. Yüzbaşı ayaktaydı, askerler oturuyorlardı. Durum anlaşılmıştı, umutlarım da böylece sönmüştü.

Ceplerimi boşalttım. Güneş gözlüğümü, paraları masaya koydum. Yüzbaşının emriyle paralar sayıldı, bir torbaya konuldu. İşlemler uzun sürmüştü. Bu arada beş-altı tutuklu daha gelmiş, onların da emanetleri alınmıştı; ben, onları bekliyordum. Yüzbaşı birkaç kez demir kapıdan girip çıktı; her seferinde kapıyı çalıyordu, önce küçük gözetleme kapısı, sonra büyük kapı açılıyordu. Nereye gittiğini göremiyordum ama, belli ki o yanda hücreler vardı.

Sonunda herkesin işlemi bitti. Gene demir kapıya vuruldu, gözetleme deliğinden bakıldı, kapı açıldı. Tek sıra ilerliyorduk; demir basamaklardan aşağıya indik, dar bir kapıdan demir kafesli bir yere girdik. Ben en arkadaydım.

Kapının başında elinde copuyla bir er duruyordu. İlk girenin ellerini açtırdı, başladı vurmaya. İki, üç, dört... ellerine copu yiyen öbür yana geçiyordu. İlkokulda öğretmenden yediğim dayaklara benziyordu. Bazıları tam cop inecekken ellerini çekiyor, cop boşa gidiyordu. Eh, bu da askeri sinirlendiriyordu tabii, bir dahaki sefere daha şiddetlisi geliyordu. Birisi tam cop ineceği sırada elini yana

çevirip copun hızını kesti. Birisi, "Ne vuruyorsun asker abi, Birinci Şube'de zaten anamız ağladı," dedi.

Başka bir asker yanıtladı onu:

"Bu, hoş geldin dayağıdır, hoş geldin dayağı," dedi ve güldü.

Sıra bana gelmişti. Elimi açtım, şöyle bir baktı, hafiften bir sağa bir sola indirdi.

Copu yiyen, kafesli yerde duvarın kenarında tek sıra yan yana duruyordu. Ben de oraya gittim.

Karşımızda askerler dikiliyordu. Bir başçavuş, "Soyunun!" dedi. "Donunuz dahil çıkartın."

Herkes donup kalmıştı. İtirazlar başladı:

"Komutanım, arayacaksanız arayın, donumuzu çıkarmaya ne gerek var, biz zaten Siyasi Şube'den geliyoruz, üzerimizde hiçbir şey olamaz ki," diyenler olduysa da başçavuş, "Soyunmayan dayak yer," deyip gitti.

Yavaş yavaş soyunmaya başladık; donlar çıkarıldı, herkes giysileriyle önünü kapatmaya çabalıyordu. Ben de üzerimdekileri çıkarttım; ayakkabıları, pantolonu... Ötekilere baktım, herkes utana sıkıla soyunuyordu. En sona ben kalmıştım. Meğer ne zormuş şu donu çıkarmak. Ufacık kalmışım gibi hissediyordum kendimi. Aceleyle donumu indirdim, çabucak çıkarıverdim, gömleğimle, pantolonumla hemen önümü kapattım.

Herkes öylece duruyordu. Sonra, "Giyinin," dediler.

Biz de giyindik... Ne olmuştu yani... İş miydi bu yaptıkları?

Yüzbaşı geldi, buradaki disiplinden, nasıl davranmamız gerektiğinden söz etti ve ne rütbede olursa olsun herkese, "Komutanım," diye hitap edeceğimizi, erlere de, "Komutanım," diyeceğimizi söyledi.

Askerler herkesi ikişer ikişer hücrelere götürüyordu. Ben tek kalmıştım. Sonunda beni de bir asker aldı. Hücrelerin başladığı büyük koridorun başına çıktık. Korkunç büyüklükte, sonu görünmeyen,

karanlık bir koridordu burası. Sol tarafta hücreler vardı, sağımız duvardı. Hücrelerin önü demir kafeslerle kapatılmıştı.

İçerisi, koridor boyunca asker doluydu; ilk anda onların gardiyan olduklarını düşünmüştüm.

Yürüyorduk koridorda. Birinci hücrenin önünden geçtik. Bakışlar üzerimdeydi. Karşıdan bir askerle kısa boylu yaşlıca birisi geliyordu; elleri kelepçeli, gözlüklü, top sakallı birisi. Bu adamı tanıyor gibiydim. O muydu acaba? Dikkatlice baktım. Evet, Mehmet Kemal'di. *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazarı. Selam versem mi, vermesem mi diye düşünürken yanımdan geçti. Kafası önde; hiç bakmıyordu. Arkamı döndüm, "Mehmet Abi, Mehmet Abi!" diye bağırdım.

Mehmet Ağabey hiç oralı olmadı. Çok yakınımdan geçtiği halde dönüp bakmamıştı bile. Nedense o an çok kızmıştım, sesimi duyduğu halde dönüp bakmamıştı bana.

(Çıktıktan sonra kendisine, "Mehmet Abi, Selimiye'de ben girerken sen çıkıyordun, yanımdan geçtin, arkandan o kadar seslendim, dönüp bakmadın bile," dediğimde, "Enayi miyim? Seni tanıdım ama, sen giriyorsun ben çıkıyorum, sana orada selam verdiğimde ya bana, 'Vay, sanığa selam verdin, hadi bakalım tekrar içeri!' deseler ne halt edecektim?" demişti. Haklıydı.)

Koridorun genişliği en az on metre, yüksekliği on beş, belki yirmi metre. Selimiye Kışlası'nın bir ucundan öbür ucuna uzanıyordu herhalde. Asker gardiyanların kimi ayakta dikiliyor, kimi geziniyor, kimi duvara yaslanmış zaman öldürüyordu.

Beni götüren askerin ayak sesleri koridorda yankılanıyordu. Öbür sesler bir uğultu gibi uzaktan geliyordu. Koridorun solundan, hücrelerin birkaç metre açığından yürüyorduk. Perspektifte önümdeki demir parmaklıkları gri bir şerit gibi görüyordum; sıralı olarak devam

ediyordu. Hücrelerin de sonunu göremiyordum, karanlıkta kayboluyorlardı.

Biraz daha yürüdük. Sol yandaki bir duvar aralığından girdik. Hemen karşıda bir hücre, içeride de biri vardı. Asker onun hemen yanındaki hücrenin büyük kapı kilidini açtı; koridoru görmeyen tek hücreydi; içeri girdim. Yerde oturan iki kişiden genç olanı ayağa kalktı, hafifçe gülümsedi. Arkamdan demir kapı kapanıp kilitlendi. Ayağa kalkan genç çocuğa baktığımda hâlâ gülüyor olması dikkatimi çekti... Ilgın Su... Ruhi Su'nun oğlu... Birbirimize sarıldık.

"Oğlum, ne arıyorsun sen burada?" dedim.

"Sen ne arıyorsun burada abi?" dedi.

Gülüştük. Tekrar birbirimize sarıldık. Öbür çocuk da bu arada ayağa kalkmıştı, onunla da el sıkıştık, sonra yere oturduk. Tahtadan yapılmış, yerden beş-on santim yüksekliğinde bir döşek bütün hücreyi kaplıyordu. Üstüne askerî battaniyeler örtülmüştü. Hemen sigaralarımızı yaktık. Sigara boldu. Günler sonra sigara üstüne sigara yakıyordum.

Bir ara içerideki parfüm kokusu dikkatimi çekti, ama garipsemedim.

"Ilgın, anlat bakalım, neden tutuklandın?"

Neden tutuklandığını sormuştum, ama alacağım yanıttan da korkuyordum.

"Abi hiç sorma, sokağa çıkma yasağından tutuklandım."

Birden rahatlamıştım; gülmeye başladım. Nasıl gülüyordum, nasıl gülüyordum, kafam yerlere değiyordu. Ilgın anlatıyordu ben gülüyordum:

"Atatürk Kültür Merkezi'nde *Hürrem Sultan*'ın galasından sonra tüm sanatçılar Lalezar'a gittik. Bu arkadaşla biraz geç saate kaldık, saat ikiye yaklaşırken acele bir taksiye bindik. Giderken taksi yolda bozuldu, saat ikiye beş-on dakika vardı. Taksiden indik, başladık

taksiyi itmeye. Taksi çalışır çalışmaz şoför gaza bastı gitti. Cadde ortasında kaldık. Biz de başladık yürümeye. On dakika sonra bir askerî ciple bir subay geldi, 'Hayırdır yahu, nereye böyle, gelin bakalım buraya,' dedi. Biz de bindik cipe, doğruca buraya."

Sinirim bozulmuştu, gülmekten katılıyordum. Güldükçe kendime geliyordum aslında. Selimiye'de kalacağımı anladığımdan beri üstüme çökmüş olan tanımsız gerginlikten azar azar kurtuluyordum.

Biraz sonra tuvalette elimi yüzümü yıkadım. Uzun zamandır ilk kez sabun kullanıyordum. Kırık, küçük bir ayna parçası bile vardı. Alaturka bir tuvalet; kapısında asılı olan askerî bir battaniye kapı görevi yapıyor. Hücre dört metreye iki-üç metre kadardı. Bir karış genişliğinde, iki metre uzunluğunda bir penceresi vardı, dışarı doğru genişliyordu, yani V şeklindeydi; duvarın kalınlığı o kadar fazlaydı ki kolumu içine soktuğumda yarısına bile gelmiyordu. Parmaklık ya da bir pencere kapağı yoktu. Buradan Selimiye'nin temelinin ne kadar sağlam ve duvarlarının ne kadar kalın olduğunu anlamak mümkündü. Bu yarıktan Üsküdar'a giden yol görülüyordu; arabalar gelip geçiyordu.

Tavan çok yüksekti, tepede tek bir lamba yanıyordu. Allahın cezası lamba gündüz bile yanıyordu. Hücrede bol bol gazete, bisküvi, sigara vardı. Şubedeki hücrelerden daha rahat görünüyordu. Sonu olmayan koridordaki bir girintide olduğu için bizim bulunduğumuz yerden koridor görünmüyordu.

Neden sonra parfüm kokusu garibime gitmeye başladı. Nereden geliyor olabilir, diye düşündüm. Ağır bir kokuydu. Hücrenin neresine gitsem koku devam ediyordu. Dayanamadım, Ilgın'a sordum:

"Burası ne kokuyor? Kadınlar mı var yan hücrede?"

İkisi birden gülmeye başladı:

"Yok abi, bizden önce yirmi kadar transseksüeli buraya tıkmışlar; Beyoğlu'nda ne kadar transseksüel varsa askerler toplamış. Saçlarını

kesmişler. Uzun süre burada kalmışlar. Hapishaneyi birbirine katmışlar. Askerler anlatıyor, birbirleriyle kavga etmişler, şarkı, türkü söylemişler, nöbetçi askere sarkıntılık etmişler, neler neler. Bakmışlar olacak gibi değil, hepsini İstanbul dışına göndermişler. Sarışın bir asker var, o geldiği zaman anlattıralım, bak yerlere yatarsın gülmekten."

(Aradan günler geçtikçe her askerin bu olayı başka türlü anlattığını anımsıyorum.)

Hücreye henüz geldiğim halde birçok asker parmaklıklara yaklaşıp şöyle bir bakıp gidiyordu. Hiçbirinin konuşmaya cesareti yoktu. Bunun nedenini gece olunca anlayacaktım: Subay denetimi gündüz çok sıkıydı, gece olunca subaylar pek ortalıkta görünmüyorlardı; bu yüzden de askerler daha rahat davranıyor, geceleri konuşabiliyorlardı.

Dehşetli şekilde kaşınıyordum. Kafam çok kötü durumdaydı. Kaşıntı bulaştıran zehirli takunyalar giymiş karıncalar kafamda yürüyordu.

Çocuklara Siyasi Şube'yi anlatmaya başladım; olup bitenleri, başımdan geçenleri. Günler geçmişti. Bir türlü denetleyemediğim ve kendi dışımda olup biten bir sürü olayın ortasında elim kolum bağlı kalmıştım. Sıkıntımı anlatmak istiyordum, buna ihtiyacım vardı. Konuştukça biraz olsun rahatladığımı hissettim. Onlara Selimiye'yle Siyasi Şube arasındaki farkı bile anlattım; Şube'nin nasıl ezici bir havası olduğunu, korku ve dehşeti bilmelerini istedim.

Kafam çok kaşınıyordu. Saçlarımın dibinde küçük küçük kımıltılar hissediyordum. Sonra hafif hafif bir kaşınma; sağ kulağımın üstü, hemen sonra tam tepesi, sonra kafamın arkası ve birden alnımın üstü... Parmağımın ucuyla bir-iki kez kaşıyınca bitiyordu. Her kaşıyışımda, acaba bit tırnağımın içine girdi mi, diye bakıyorum, ama yoktu, ele hiçbir şey gelmiyordu. Daha sonra, tek başıma kaldığım günlerde müthiş bir şey keşfetmiştim: Gazeteyi kucağımda davul derisi gibi gergin bir şekilde tutup başımı üstüne eğerek hızlı hızlı karıştırınca,

gazetenin üstüne pıtır pıtır bitler, sirkeler düşüyordu. Sonra onları çıtır çıtır kırıyordum.

Derken yemek kokusu tüm Selimiye'yi sardı. Uzaktan karavana sesleri geliyordu. Karavana yere bırakılınca koridorda tok bir ses yankılanıyordu. Karavanaların sapı iki yana düştüğünde daha tiz bir ses çıkıyordu. Kepçe sesleri, çinko tabak sesleri birbirine karışıyordu. Hamamdakine benzer bir yankılanma koca kışlayı sarmıştı. Sesler yavaş yavaş bizim hücreye doğru yaklaştı. Günler sonra ilk kez sıcak yemek yiyecektim. Gözüm demir parmaklıklardaydı; askerler gelecekti, ben hemen yerimden fırlayacaktım. Öyle açtım ki. Yemek kokusu da öyle güzeldi ki ağzım sulanmıştı... Ve sonunda... yerimden fırladım; birinci bendim!

İki asker geldi, ilki çatalları, ekmeği, çinko tabakları demir parmaklıktan içeri uzatıp gitti. Tabakları, çatalları paylaştık. Adam başı yarım tayın düşüyordu. Tayını koltuğumun altına sıkıştırdım, çinko tabaklar elimde, gözüm yemeklerde, bekliyordum. Karavanalar yere bırakıldıkça tok sesler duyuluyordu. Kepçe kovanın içinde şöyle bir tur atıyor, sonra parmaklıklardan içeri sokulup tabağa boşaltılıyordu: nohut. İkinci kepçe: bulgur pilavı. Yemeklerimi alıp hücremin ortasına bağdaş kurdum, tabakları önüme aldım. O kadar keyifle yiyordum ki. Sanki dünyanın en güzel yemeğiydi. Asıl keyifse yemekten sonra kenara çekilip sırtımı duvara yaslayarak bir sigara içmek oldu. Bir an için başıma gelenleri unutmuştum.

Boşalan tabaklar parmaklıkların dışına bırakıldı, daha sonra bir asker bunları boş karavananın içine atarak bütün hücrelerden toplayacaktı. Saat dokuz ya da on dolaylarında, Selimiye'nin içi ızgara köfte kokmaya başladı. Yerimden kalkıp pencereye gittim. Dışarıyı koklamaya çalışıyordum. Hayır, koku dışarıdan gelmiyordu. Izgara köfte kokusu demir parmaklıkların arkasındaki koridordan geliyordu.

Olacak şey değildi. Hücrelerin ortasında köfte kokusu. Ilgın'a, "Burada birileri köfte yiyor ya da satıyor," dedim.

Ilgın'la arkadaşı Haşim, benimle dalga geçmeye başladılar:

"Abi bu bir hayal kokusudur."

"Subaylar köfte satıyor olamaz mı?"

"Askerler satıyor olabilir."

"Subayların yemek kokusudur belki."

Böylece konuşup gülüştük. Ama köfte koktuğundan emindim. Onlar da kokuyu alıyorlar, ama aldırmıyorlardı; belki de inanamadıkları için aldırmıyorlardı.

O hücrede kaldığım günler içinde bir-iki kez daha köfte kokusu geldi burnuma, ama büyük hücreye geçene dek nereden geldiğini keşfedemedim. Büyük hücreye geçtiğim gün bu koku sorunu çözüldü.

(İkinci hücrem, şu sonu görünmeyen karanlık koridora yakın bir yerde. Gece yarısına doğru karanlık koridordan müzik sesleri gelmeye başladı. Yanımdaki çocuklar, "Gene ağalar kafayı buldular," diye konuşuyorlar. "Kim bu ağalar?" diye sordum. "Abuzer Uğurlu ve adamları. Televizyon, radyo, ne istersen var. Yemekler, içecekler dışarıdan geliyor. Aylardır buradalar.")

Gecenin geç bir saatinde yatmaya karar verdik. Ben pencerenin altını seçtim. Bu hücrede kaldığım günlerde hep aynı yerde yatacaktım. Ilgın ile Haşim duvar kenarındaydılar. Siyasi Şube'deki alışkanlığımla yatmadan önce her yerimi sıkıştırdım: Pantolonumun paçalarını çorabımın içine, gömleğimi donumun içine, pantolonumu kemerin altına, ellerimi Şube'den getirdiğim çoraba, gömleğin kollarını da bu çorabın içine. Sonra ceketi sırtıma aldım, yakasını kaldırıp kafamı içine soktum. Sadece ağzım açıkta kaldı. Kıvrılıp yatacakken Ilgın'la Haşim başladılar gülmeye:

"Halin çok komik abi, senin böyle bir fotoğrafını çekebilsek..."

“Çocuklar, bu pire için önlem. Artık hiçbir pire içeri giremez. Deneyimlerimle biliyorum. Yerinizde olsam hemen böyle yaparım; yoksa her yeriniz şişer.”

Sonunda yattım. Tavandaki ışık sönmüyordu, bu yüzden çok geç uykuya dalabildim. Her dönüşümde ışık gözüme giriyordu.

Gün ağarırken şivesi nedeniyle Güneydoğulu olduğunu düşündüğüm bir er, elindeki tahta copu demir parmaklıklara çarptırarak herkesi uyandırdı. Parmaklıkların bir ucundan öbür ucuna kadar, durmadan, tangur tungur sinir bozucu bir ses çıkararak yürüdü. Sabahın köründe o demir parmaklıklardan çıkan ses insanı yerinden zıplatıyor, beyninde çınlıyordu. Bir yandan da bağırıyordu:

“Galk, galk, galk lan galk!”

Kalkmıştık. Duvara sırtımızı verdik, oturur durumdaydık. Asker gitti. Öbür hücrelerdeki tıngırtı hâlâ sürüyordu.

Ilgın’ın şaşkınlıkla bana baktığını fark etmiştim.

“Abi, ne oldu gözüne yahu?”

Elimle gözümü yokladım. Şişmişti. Sol gözümün kapağında koca bir şişlik vardı. Gözlerimi yukarı kaldırınca fark ediyordum. Haşim de şaşkınlık dolu gözlerle baktı bana, “Abi, mikrop kapmış olmalı,” dedi.

Tuvalete gittim. Kırık ayna parçasında gözüme baktım. Gerçekten gözüm şişmişti. Elimle yokladım, ağrısı sızısı yoktu. Daha dikkatli bakınca gözkapağımın üstündeki pire ısırığını fark ettim. Parmağımla dokununca tatlı tatlı kaşındı.

“Yok bir şey, pire ısırmış,” dedim.

Gülmeye başladılar.

“Abi, hani pireden korunuyordun, o konuda deneyimliydin; ne oldu?” diyerek dalga geçtiler benimle.

Neden bu kadar erken saatte kaldırıldığımızı anlamamıştım. Üçümüz de duvara yaslanmış, dizlerimizi karnımıza çekmiş, başımızı dizimizin üstüne koymuş bir konumda kestirmeye başladık.

Kendimden iyice geçmişken Ilgın beni uyandırdı; eliyle sus işareti yaparak kısık sesle, “Abi gel bak, sana ne göstereceğim,” dedi, el kol işaretleriyle beni pencerenin yanına çağırdı.

Bir yandan da kıpırdamamaya çalışarak pencerenin içine bakıyordu. Yüzünde geniş bir gülümseme vardı. Gözleri sevinçle parlıyordu. Merakla yerimden kalktım. Nedenini bilmediğim halde çok yavaş ve dikkatli hareket ediyordum. Ayaklarımın ucuna basıyordum, gene de tahtalar gıcırdıyordu. Ilgın, sürekli, eliyle sessiz olmam için uyarıyordu. Dikkatle yanına gittim. Ilgın pencere genişliğinden benim bakmamı istercesine kenara çekildi. Yaklaşıp baktım. Ve birden gördüm: Pencerenin altında, tabanında, iki küçük fare vardı. O kadar küçüklerdi ki, parmağımın bir boğumu kadardılar. Enli pencere duvarının ortasında duruyorlardı. Dünyanın en güzel şeyi karşımızdaydı sanki. Kulakları kocamandı, kafalarının en az iki katı büyüklükteydi. Sabah güneşi dışarıdan içeri girmeye çalışırken, farelerin kulaklarındaki incecik damarların tümünü kırmızı kırmızı ortaya çıkarmıştı. Kendileri pembe pembe, gözleri, burunları minicikti; harikaydılar. Sağı solu koklayıp titreye titreye kırıntıları yiyorlardı. Üçümüz de gevşemiştik, ağzımız kulaklarımızdaydı. Sessiz sessiz güldük. Uzun zaman onları seyrettik. Sonra taşların arasında kayboldular.

“Ilgın, bunların yuvası burada olmalı; anneleri babaları nerede acaba?”

“Daha anneleriyle babalarıyla tanışmadım ama, duvarın içi fare dolu, herhalde günün birinde bu koca Selimiye’yi fareler için için yiyerek bitirecekler.”

Gülüştük. Bisküvileri parçalayıp kolumun uzandığı yere kadar pencerenin içine doğru ittim, dağıttım. O gün sevimli fareler bir daha hiç görünmediler.

Yerde uzunlamasına oturuyorduk. Bir süre sonra yan hücreden birisi yüksek sesle bir şeyler söyledi; sanki Kuran okuyordu. O kadar çok bağırıyordu ki, çıldırdığını, aklını kaçırdığını düşündüm. Şimdi askerler gelir, bakalım ne olacak, diye bekledim. Ama ne gelen vardı, ne ilgilenen. Adamı dinlemeye başladık. Kuran'a benziyordu, ama Arapça değildi. Aslında hiçbir dili çağrıştırmıyordu; arada sürekli, "Allah, Allah, Allah," deniyordu. Bir tek bu sözcüğü anlayabiliyordum. Bunlar durmadan yineleniyordu. Yavaş sesle söyleniyor, söyleniyor, söyleniyor, sonra birden ses yükseliyordu. Ve yine sessizlik başlıyordu. Adamın nefes alış verişini duyabiliyordum. Arkasından tak tuk sesler gelmeye başladı; eliyle bir yerlere vurduğunu düşündüm, belki de kafası ya da ayağıyla. Bir süre sonra gene başladı; yükselip alçalan anlamsız sözcükler... Böylece saatlerce sürdü.

Kahvaltıyı getiren askerlere sordum:

"Yan hücrede neler oluyor, adam hâlâ susmadı."

"O idam mahkûmu. Çoktandır burada. Subaylar gelince bir iğne yapılır, susar."

Kahvaltıları aldık; küçük bir çaydanlık, üç bardak, tozşeker, beyazpeynir, tayın. Peynir kireçtaşı gibiydi. Yan hücredeki ses kahvaltı boyunca sürdü. Konuşmalarımız tatsızlaşmıştı, kulağımız da aklımız da hep yan hücredeydi.

Aradan uzun bir zaman geçti. Yan hücredeki bağırma bir ara çok yükseldi, tak tuk sesleri garipleşti. Az sonra biri gelip bağırdı, emirler verdi. Yerimden kalktım, hücrenin demir parmaklıklarına yanaştım, yan tarafa baktım. Bir asker adamla konuşmaya çalışıyordu:

"İsmail, İsmail yapma, şimdi komutan gelir, bizi fırçalar, sus biraz..."

Araya girdim:

"Komutanım, bir dakika bakar mısınız?"

Hemen yanıma geldi, belli ki benimle konuşmaya meraklıydı. Şöyle bir gözümün şişine baktı, ama ilgilenmedi.

"Ne oluyor orada? Kim bu arkadaş? Adam hiç susmadı."

"Deli numarası yapıyor galiba. İdamdan kurtulmak için. Sözde namaz kılıyor. Bir tek dua bilmiyor, hep uyduruyor. Sonra kafasını sallıyor, sallıyor. Başlıyor yere vurmaya. Saatlerce vuruyor. Adamda ne kafa varmış yahu; ben vursam ölürdüm."

"Suçu neymiş?"

"Köyünde kavga çıkmış galiba; İstanbul'a bağlı bir köyde. Bu adam da av tüfeğiyle bir jandarmayı öldürmüş, kendi arazisinin içinde. Siyasi suçlu değil yani."

Bu arada İsmail'in sesi hâlâ duyuluyordu.

"Peki davası kesinleşti mi?"

"Çoktan kesinleşti. Aylardır burada. İnfazını bekliyor. Ya da Meclis'ten bir karar çıkar diye bekleniyor."

Sustuk. Bir süre, "Senin memleket neresi, tezkereye ne kadar var?" diye konuştuktan sonra, "Başka idam bekleyen var mı burada?" dedim.

"Tabii var. Havalandırmanın hemen karşı hücresinde iki kişi daha var. Ama onlar siyasi. Havalandırmaya giderken görürsün, ikisi de ayrı hücrelerde kalıyorlar. Onlar da infazı bekliyorlar. Solcu muymuşlar ya da öyle bir şey. Birinin adı Ahmet, öbürünün adı..."

İsmail'in gürültüsü sürerken ona seslendim:

"İsmail Kardeş! İsmail Kardeş! Ben senin yanındaki hücrede kalıyorum... Beni dinler misin?.. Seninle konuşmak istiyorum..."

Hiçbir yanıt gelmedi...

"İsmail, sana bir şey söyleyeceğim, bak, beni dinle bir dakika... Ben Tarık, Tarık Akan'ım..."

Belki adımı duyunca beni dinler, diye düşünmüştüm, ama başaramamıştım, yerime gittim. Oturdum. Sigara üstüne sigara...

Zaman ilerliyordu. Hücrenin önüne bir asker geldi. Elindeki kâğıttaki adları okudu:

"Ilgın Su! Haşim Tuğ!" diye bağırdı. "Eşyalarınızı alın, sorguya!" dedi.

Bunu hiç beklemiyordum, donup kalmıştım. Birden telaşlandım, bir şeyler yapmam gerek diye ortalıkta dolanmaya başladım. Ilgın ile Haşim eşyalarını topluyorlardı. Asker kapıda bekliyordu. Çok az zamanım vardı. Hemen Ilgın'a, "Ola ki serbest kalırsanız, şu telefon numarasını ezberle, anneme babama iyi olduğumu söyle, beni merak etmesinler, onlarla mutlaka konuş," diyebildim.

Haşim'le, Ilgın'la öpüştük. Gittiler. Kapı arkalarından kapandı.

Yerime oturdum. Bir sigara yaktım. Kendime o kadar sinirlenmiştim ki. "Nasıl oldu da bu derece düşüncesiz davrandım, ya aceleyle yanlış numara ezberlediyse, üstelik daha haber iletmek istediğim çok yer vardı, nasıl düşünemedim, bana bir avukat bulunması gerekiyordu, arkadaşlarımla konuşması gerekiyordu," diyerek kendime kızıp durdum. Annemle babam uzun zamandır ilk kez benden haber almış olacaklardı. Nasıl da merak ediyorlardı kim bilir. Babamın şekeri yükselmiş olmalıydı. Annem de gecelerini kesinlikle uykusuz geçiriyordu. Aptal kafam! Nasıl düşünememiştim, nasıl düşünememiştim! Kendimi İsmail gibi yerden yere vurmak istiyordum. Sigara üstüne sigara... Zaman geçmek bilmiyordu. Elimdeki gazeteye baktım, ama kafamda binlerce düşünce akıp gidiyordu. Sinirden çıldıracaktım. Gazeteyi fırlattım. Yankılanarak çıkan hışırtı sesi hücrede tek başıma olduğumu hatırlattı bana. İçime bir hüzün çöktü. Konuşacak kimse yoktu. Karşımda duvarlar, demir parmaklıklar... Konuşmak istiyordum, birilerine içimi dökmek istiyordum... Bugüne kadar ilk kez böylesine şiddetle ve ısrarla anamı babamı düşünüyordum. Yüreğimde bir acı, bir sızı yer etmişti. "Başlarına bir şey mi geldi, neden içim bu denli daraldı, gene altıncı

hissim bana bir şey mi söylemek istiyor?" diye düşünüyordum. Dayanamadım. Yerimden kalkıp parmaklığa yanaştım, şöyle bir yan tarafa baktım, pencereye bir-iki yürüyüp döndüm. Sonra yüzükoyun yattım, kalktım. Ne yapacağımı bilemiyordum. Sırtım duvarda, ayaklarımı uzatmış karşı duvara bakıyordum; soluk, pis duvara. Moralim büyük bir yara almıştı. Her şey anlamsız geliyordu. Bu hücreye her giren duvara bir şeyler karalamıştı; kimi tarih atmış, kimi adını yazmıştı. Bir sürü de özlü söz. Duvarda böylece bir andaç oluşmuştu. Bunlara bakarak kendime gelmeye, güç toplamaya çalıştım.

Asker geldi.

"Kantinden ne istiyorsun?" dedi.

Buradaki bakkal değildi, kantindi.

"Sigara, bisküvi, *Hürriyet*, *Tercüman*."

Parasını verdim, gitti. Bir süre sonra bir asker daha geldi, elindeki bir sürü anahtarla hücrenin kapısını açmaya çalıştı. Umutla ona bakıyordum; "Sorguya," diyecek sanıyordum. Toparlandım.

"Havalandırmaya," dedi.

Ayağa kalkıp terlik gibi kullandığım ayakkabılarımı ayağıma geçirdim. Parmaklığa doğru gidene kadar kapı açıldı, dışarı çıktım. Koridora doğru yönelirken İsmail'e baktım: Hücrenin ortasında oturmuş, sırtı bana dönük, hafif hafif mırıldanıyordu. Konuşmak istiyordum, ama çekiniyordum. Havalandırmadan sonraya bıraktım. Yanımda askerle o kocaman koridora çıktık. Her yanda asker gardiyanlar vardı. Hamamdaki tas ve su sesi yankılarının yerine, askerlerin postal sesleri ve hücredekilerin anlaşılmaz konuşmalarının yankıları duyuluyordu. Koridorun ortasından, askerlerin bakışları altında yürüyorduk. Hemen sol tarafımda yan yana iki hücre gördüm; içinde birer kişi vardı ve önlerinde birer asker sandalyede oturuyordu. Özel hücreler olduklarını fark etmiştim. İçlerinde iki gencecik çocuk

vardı; biri kara kaşlı, kara gözlü, ince, orta boylu Ahmet, öbürü... İkisi de idam mahkûmlarıydı.

Ahmet, bu durumdaki birinden beklenmeyecek bir pırıltıyla bana baktı, ben de ona bakıyordum. Bir an ikilemde kaldım, konuşmaya cesaret edemiyordum. O anda Ahmet, “Tarık Kardeş, geçmiş olsun,” dedi.

Ben de gülerek, “Sağ ol, sana da geçmiş olsun Ahmet,” dedim.

Belki de o değil de, yan hücredeki Ahmet’ti, ama ben özellikle adıyla seslenmek istemiştim; onları tanıdığımı bilmesini istemiştim.

Ahmetlerin hücrelerinin karşısından havalandırmaya çıkan, tavana dek uzanan demir merdivenle yukarı çıkmaya başladık. Öbür hücrelerdeki çocuklar demir parmaklıklara yanaşmışlar, bana bakıyorlardı. Merdivenden çıktıkça önde duranların arkasındakileri de görmeye başlamıştım. Bana bakmak için telaşla yerinden kalkıp öndeki demirlere gelen çocukları gördüm. Hepsi bana sevecen, mutlu, gülüyorlardı. Ben de onlara aynı biçimde karşılık verdim. Bu hücre çok kalabalık olduğu halde hiç kimse, “Geçmiş olsun,” demeye cesaret edemiyordu. Onlar bana, ben onlara bakarken basamakları çıktım.

Merdivenin ortasına geldiğimde nefes nefese kalmıştım. Günlerdir bu kadar yürümemiştim. Öbür hücreleri yandan görüyordum şimdi; çok kalabalıktılar. Parmaklıklardan çıkan elleri görüyordum. Koridorun sonuna doğru karanlık arttı, demir parmaklıklar karanlığın içinde kayboldu. Merdivenleri çıka çıka neredeyse tavana yaklaşmıştık. Merdivenin bittiği yerde durduk, demir kapı açıldı. Dışarı çıktım.

Gün ışığını gördüm. Karşımda duvar, sağ yanımda daracık beton basamaklar vardı. Basamaklar güneşe doğru çıkıyordu; ışığa, sıcaklığa doğru yaklaşıyorduk. Sonunda basamaklar bitti. Kocaman bir alana çıkmıştım. Hiç kimse yoktu, alanın üç yanı duvarla çevriliydi, dördüncü kenar da Selimiye Kışlası’yla birleştirilmişti. Duvarlar o kadar yüksekti ki, belki on adam boyu vardı. Her iki köşede asker

kulübeleri kurulmuştu, ellerinde G3 silahlar tutuyorlardı. Duvarların üzerine tel örgüler gerilmişti. Kafam hep yukarı kalkık duruyordu, güneşe bakıyordum, askerlere bakıyordum, hayatımın ilk havalandırmasıydı bu. Güneşin sıcaklığı avluyu ısıtmıştı. Beni getiren asker, Selimiye'nin duvarının dibine çömelip kendini güneşe verdi. Ben şöyle bir sağıma, bir soluma yürümeye çalıştım, sonra anlamsız geldi böyle yürümek, gidip karşıdaki duvara sırtımı yasladım; gölgeye.

Duvarlara bakıyordum. "Üstündeki dikenli teller ne kadar da amaçsız," diye düşünmüştüm. Buradan kaçmak bir yana, insanın yukarı bakarken bile başı dönüyordu, bir de dikenli tele ne gerek vardı ki. Ama işte tam da o teli gerenlerin düşündüğü gibi, buradaki avlu, bu amaçsız gibi görünen dikenli tellerle ürkütücü olmuştu. Karşımda Selimiye'nin kocaman boş pencereleri duruyordu. Gardiyan asker güneşte, ben gölgede, öylece oturduk. Bir süre sonra pencerede bir-iki asker belirdi. Bana baktılar. Sonra da kız sekreterler gelmeye başladı; bir, iki, derken çoğaldılar. Herkes bana bakıyordu. Bazıları korka korka el salladı, ben de onlara salladım. Gözümü kontrol ettiğimde hâlâ hafif şiş olduğunu anladım. Ayağa kalktım, Selimiye'ye paralel volta attım, bir duvardan öteki duvara. Bir kez yürüdüm, yoruldum. Penceredeki kızlar hâlâ bana bakıyorlardı. Sonra bir ses, "Zaman doldu," dedi.

Gardiyanın yanına gittim. On beş dakika dolmuştu. Ben önde, asker arkada, beton basamaklardan Selimiye'nin tavanındaki demir merdivenlere geldiğimizde ağır, pis bir koku, nem, ter, tuvalet, postal kokusu, hepsi burnumdan içeri girdi. Tavandan aşağı demir basamakları indik. Çocuklar gene bana bakıyorlardı.

Hüseyin geldi mi, diye kalabalık hücreye dikkatle baktım, ama yoktu. Öteki hücrelerin birinde olabileceğini düşünerek karanlığa doğru baktım; göremedim. Gözüm hücrelerde, basamakları indim. Basamaklar bitti. Karşımda bir yüzbaşı belirdi:

"Ne haber Tarık?.."

Sesi de, sorusu da alaycıydı.

“İyiyim komutanım.”

“Beni tanımadın mı?”

Yüzbaşının suratına daha dikkatli baktım; ağzına, burnuna, kaşına, gözüne. Hem bakıyordum, hem düşünüyordum. Yüzbaşı, “Tuzla Yedek Subay Okulu’ndan...”

“Ha, evet, tanıdım komutanım; nasılsınız?”

Samimi, sıcak, güler yüzlü ve inandırıcı bir tavır takınmıştım. Ardından da hemen isteğimi yapıştırdım:

“Komutanım, lütfen benim ifademi aldırır mısınız? Uzun zamandır Birinci Şube’deydim, perişan oldum. Burası da o kadar uzun sürmesin, ifademden sonra ne olacaksa olsun.”

“Dur bakalım Tarık, daha yeni geldin, dur bakalım.”

Bunları söyleyip gitti. Böylece tanıma numaram da hiçbir işe yaramamıştı. Oysa çok da iyi oynamıştım; “Tanısam da bundan farklı olmazdı,” diye düşünüyordum. Askerle yürümeye devam ettik. Hücremin olduğu aralığa girdik. İsmail, hücresinin parmaklığına yakın ayakta duruyordu.

“Merhaba İsmail.”

Hemen yaklaştı.

“Selâmün aleyçüm, sen Tarik Açan misun, hoşcelmişun, ceşmiş olsin.”

Tam bir Laz. Hepsini bir arada ve çabucak söylemişti. Elini demir parmaklıktan dışarı çıkardı, el sıkıştık. Müthiş kuvvetli biriydi. Kısa boyluydu, ama halter çalışmış gibi bir görünüşü vardı.

“Tarık Abi, beni asacaklar, asacaklar beni; yedi çocuğum var, yedi bebem var... Ah anam ah, ah!”

Demire kafasını vurmaya başladı.

“İsmail, dur, sakin ol,” dedim; bir yandan da kafasını tutmaya çalışıyordum:

“O kadar kolay değil adam asmak. Daha bunun Meclis’i var, kararı var, temyizi var, sakin ol.”

İsmail hiç oralı olmuyordu. Asker omzumu itti, hücreme girdim. Demir kapı takırtılı seslerle üstüme kapandı.

Kendimi yorgun hissediyordum, oturduğum yerden kalkmak istemiyordum. Gazeteleri önüme çekip okumaya başladım. İsmail’in sesini duymaya katlanamayacaktım. Dikkatimi gazetelere vermeye çalıştım; en ufak haberleri, reklamları bile okuyordum. Dışarısı güllük gülistanlıktı. Sansür yine almış başını gitmişti. *Tercüman* gazetesi, gene muhbirliği sürdürüyordu. Bu kadar kör kör parmağım gözüne bir tavırla taraf tutması sinirime dokunuyordu ama, gene de okuyordum. Beni hapse attıran, daha önce asker kaçağıyım, diye Hatay’da sabaha karşı tutuklatan, birçok aydını, işçiyi, öğrenciyi hedef gösteren gazete. Nefret ediyordum. İsmail’in sesi dayanılır gibi değildi. İçimi sıkıntı bastı. Hücrede yalnız kalmak dayanılır gibi değildi. Duvarlar, gazeteler, fareler, duvarlardaki yazılar... Duvar yazılarını okumaya başladım. Tarihler var, şiirler var, adlar, imzalar var, karalamalar var... Ben de demir kapının kenarına giriş tarihimi ve adımı yazdım.

Başta severek yediğim yemekleri yiyemez olmuştum. İştahım daha ikinci gün kesilmişti. Yemek kokusu midemi bulandırmaya başlamıştı. Sadece pirinç ya da bulgur pilavı olduğu zaman yiyebiliyordum. Geri kalan zamanlarda da bisküvi ve sütle doyuruyordum karnımı.

Bu hücrede uzun süre tek başıma kaldım. Bazen havalandırmaya çıkarken yüzbaşıyı gördüğümde, “Komutanım ne olur yanıma birilerini verin ya da beni bu hücreden alın,” diyordum, ama hiç oralı olmuyordu; “Dur bakalım Tarık, bak ne güzel tek başınasın, daha ne istiyorsun,” deyip gülüyordu.

Adamın benimle dalga geçtiğini günler sonra anlayabildim.

Geleli sekiz-on gün kadar olmuştu.

Kapı açıldı. Yerde kıvrılmış yatıyordum. Üstümde yorgan gibi kullandığım ceketim vardı. Sevinçle ayağa kalktım. Yüzbaşı, yanında bir askerle gelmişti.

"Gel Tarık."

Ceketimi aldım. Ayakkabımı giyerken, "Ceketin kalsın. Hiçbir şeyini toplama, her şey kalsın. Sen gel," dedi.

Büyük bir heyecanla dışarıya çıktım. Koridora çıktık. Korkumdan soramıyordum, neler olduğunu bilmiyordum.

Yüzbaşı ve askerle giriş kapısına doğru yürüyorduk. Gözüm kapıdaydı. Burayı çok iyi biliyordum: giriş kapısı. Dışarıya çıkılırsa, ifadeye gidilirse yani, geri dönüş yoktu; ya hapishane ya serbestsin ya da tutuksuz yargılanacaksın. İçimden bir sevinç yükseldi. Hangisi olursa olsun razıydım. "Hücrede tek başıma kalmaktan iyidir," diye düşünüyordum.

Birden durduk. Koridorun başındaki birinci hücrenin önündeydik. Asker, kapıyı açtı. İçeride birçok insan. Hep birlikte ayağa kalkıp hazır ol durumuna geçtiler. Şaşırmıştım. Siyasilerin böyle yapacağını tahmin etmiyordum. Çocukların kafaları sıfır numara tıraşlıydı. Yüzbaşı, gülümseyerek, "Hadi, gir bakalım Tarık," dedi.

İçeriye girdim. Kapı kapandı. Çocukların hepsi hâlâ ayaktaydılar. Şaşkın şaşkın bana bakıyorlardı. Ben de onlara bakarak bir yere oturdum. Yirmi-otuz kişiydiler.

"Otursanıza çocuklar," dedim. "Siz asker misiniz?"

Hep birlikte yanıtladılar:

"Evet!"

Biraz rahatlar gibi olmuştum. Gene de beni bu hücreye neden koyduklarını anlamamıştım. Her birine sorular sormaya başladım. Hepsinin asker kaçağı olduğunu öğrendim. Her yöreden insan vardı; saf olanı, serseri olanı, apolitik, lümpen olanı. Bir süre konuştum, ama sözcükler bitti, çocuklarla hiçbir ilişki kuramamıştım. "Bu yüzbaşı beni

neden getirip buraya koydu?" diye düşünüyordum, ama aklıma hiçbir yorum gelmiyordu.

Sanırım öğleden sonraydı. Yatmış, uyumaya çalışıyordum. Selimiye'nin koridorunda müthiş bir slogan patladı, sonra da yankılanarak büyüdü. Ardı arkası kesilmiyordu. Yerimden fırladım, parmaklıklara yaklaştım. Ne olup bittiğini anlamak için koridorun sonuna doğru baktım, hiçbir şey göremedim. Herkes avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Sloganlar çoğalarak devam ediyordu. Öbür hücreler de katılmaya başladı. Hemen yanı başımızdaki giriş kapıları açıldı. Postal sesleri geliyordu. Ardından belki yüz-iki yüz asker, tek sıra halinde, sağdan ve soldan yürüyerek içeri girdi. Çok sakin bir biçimde koridora yayıldı. Askerlerin ellerinde silah yoktu, ama cop vardı. Sloganlar hâlâ sürüyordu. Ne olduğunu henüz anlayamamıştım. Bir süre sonra albaylar, binbaşılar, yüzbaşılar geldi. Koridorun her iki yanındaki askerler, elleri arkada, yan yana duruyorlardı. Subaylar ortadan yürüdüler. Sloganlar sürüyordu, ama artık yalnızca iki kişinin sesi duyuluyordu. Öbür hücreler susturulmuştu. Bizim hücrenin önündeki askerlerden birine sorup durumu öğrendik: İki mahkûm bu akşam idam edilecekti.

Arkamı döndüm, gidip yere yüzükoyun uzandım. Yüzümü kimsenin görmesini istemiyordum. İki kişi idam edilecekti...

Öğleden sonra Ahmet'i yakınımızda bir yere getirdiler, ağabeyiyle görüştürdüler. Konuşmalar olduğu gibi duyuluyordu. Ağabeyi bağırarak ağlıyordu. Ahmet sakindi, ağabeyini yatıştırmaya çalışıyordu.

"Abi bu bizim düğünümüz, bu bizim düğünümüz!"

"Komutanım, ne olursun, kardeşime bir kere sarılayım, izin verin, ne olur..."

"Abi, bu bizim düğünümüz, yapma abi."

Koridorda sessizlik vardı. Askerler, subaylar konuşmaları dinliyordu. Herkesin suratı asıktı; herkes düşünceli ve üzgündü. Hücrelerden çıt çıkmıyordu. Kimse konuşmuyordu. Sanki dokunsan herkes hep birlikte ağlayacaktı. Sonra Ahmet'in sloganı Selimiye' nin koridorlarında çınladı. Görüşme yerinden ayrıldılar; ağabeyin feryatları, Ahmet'in sloganına karışıyordu.

Ahmet, önümüzden geçip hücresine doğru yürümeye başladı; sessiz ve dik, sert adımlarla. Onu izledik.

Selimiye'yi tam bir ölüm sessizliği kaplamıştı. Subaylar da, askerler de azalmıştı. Koridorda kalan askerler heykel gibi dikiliyordu. Herkes gece on ikiden sonrasını bekliyordu.

Saat on ikiyi geçiyorken sinirler adamakıllı gerilmiş, ortalık iyice suskunlaşmıştı. Selimiye'de çıt çıkmıyordu. Binanın her yerine bir şeyleri beklemenin tedirginliği sinmişti. Saat ikiye doğru büyük bir gürültü koptu. Dış kapı açıldı. Gene dünya kadar asker içeri, koridora, bu kez koşarak girdi. Postal gürültüleri, itiş kakış, Ahmet ve arkadaşlarının sloganlarına karışıyordu. Öteki hücreler de slogana katıldılar. Dayanılmaz bir gürültü çıkıyordu. Olup biteni göremiyorduk. Yalnızca önümüzden koşan askerleri ayırt edebiliyorduk. Dip taraftan artık uğultu şeklinde gelen karmakarışık bir gürültü duyuyorduk. Uzun süre sonra gürültüler azaldı. Ahmet ve arkadaşından başkasının sesi çıkmaz oldu.

Saat üçe doğru koridora çok sayıda subay girdi. Ahmet ile arkadaşının hücresine doğru yürüdüler. Koridor, asker ve subay kaynıyordu. Duvarların dibine dizilmiş askerler bir süre sonra aralarında bir koridor yaptılar. Ahmet'le arkadaşının sloganları hiç kesilmemişti. Uzaktan zincir sesleri geldiğinde iki mahkûmun hücreden çıkarıldığını anladık. Askerlerin oluşturduğu koridorun içinden yürüdüler. Yalnızca ayak sesleri, zincir sesleri ve sloganlar duyuluyordu. Sonra onları gördük; iki subay arkada, Ahmet ve

arkadaşı ayakları zincirle bağlı, elleri arkadan kelepçeli, slogan atarak yürüyorlardı. Yüzlerinde korkuya yönelik hiçbir iz yoktu. Kendilerinden öylesine emin, ölüme doğru gidiyorlardı. Önümüzden geçtiler... Arkalarından subaylar ve askerler...

Sabah altı ya da yedide olmalı, yüzbaşı gelip beni hücreden çıkardı, kendi hücreme kapattı. Amacını geç de olsa anlamıştım.

Gene yalnız kalmıştım. Hiçbir yeri görmeyen hücremde gene bir başınaydım. Farelerimi doyurdum. İsmail susmuştu. Ceketimi üstüme alıp camın altına yine sümüklüböcek gibi kıvrıldım. Ceket, kafama kadar çekiliydi, bir tek ağzım dışarıda kalmıştı. Hava almaya çalışıyordum, ama kötü kokular, pis hava doluşuyordu burnuma. Gözlerimi yumdum. Ne kadar da yorgundum. Uyumak istiyordum, ama başaramıyordum. Gözümün önüne Bingöl'de *Yol* filmini çekerken kar üzerinde uyuyuşum gelmişti. Nasıl da güzel uyumuştum orada. Filmde oğlumu oynayan çocuğun kepeneğini almıştım, yere serip üzerine kıvrılmıştım. Bir tek ağzımı açıkta bırakmıştım. Buz gibi, tertemiz hava ciğerlerime dolmuştu.

Kendimden geçmiştim...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bir “Yol” hikâyesi

Biri gelip kepeneğin başlığını kaldırdı:

"Sen Tarık Akan mısın? Yahu kalk ayağa da bir görelim..."

Gözümü açtım. Karşımda bir başçavuş dikiliyordu.

"Kalk," diye tutturmuştu.

Hadi bakalım, istersen kalkma. Hem 1981'de Yılmaz Güney'in *Yol* (Bayram)[1] filmini çekiyorsun, hem bu başçavuştan mermi ve silah almak için keyfinin olmasını bekliyorsun; sıkıysa kalkma. Kalktım. Başçavuşla samimiyet kurmaya çalıştım. Yanında prodüksiyon amiri vardı.

"Tarık Abi, mermileri arkadaştan alacağız; sağ olsun, bize yardımcı olacak."

Böylece sinyali almış oldum: "Adama kötü davranma" demek istiyordu, işimiz düştü, aman diyeyim... Ondan alacağımız silahla filmdeki atımı öldürecektim. Sıkıyönetim dönemiydi, kimse silahını vermek istemiyordu. Prodüksiyon amiri de bula bula bu başçavuşu bulmuştu; nemrut herifin teki. Sahnenin çekimlerinin sonuna doğru adamın gırtlağını sıktığımı hatırlıyorum.

Çekim boyunca atla aramda inanılmaz bir bağ kurulmuştu. Ömrümün sonuna kadar unutamayacağım çok farklı bir arkadaşlık yaşamıştık. Bana duyduğu sevgi ve bağlılığı hayvanın gözlerinden okuyordum. Kar fırtınasında yanıma gelip kafasını paltomun içine sokuyor, gözlerini gözlerime dikiyordu. Çekim sırasında üstünden düştüğümde burnuyla beni itiyor, kokluyor, sanki canımın yandığını anlamış gibi üzülüyordu, bir de beni avutmaya çalışıyordu. Onu hiç yularından tutup çekmem gerekmemişti. İş bittiği zaman arkama takılıp bir köpek gibi beni izliyordu. Filme başlamadan önce yönetmen Şerif Gören'e, "Meraklanma, bu sahnede atı öldürebilirim. O kadar cesareti bulabilirim, yapabilirim," dediğimi anımsıyorum.

Atı vuracağım sahne çekilirken, hayvancığa uyuşturucu iğne yapıldı. At yere yığıldı. Yakın planların hepsi çekildi: Donmuş bir el, ateş edemeyen bir el, ısıtılmaya çalışılan bir el ve atın yakın planları böylece aradan çıktı. Sıra öldürme planının çekimine gelmişti. Kamera uzağa gitti, genel bir plan çekilecekti. Silah elimdeydi ve içinde bir tek kurşun vardı. Başçavuş bir kurşundan fazla vermiyordu. Şerif Gören, "Kamera!" diyecekti ve ben kısa bir süre sonra atın kafasına bir kurşun sıkacaktım. Karların ortasında ben ve yerde yatan atım trajik bir şekilde yerlerimizi almıştık.

Kamera uzakta hazırlanırken at gözlerini açıp bana yalvarır gibi baktı. Kafasını kaldırmak istedi. Sanki bana doğru gelmek istiyormuş gibime gelmişti. Bu arada Şerif Gören, "Kamera!" diye bağırdı.

Bekledi. Burada tabancamı çekmeli ve kurşunu atın kafasına sıkmalıydım. Ama yapamıyordum işte.

"Ateş etsene! Ateş et!" diye bağırdı Şerif.

"Yapamayacağım Şerif, stop!" diye seslendim.

Atın başından ayrıldım.

"Ben bu atı öldüremem. Yakın plan başkasının elini çek. Kusura bakma, yapamayacağım."

Yılmaz Güney'in yeğeni araya girdi:

"Ben yaparım."

Paltomu verdim. Kamera hazırlandı. Yeğeninin el planı çekildi. Derken bir silah sesi...

"At öldü, gel Tarık," dediler.

Koşarak gittim. Paltomu giydim, daha sonraki planlara geçmek üzere çalışmaya başladık. Kamera hazırlanıyorken at gene kafasını kaldırıp bana baktı. Ayağa kalkmaya yelteniyordu. Ölmemişti. Başçavuşa gittim.

"Mermi ver, at ölmemiş," dedim.

Başçavuş, kendini tiksinti verici bir şekilde naza çekiyordu. Yalvarta yakarta bir kurşun daha verdi.

"Başçavuşum, ver birkaç tane daha, bak, hayvan can çekişiyor," dememe karşın bir tek kurşundan fazlasına razı edememiştim. Yeğen onu da atın kafasına sıktı. Sonra ben tekrar sahne aldım. Tam çekime geçilecekken, hayvan gene gözünü açtı, bakışlarıyla beni arıyordu. Bayılacak gibi olmuştum, çıldıracaktım... Başçavuşun yanına gittim, "Mermi ver!" dedim.

"Yok!"

O anda yakasına yapıştım:

"Senin de, merminin de..."

Küfrettim.

Yöre halkı adamdan yalvara yakara üç mermi daha almıştı. Yeğen kurşunları boşalttı, at bu kez öldü. Paltomu giydim, bir sonraki sahneye geçtik.

Senaryoya göre donmak üzereydim; atın karnını kesecektim, ellerimi, ayaklarımı atın karnına sokup donma tehlikesini bir süre geciktirecektim. Ne yazık ki bu sahneyi kötü bir zamanda, hava kararmak üzereyken çekmiştik. Ertesi güne bırakamıyorduk, çünkü gece boyunca kurtların atı parçalayacağını biliyorduk. Sonuçta akşamüstü çekilen sahnede renkler çok koyu çıktığı için Yılmaz Güney montajda bu bölümü çıkarmak zorunda kalacak, bu da onu hem üzecek hem de sinirlendirecekti.

Sahnenin devamında, topallayarak karımın babasının evine geliyordum. Babayı çok yaşlı ve gözleri görmeyen birisinin oynaması gerekiyordu. Prodüksiyon amiri, Bingöl'den bir dilenci getirmişti, seksen yaşında bir adam. Tek sözcük Türkçe bilmiyordu. Oysa senaryoda söyleyeceği sözler vardı. Ne yapacağımızı şaşırmıştık. Ben içeri girince, bana, "Hoş geldin Seyit," diyecekti.

Çalışıyorduk, ama olmuyordu.

Sonunda Şerif, adama, “Baba, ne istersen söyle, çaresi yok,” dedi.

Adam, uzun uzun Kürtçe bir şeyler söyledi.

İkinci repliği, “Ne düşünüyorsun Seyit?” olacaktı.

Gene uzun uzun konuştu.

“Yahu baba, neler söylüyorsun sen?”

Adam konuştu, konuştu, bir türlü susmadı.

“Ne söylüyor, Türkçeye çevirin,” dedim.

Meğer adamcağız, sürekli aynı şeyleri yineleyerek, “Jandarmalar geldi, beni karakola götürdüler, jandarmalar geldi, beni karakola götürdüler, bana dayak attılar, bana dayak attılar...” deyip duruyormuş.

Sonuçta dublajda hepsi halledildi.

Yol filmi, benim kanımca dünyada en zor koşullar altında çekilmiş, üstelik tüm zorlukların ve özverilerin sonucu ortaya çok güzel bir yapımın çıktığı sayılı filmden biridir. *Sürü*’de de zorlandığımızı anımsıyorum, ama *Yol*’da bir de “cunta”yla uğraşmıştık. 12 Eylül 1980 darbesinden dört ay sonra Türkiye’de her şey karmakarışıkken, tutuklamalar, işkenceler sürüp giderken, biz büyük bir filme başladık. 30 Kasım 1980’de, Denizli’deki yedek subaylığım bitmeden Erden Kıral’dan telefon gelmişti:

“Yılmaz Güney beni İmralı Yarı Açık Cezaevi’ne çağırıyor, ne yapayım?”

“Hemen git, mutlaka bir proje vardır, beni hemen ara, elimizdeki projeyi bırakabiliriz,” demiştim.

Birkaç gün sonra aradı. Telefonlarım dinlendiği için bir-iki kelime söyledi:

“Bayram iznine çıkan on iki mahkûm, bir hafta sonra geri dönerler.”

Bu kadarı bile heyecanlanmama yetmişti:

“Erden, bu müthiş bir konu, elimizdekini bırakıyoruz, bunu alıyoruz!”

Askerliğim biter bitmez Yılmaz Ağabey’in Moda’daki evinde görüştük. Çok sevdiğimiz Prof.Dr. K. dostumuz, zaman zaman raporlar yazıyordu ve Yılmaz Ağabey kısa da olsa hapishaneden çıkabiliyordu. Öncelikle sansür kurulu için bir senaryo yazılacaktı. Bu tip senaryoları Nadya adında bir kız yazardı; daha sonra filmi çekilen hikâyenin bu senaryoyla hiçbir ilgisi olmuyordu. Sansürden geçmeyen senaryo çekilemediği için böyle bir yol izlemek kaçınılmazdı.

Senaryoyu Ankara’ya, sansüre ben götürdüm. Yolda okudum, bir aşk hikâyesiydi sansüre giden; on iki mahkûmun aşk hikâyesi. Ankara’da bir hafta kaldım. O hafta boyunca sansüre sokamadım, İstanbul’a döndüm. Fatoş Güney’le birlikte Yılmaz Ağabey’e, İmralı Yarı Açık Cezaevi’ne gittik. Deniz fırtınalıydı, gemi müthiş sallanmıştı. Saatler sonra İmralı Adası göründü, ama çevresi askerî hücumbotlarla sarılıydı. Ne olduğunu anlayamıyorduk. İzinden dönen mahkûmları almaya gelen motor kaptanı, “Yılmaz Güney’i sevk ediyorlar, neresi olduğunu bilmiyoruz, bugün ziyaret yasak,” dedi ve dediği gibi izinden dönen mahkûmları alıp gitti.

Gemiyle Mudanya’ya geldik çaresiz; orada sorduk soruşturduk, öğrendik ki Yılmaz Güney’i bir saat önce Bursa Cezaevi’ne götürmüşler. Hemen Bursa’ya hareket ettik. Varınca Fatoş’u bir otele yerleştirip öbür işleri ayarlamak için İstanbul’a döndüm.

Ertesi gün Fatoş’un, Yılmaz Ağabey’i Isparta Cezaevi’ne kadar takip edebildiğini, yolda bir-iki kez görüşebildiğini öğrendim.

Fatoş İstanbul’a döndüğünde ben Ankara’daydım. Sansür Kurulu o sabah toplanacaktı. Kurul altı-yedi kişilikti; her bakanlıktan birer kişi vardı. Senaryolar okunmuştu, o gün karar verilecekti. Milli Güvenlik Kurulu ve İçişleri Bakanlığı’nın temsilcilerine en zorlu üyeler gözüyle bakılıyordu. Onlar olur verirse iş bitiyordu.

Sabah poğaçalar, börekler alıp gittim. Sansür Kurulu'nun odasında bir yandan börekleri yiyor, bir yandan konuşuyorduk. Üyeler birer ikişer gelmeye başlamıştı. İçişleri ve Milli Güvenlikçiler de geldiğinde ben bir konuşma yapmak üzere sözü aldım:

"Beyler, okumuş olduğunuz senaryo, hepinizin bildiği gibi, Yılmaz Güney'e aittir. Bugüne kadar yazılmış senaryoların en güzeli olduğunu fark etmişsinizdir. Türkiye aleyhine yapılmış propagandaların sonucu olarak, bizi dünyaya rezil eden, hapishanelerimizin olmayan yüzünü çarpıtarak gösteren *Geceyarısı Ekspresi* filmine karşı düşünülmüş bir senaryodur. Yılmaz Güney yıllardır hapishanelerde yatmıştır ve hapishanelerimizin asla *Geceyarısı Ekspresi* filmindeki gibi olmadığını dünyaya söylemek istemektedir. 'Bakın, Türkiye'deki mahkûmlar, istedikleri zaman izin bile alabiliyorlar, mahkûmlar hapishanede insan haklarına aykırı bir yaşam sürmemektedirler,' demek istemektedir..."

Kendimi kaybetmiş, palavra ardına palavra sıkmaya başlamıştım.

Milli Güvenlik görevlisi, öbür üyelere döndü, "Peki ama, bizde hapishanelerde izin diye bir uygulama var mı, yasal mı bu?" diye sordu.

Ben sustum, çünkü bilmiyordum. Var mı yok mu; bir tartışmadır başladı. Bir süre sonra üyelerden biri yasayı bulup getirdi. Hapishaneden izin alma koşullarını okumaya başladı. Bir üye sordu:

"İyi ama, bu yasanın maddesi bu senaryoda belirtilmemiş. Kim anlayacak mahkûmların bu yasaya dayanarak izne çıktıklarını?"

Hemen atladım:

"Aman efendim, bu hiç sorun değil. Hemen Yılmaz Güney'le konuşup bu yasa maddesini bir şekilde senaryoya sokturacağım. Filmde görmezseniz filmi reddedersiniz; ama ben size söz veriyorum..."

"Peki Tarık Bey, dışarıda bekler misiniz?"

Dışarı çıktım, kapı kapandı, beklemeye başladım. Uzun bir süre sonra kapılar açıldı. Hemen içeriye daldım.

“Hayırlı olsun, oybirliğiyle çıktı,” dediler.

Müthiş sevinmiştim. Ne olur ne olmaz diye kararı hemen almak istiyordum. Bekledim. Biraz sonra karar da elimdeydi artık.

Senaryonun adı	: Bayram
Ait olduğu kurum	: Güney Film
Senaryo yazarı	: Yılmaz Güney
Dosya no	: 91134-618
Çekileceği yerler	: İstanbul, Bursa, İzmir, Konya, Eskişehir, Mersin, Adana, Bingöl, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır, Ankara.
Çekileceği tarih	: 1980-1981
Karar tarihi	: 17.12.1980

Yılmaz Ağabey, Isparta Yarı Açık Cezaevi’ndeydi. Gider gitmez ayrıntıları ayarlamıştı; gece yarısına doğru hapishane müdürünün telefonundan görüşebildik. Telefonu açtım, karşı taraftan birine, “Ben Tarık Akan, Yılmaz Güney’le görüşmek istiyorum. Yarım saat sonra yeniden arayacağım,” deyip hemen kapattım.

Yarım saat sonra yeniden aradığımda Yılmaz Ağabey telefonun öbür ucundaydı.

“Sansürden çıktı Yılmaz Ağabey, gözümüz aydın, geçmiş olsun...”

Yılmaz Ağabey havalara uçmuştu, çok sevinmişti.

“Hepimize hayırlı olsun Tarıkçığım, yarın ya da öbür gün Isparta’ya gel...”

Sonra telefonu kapattık.

O gece Ankara'daki arkadaşlarımla bir evde sabaha kadar kafa çektim. Çok neşeliydim.

Ertesi gece Ankara'dan çıkıp, sabahın ilk saatlerinde Isparta'ya vardım. Isparta Yarı Açık Cezaevi'ne ilk gelişimdi. Çevresi uyduruk dikenli tellerle çevrili, büyükçe, sarı bir binaydı. Daha kapıya gelir gelmez anladım ki bütün gardiyanlar beni bekliyordu. Yılmaz Ağabey'den duymuş olmalıydılar. Büyük bir sevgi gösterisiyle karşılandım. Beni hapishanenin mutfak tarafından içeri soktular; kocaman bir mutfaktı, uzun uzun, gri renkte masalar ve sandalye yerine de banklar vardı. Ocaklar kapkaraydı ve kazanlar gördüğüm en büyük kazanlardı. İçeride kimse yoktu. Bir merdivenden yukarıya çıktık. Demir parmaklıklı kapıdan geçip koridora geldik. Mahkûmlar koridoru doldurmuştu; hepsi, "Hoş geldin Tarık Abi," deyip elimi sıkıyordu. Odaların demir kapıları koridor boyunca iki yanda uzayıp gidiyordu, kapıların ardında dörder-beşer kişilik ranzalar görülüyordu. Bir süre ilerledikten sonra Yılmaz Ağabey'in odasına geldik.

Yatağa oturmuştu. Önüne bir portakal sandığı çekmiş, üstüne kâğıtları yaymış, elinde kalemler, çalışıyordu. Beni görünce yerinden fırladı. Sarıldık; beni kollarıyla sımsıkı sardığını hatırlıyorum. Keyfi yerinde olduğu zaman böyle yapardı; uzun uzun, sıkı sıkı sarılırdı. Beni hemen çalışma masası gibi kullandığı portakal sandığının yanına oturttu, senaryoyu anlatmaya başladı:

"On iki mahkûm: Battal, Mercan, Süleyman, Seyit, Abbas, Mevlüt, Yusuf, Ömer, Mehmet, İsmail, Hamza, Mirza... Hepsinin hikâyeleri hazır, ama daha etlenmedi, sahneler ve diyaloglar yok."

Hayranlık ve heyecanla dinliyordum. Hepsinin hikâyesi bir başka güzeldi. Yılmaz Ağabey anlattıkça coştu, coştukça anlattı... Anlatırken ayağa kalkıyor, karakterleri oynamaya başlıyor, böyle yaptıkça da yerinde duramıyordu. Bir an çocuk oluyordu, sonra birdenbire kocaman bir adam gibi dikiliyordu. Şivesi, mimikleri, jestleriyle

sahnedeki karakterleri karşılıklı oynuyordu. Sinirle bağırıyor, dişlerini sıkarak konuşuyor, sonra bir başkasını oynarken en yumuşak, sevecen halini takınıyor, kahkahayla gülüyordu. Tiyatro seyreder gibi yerimden onu izliyordum. O da bir yandan benim tepkimi ölçüyordu. Öylesine akıllıydı ki, gözlerimin içine bakarak oyunu sürdürüyor, hoşuna gitmeyen bir tepki verdiğimde oynadığı karakteri tekrarlıyor, değişiklikler yapıyor, sonra yine devam ediyordu. Hiç kimsede olmayan o çekim gücüyle istediği an karşısındaki insanı girdabına katıp sürükleyebileceğini düşünmüştüm. Gözlerimi ondan ayıramıyordum.

Karşılaşmamızın ve film tasarısının ilk heyecanını atlattıktan sonra çay içip konuştuk. Hangi rolü oynamak istediğimi sordu.

"Hepsini birden oynamak istiyorum," deyince kahkahayı patlattı.

"Bana sorsalar ben de bu yanıtı verirdim aslında, hepsini çok sevdim, hepsi de çok gerçek, değil mi?" dedi.

Abbas'ı oynamamı istiyordu. Çok güzel bir roldü, ama sonraki günlerde Abbas'ı ve Abbas'ın olaylarını geliştiremeyeceğini fark etti. Bir hafta sonra Seyit Ali rolüne geçtim. Daha sonraları onu hapishanede ziyarete gittiğimde bana hep Seyit Ali'yi oynamaya çalıştı. Çalıştı diyorum, çünkü yazdığı karakterle oynadığı kişi farklıydı. Ben karakteri sert görünüşünün içinde yumuşak, sevecen, duygusal biri olarak yorumluyordum, Yılmaz Ağabey ise aksine acımasız, uzlaşmasız, aksi biri olarak.

"Doğa adamı böyle olur, bunu mutlaka böyle oyna," diye öğütlüyordu.

Bir aralık gözümü kaçırmış olacağım, hemen yakaladı, "Ne oldu, beğenmedin mi?" diye sordu. "Kötü mü oynuyorum dersin?"

İlk günler kem küm ediyordum, ama gene karakterle ilgili böyle bir uyuşmazlığımız sırasında, "Evet Yılmaz Ağabey, kötü oynuyorsun!" demeye cesaret edebildim.

Birden durdu; ciddileşti.

“Haklısın Tarık,” dedi. “Bu hevese bir son vermek gerek. Benim işim kameranın arkasında. Oyunculuk artık bir kenarda beklemeli; senaryo ve yönetmenlik benim işim...”

O günden sonra bir daha karşımda hiç oyunculuk yapmadı, ama karakterlerin yapısı hakkında günlerce konuşmaya devam ettik.

Bütün görüşmelerin, tartışmaların, karşılıklı değerlendirmelerin ardından Yılmaz Ağabey, *Yol* filminin senaryosunu tam sekiz kez yazdı. Sekizinci senaryoyu hapishaneden ben alıp getirdim. Senaryonun arkasına şöyle yazmıştı:

“Artık çok yoruldum. Bazı yerleri daktiloya çekemedim. Siz halledin. Başarılar.”

Bir gün, “Nasıl hallediyorsun? Sekiz ayrı senaryo, sekiz farklı hikâye; işin içinden nasıl çıkacaksın?” diye sormuştum.

“Diyelim, yedi senaryonun kesişen sahnelerinden birini alıyorum: Abbas dağa çıkıyor. Yedi senaryoda da Abbas dağa çıkıyor. Ama her biri farklı. Bunların hepsini ayrı ayrı yere seriyorum, bir sandalyenin üstüne çıkıyorum, hepsine tepeden bakıyorum. Yukarıdan bakınca her şeyi daha net görüyorum. Hangi hikâye daha güzelse onu seçiyorum. İşte böylece sekizinci senaryoyu oluşturuyorum.”

Yol’un senaryosunun bitiş tarihi 23 Ocak 1980’di. Arkasından *Dağ* adlı bir senaryoya başlamayı tasarlıyordu. *Dağ* hakkında da uzun uzun konuşmuştuk. Onda da oynamamı kararlaştırmıştık. *Yol*’daki rolüm Bingöl’deydi. Onu tamamlayınca Muş’a geçecek, *Dağ* filmine başlayacaktık. *Dağ*’ın yönetmenliğini Zeki Ökten yapacaktı. Öncelikle sansürden geçirmek gerekiyordu.

Aldım senaryoyu, gene ben götürdüm Sansür Kurulu’na. Reddedildi. Daha sonra Danıştay’a başvurduk, orada da reddedildi. Gerekçe ikisinde de aynıydı: “Dağı aşmak, emperyalizme karşı bir

savaştır; burada 'dağ' bir simge olarak kullanılmakta, bilinmeyen güçlere karşı savaşmak anlamına gelmektedir," gibisinden iki sayfa dolusu yazmışlardı.

Büyük bir keyif ve mutlulukla planlanan, ama hayata geçirilememiş bu hikâye, dağın ardında kurulu bir köyde başlıyordu. Yolları kardan kapandığı için kuruldu kurulalı bu köyden kışın kimse kasabaya inmemişti. Oynayacağım adamın oğlu ölüm döşeğindeydi. Dört arkadaş, yüzyıllardır kimsenin yapamadığını yapmayı göze alıp hasta oğlanı hastaneye yetiştirmek üzere, hem dağı hem de köyün kaderini aşmaya karar veriyorlardı. Yolda önce hasta çocuk ölecekti. Ama baba, ötekilerden bunu saklayacaktı. Günler sonra iki ölü daha verilecekti. Her şeye karşın kasabaya inildiğinde baba, sadece, "Başardık," diyecekti...

Bu film, *Yol* kadar büyük bir projeydi, ama onun kadar şanslı değildi.

Yol filmine başlayalı üç ya da dört hafta oluyordu. Yönetmen Erden Kıral'la Cunda Adası'nda çalışıyorduk. Hapishaneden izne çıkan mahkûmların sahneleri çekiliyordu. Motorlar, sandallar, iki otobüs dolusu figüran... Çekimler oldukça yavaş gidiyordu, öyle ki daha işin başındaydık, ama program altüst olmuştu bile. Önümüzdeki uzun rota bizi bekliyordu. Sırasıyla Bursa, Eskişehir, Konya, Adana, Mersin, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır, Bingöl'de önemli çekimler yapılacaktı. Bu sırayla Türkiye'yi dolaşacaktık, ama biz hâlâ Ayvalık'taydık. Elimizi çabuk tutmazsak kar kalkabilirdi; bu da çok büyük bir sorun olurdu.

Bir gece geç saatte odamın balkonunda oturuyorken, hemen aşağıda bir taksi durdu. İçinden Fatoş Güney çıkıp koşarak, telaş içinde otele girdi. Bir terslik olduğunu anlamıştım. Kapıda yakaladım:

"Ne oldu Fatoş, hayırdır? Sıkıyönetim'den bir terslik mi çıkardılar?"

“Tarık, hemen yönetmen, prodüksiyon amiri, bütün sorumlu arkadaşları topla, Yılmaz’dan talimat geldi!”

Acele toplandık. Merakla Fatoş’a bakıyorduk.

“Arkadaşlar, Yılmaz Güney’in talimatıdır: ‘Bavul topla! İstanbul’a dön! Hemen şimdi! Film durduruldu!’”

Donup kalmıştık.

“Fatoş, bize söylemek istemediğin bir şey mi var? Sıkıyönetim’in işi mi bu? Lütfen; bilmek istiyoruz.”

“Hayır, böyle bir şey yok. Tamamen Yılmaz’ın kararı. Erden Kıral arkadaşımız yönetmenlikten alınmıştır, başka da herhangi bir olay yok.”

Figüranları uyandırdık:

“Bavul topla.”

Herkes bavulları topladı. Sokağa çıkma yasağı kalkar kalkmaz otobüslerle İstanbul’a dönülecekti. Hiçbirimiz olup bitenlere inanamıyorduk. Yılmaz Ağabey nasıl olurdu da filmi durdururdu? Kimseye bir şey söyleyemiyorduk.

Yeşilçam zaten kaynıyordu, her kafadan bir ses çıkıyordu. Kimi, “Erden Kıral yönetmenlikten nasıl alınır?” diyor, kimi de film durdurulduğu için seviniyordu.

Ortalık karmakarışıktı.

Yılmaz Ağabey bir hafta sonra Moda’daki evine geldi. Sabah saat yedide ziyaretine gittim.

Yılmaz Ağabey, elinde tuttuğu büyük bir konyak kadehiyle kapıyı açtı. Sabah sabah konyak içmesine şaşırmıştım. Kedi, karnında kocaman bir yara bandıyla yerde baygın yatıyordu, Yılmaz Ağabey de ona bakıyordu... Ben de baktım... Uzun bir aradan sonra, “Tarık, bak şu kediye, bak, annem gibi,” dedi.

Donup kalmıştım. Ne demek istediğini günler sonra anlayacaktım.

Neden sonra oturduk, konuşmaya başladık. Gerçekten Yılmaz Ağabey durdurmuştu filmi. Gelişmelerden hoşnut kalmamıştı. Filmin güzel olmayacağını, aklındaki gibi olmayacağını anlamıştı. Yeni bir yönetmen bulmak gerekiyordu. Bütün yönetmenleri konuştuk. Kim kalkabilirdi böyle bir senaryonun altından?

"O. Bu. Şu."

"Yok, yok, yok."

"Yılmaz Ağabey, bir tek yönetmen var bunun altından kalkacak, o da Şerif Gören," dedim. "Ama o da hapiste. Yapacak bir şey yok. 'Böyle güzel bir senaryoyu harcamayalım, bekleyelim,' diye düşünüyorum. Bir yandan da, 'Bu karmaşada filmi bitirmemiz gerek,' diyorum. Çünkü sıkıyönetim yerleştiğinde çekimler de tehlikeye girecektir..."

Gece yarısına doğru karar almıştık: Filmi bırakıyorduk. Belki bir yıl, belki daha fazla bir süre için. Bu durumda o zamanın parasıyla beş milyon lira çöpe gidiyordu.

Yılmaz Ağabey ertesi gün sabah erkenden Zeki Ökten'le birlikte Muş'a hareket edecekti. Hapishaneden, "annem hasta" diye izin almıştı. Annesi Muş'ta olduğu için Muş Savcılığı'na izin belgesini imzalatması gerekiyordu.

Sokağa çıkma yasağı başlamadan Yılmaz Ağabey'in evinden ayrıldım. Taksim'den geçerken ertesi günün *Milliyet* gazetesini aldım. Filmle ilgili her şeyin suya düştüğü gerçeğini içime sindirmeye çalışıyordum. Gece evde gazeteyi okumaya başladım. En altlarda küçücük bir haber nasıl olduysa gözüme çarptı:

"Film yönetmeni Şerif Gören Sıkıyönetim'ce serbest bırakıldı."

Sevinçten havalara uçmuştum. Hemen Yılmaz Ağabey'i aradım, "Aman Yılmaz Ağabey, sakın yarın yola çıkma, çok önemli bir haberim var, saat altı buçukta sendeyim," dedim.

Saati kaçırırım korkusuyla sabaha kadar uyumadım. Sokağa çıkma yasağının bitmesini bekliyordum. Altı buçukta kapının önündeydim, elimde gazete...

Yılmaz Ağabey'e büyük haberi verdim. Muş yolculuğu bir gün ertelendi. Şerif Gören acele bulunacak, Yılmaz Güney'in evine getirilecekti.

Bütün gün Şerif arandı. Şerif yok. Hiçbir yerde yok. Yılmaz Güney'in arkadaşları, Yeşilçam'daki arkadaşlar, İstanbul'u karış karış aradılar, ama Şerif Gören'i kimse bulamadı. Hiçbir yerde yoktu. Buhar olup uçmuştu. Nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Her yere haberler salındı, herkes bir yerlerde Şerif Gören için beklemeye başladı.

Sonunda, o gece saat on birde, Şerif evinden içeri girerken, Yılmaz'ın adamları kapıda koltuğunun altına senaryoyu sıkıştırmışlar, "Bunu oku, yarın sabah erkenden şu adrese gel, Yılmaz Güney seni orada bekliyor," demişler.

Ertesi gün gene sabah erkenden Yılmaz Ağabey'in evine gittim. Şerif saat dokuz gibi geldi. Kafası sıfır numara tıraşlıydı. Hapisten bir gece önce geç saatte çıkmıştı. Sarılma öpüşme faslından sonra, Şerif, "On iki mahkûmun hepsini çekemem, altı mahkûm olabilir; zamanımız yok, karlar erimeye başlar," dedi.

Yılmaz Ağabey, "Şerifçiğim, senaryo sana ait. İstediğin sayfayı çıkart. Nasıl istersen öyle olsun. Ama filme bir an önce başla. Muş'a gitmeyi bir gün daha ertelersem yarı açık cezaevi hakkımı kaybederim. Sıkıyönetim'le başınız belaya girmeden bitirin filmi..."

Böylece hızla filme başladık. Her şeyi yeni baştan çekiyorduk. Hapishane sahneleri İstanbul'da tamamlandı.

Anadolu turu için yolculuk başladı.

İlk durağımız Bursa'ydı. Bursa Sıkıyönetim Komutanlığı film için izin vermişti, ama çekim sırasında engel oldular, izne karşın filmi

çekemeyeceğimizi söylediler. Tüm kapıları çaldık, ne yaptıysak olmadı. Israr edersek başımızın derde gireceğini söylüyorlardı. Hemen Bursa il sınırlarını terk etmemiz emredildi.

Üç minibüsle sınırı terk ettik. Minibüslerden birinin camlarına kamuflaj yapıp, çekilecek sahnelerde görevli olan oyuncular ve kamerayla yeniden Bursa'ya girdik. Aracı uygun bir yere park ettik. Kamerayı minibüsün içinde bırakıyor, kapalı perdenin aralığından çekim yapıyorduk. Dört-beş saatte gerekli sahneleri çekip işimizi bitirip Bursa'dan kaçtık.

Gece bir yerlerde konaklıyor, gündüz yollarda çekim yapıyorduk. Minibüsün içini, yol geçişlerini falan çekiyorduk.

Konya'ya doğru yol alıyorduk. Akşama oraya vardık. Elimizde Konya Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan film çekme izni vardı, ama onlar da çekime izin vermediler.

Benim otobüs garı ve trene binme sahnelerim çekilecekti.

Bu kez kapı kapı dolaşıp, "Bakın bizim iznimiz var," gibi boş laflar etmekten vazgeçmiş, kimseye bir şey söylememeye karar vermiştik. Trene binme sahnem gene gizli çekildi. Sonra sokağa çıkma yasağı başlayana kadar minibüsle Konya dışında dolaştık. Yasak başlama zamanına doğru iki minibüsle gara geldik; birinde ışıklar vardı, öbüründe kamera, teknik ekip ve ben. Gardan içeri girdikten bir süre sonra sokağa çıkma yasağı başladı. Çevrede yalnızca inzibatlar görünüyordu. Gecenin çok geç bir saatinde çekime başladık. Garın içinde ne varsa çektik, askerleri bile oynattık. Sabaha kadar bütün işimizi bitirmiştik. Yasak kalkar kalkmaz Konya'dan da kaçtık.

Çekilen negatifler kuryeyle İstanbul'a gönderiliyor, İstanbul'da biriktiriliyor, parti parti Türkiye sınırları dışına çıkarılıyor, İsviçre'ye ulaştırılıyordu. Tehlikeli bir iş yapıyorduk. Yakalandığımız an hepimiz hapse girebilirdik. Tüm ekip bunun farkındaydık ve hepimiz buna

razıydık. En azından, çekilmiş negatiflere el koyamayacaklarını biliyorduk.

Konya'dan sonra Adana'ya gitmemiz gerekiyordu, ama karlar erimek üzere olduğundan hızla Diyarbakır'a, oradan Bingöl'e giderek tersten bir yay çizmeye karar verdik. Urfa, Gaziantep, Adana, İstanbul; filmin en önemli sahneleri bu şehirlerde geçiyordu. Senaryonun tamamını gizli kamerayla çekmemiz olanaksızdı. Askerî giysiler, gerçek silahlar, askerî araçlar bulmak, rütbeli rütbesiz birkaç subayı filmde oynatmak gerekiyordu. Nasıl yapacaktık, bilmiyorduk. Sıkıyönetim'i atlatmanın başka yollarını bulmak gerekiyordu. Yeni bir yöntem denemeliydik.

Ekibin tamamı, Diyarbakır'a gelip otele yerleşmişti. Ertesi gün, sabah erkenden, elimde Divan Pastanesi'nden alınmış bir kutu çikolatayla sansür senaryosunu Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı'na götürdüm. Komutanla görüşmeyi bekliyordum. Rahat görünmeye çalışıyordum, ama heyecandan ölecektim. Kısa bir süre sonra, omzu kalabalık bir subayın karşısında yerimi aldım. Komutan benimle sıcak konuşuyordu. Sansür Kurulu'na attığım palavraları ona da söyledim. Komutan senaryoyu karıştırdı. Bir ara ağzından, "Olabilir, ama senaryoyu incelememiz gerek," gibisinden bir söz çıktı.

Hemen cesaretlendim:

"Komutanım, Diyarbakır'da film çekmek çok zor. Şehir çok karışık. Güvenliğimizin sağlanması gerek. İki cemse asker sabahtan akşama kadar bizi beklemeli."

Komutanın yanıtı umut vericiydi:

"Senaryoyu okuyalım, yarın gerekeni yaparız."

Ertesi gün izin çıkmıştı. Silahları, her şeyleri tam takım, iki cemse dolusu asker vermişlerdi yanımıza. Ama askerleri filme almak yasaktı. Biz de bunun için söz vermiştik. Hemen çekime başladık. Cemseleri,

askerleri şehrin ortasına yaydık. Kameranın önünde ben duruyordum, ama kamera hep askerleri çekiyordu. Onların halkla konuşmalarını; itişmeleri, kakışmaları, her şeyi çekmiştik. Olup biteni anlamadılar. Daha sonraki günlerde işi iyice abartıp askere diyaloglar vermeye, otobüsleri durdurtup arama tarama yaptırmaya başlamıştık. Urfa'da bir manga askere, köy baskını ve sonrasında olanları oynattık, harika sahneler oldu. Bunlar için askere teşekkür etmek gerek. Gerçek askerler oynamasaydı, bu kadar güzel bir iş çıkacağını sanmıyorum. Çekilen negatifler aynı gün İstanbul'a gönderildi.

1. *Yol* filmi, "Bayram" adıyla senaryolaştırıldı, aynı adla Sansür Kurulu'na gitti ve filme çekildi. Yurtdışında montaj sırasında Yılmaz Güney tarafından adı *Yol* olarak değiştirildi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Nerede kalmıştık, burası Selimiye

Çok derin bir uyku uyumuştum, akşam yemeği gürültüsüyle ancak uyandım. Asker, hücremin parmaklıklarından içeri yemek kaplarını sokuşturdu. Yerimden kalkmaya hiç niyetim yoktu. Bir sigara yakıp seyrettim. Aklım başka yerlere gitmişti, *Yol* filmini düşünüyordum. Ne büyük bir serüven yaşadığımızı, ama şimdi içinde bulunduğum durumun da az buz serüven sayılmayacağını... Bakalım neler olacaktı.

O anda birden aklıma geldi: Serbest bırakılırsam Türkiye'den kaçacaktım. Hem de hemen ertesi gün. Kaçacaktım. Bir daha ne hapishaneye ne hücreye girme niyetindeydim. Aklımda kaçmaktan başka bir düşünce yoktu. Nasıl olur, ne zaman olur, bilmiyordum, ama bir yandan yemeğimi atıştırıyor, bir yandan da verdiğim kararı arka arkaya yineliyordum.

Farelerime yemek verdim.

Pencerenin altına kıvrıldım, ceketimi üstüme çektim.

Uyuyamıyordum. Allahın belası lamba hiç sönmüyordu. Sağa döndüm, sola döndüm, olmadı. Ceketimi iyice kafama çektim.

Tam kendimden geçmek üzereyken ceketimin üstünden ağır bir kedi yürüdü; patilerini iyice basa basa bir kedi geçti üstümden. Kedi mi? Hayır, kedi değil, fareydi bu! Fırladım! Sağa, sola, her yere baktım, yoktu. Tuvalete baktım, yoktu. Ama kolumun üstünden ağır bir hayvan yürüyüp geçmişti. Hâlâ hissediyordum. Kocaman bir şeydi. Kedi olamayacağına göre mutlaka fareydi... Peki ama neredeydi? Kafayı yiyor olabilir miydim? İlk kez içimi bir korku bastı. Sabahı zor ettim.

Ertesi günkü havalandırmadan dönüşte, hücreden içeri girip tuvaletin kapısı olarak kullandığım battaniyeyi açtığımda, kafam kadar bir sıçanla karşılaştım. Kendini bir o duvara bir bu duvara vuruyordu. Kafasını tuvaletin deliğinden içeri sokuyor, ama giremiyordu; delikten

daha büyüktü. Kuyruğunun uzunluğu kolumun boyuyla eşitti. Bu manzarayı görünce, askerin henüz kilitlemediği kapıyı omuzlayıp, kendimi koridora attım. Koştum durdum. Arkamdan da gardiyan asker koşuyordu. Kalabalık hücrenin önünde yüzbaşıyı yakaladım. Hücredekiler merakla bana bakıyorlardı.

"Yüzbaşım, hücrede kocaman bir fare var," dedim; elimle kolumla da fareyi tanımlamaya çalışıyordum.

Hücredekiler başladılar gülmeye. Gürültülü kahkahalar atıyorlardı. Bu kargaşanın içinde konuşuyor, "Beni hiçbir kuvvet o hücreye sokamaz, bana işkence yapıyorsunuz!" diye bağırıyordum.

Telaş ve panikle arka arkaya konuşuyordum. Yüzbaşı sırıtarak yüzüme baktı, büyük hücrenin kapısını açtırdı.

"Gir bakalım," dedi.

Hemen içeri daldım.

Beni kalabalık, kocaman bir hücreye koymuşlardı. Ortadaki kırk-elli kişinin oturabileceği uzunca bir masa, hücreyi ikiye bölüyordu. Yere askerî battaniyeler serilmişti. Şişmanca, yaşlıca birinin yerde yattığını, birkaç kişinin de duvara yaslanmış bana sırıttığını gördüm. Ötekiler ayaktaydılar. Kimi, "Geçmiş olsun," diyor, kimi tokalaşıyordu. Biri, "Bitli misin abi?" dedi.

"Elbiseler temiz, ama kafam kaynıyor," dedim.

Neden burada olduğumu merak edenlere anlatmaya çalıştım. Benim de aralarında olmamdan dolayı keyifli görünüyorlardı, moralleri düzelmişti.

Duvara yaslanmış çocuklardan biri, fareyle ilgili saçma sapan bir şey söyledi, o grup kahkahayla gülerek yerlere yattı. Abartılı bir şekilde gülüyorlar, fare olayında verdiğim tepkiyle alay ediyorlardı. Sinirime dokunmuştu. Karşılık vermeye çalıştım, yanımdaki çocuklar beni susturdu.

Hücredeki alaycı topluluğun faşistler olduğunu anladım. Ötekiler solculardı. Her fraksiyondan çocuk vardı. Çoğuyla aynı zamanda Birinci Şube'de de bulunduğumuz anlaşıldı.

Yerde arkası dönük yaşlı bir adam yatıyordu. Yüzünü göremiyordum. İriyarı, şişmanca, saçları beyazlaşmış biriydi; hafif hafif inliyordu. Kim olduğunu sordum. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu örgütlenme şefiymiş. Erzurum ya da Diyarbakır'da yakalanmış, işkencede kaburga kemikleri kırılmış. Adam uzun süren yolculuktan perişan olmuştu. Benden bir gün önce getirilmişti.

Yerimden kalkıp yanına gittim. Gözleri açık, öylece duvara bakıyordu.

"Geçmiş olsun. Yapabileceğimiz bir şey varsa söyle," dedim.

Kafasını çevirdi, "Sağ ol. Burada olduğunu duymuştum. Tanıştığımıza sevindim," dedi.

Bir yandan da yavaş hareketlerle sırtüstü dönmeye çalışıyordu. Yüzü acıyla buruştu, alnında boncuk boncuk ter birikti. Her kıpırdayışında inliyordu. Belli ki kemikler içeride bir yerlerine batıyordu. Nasıl yardım edeceğimi bilemiyordum. Dakikalar sonra inleye inleye sırtüstü dönmeyi başardı.

Konuşmaya başladık. Nasıl yakalandığımızdan, ne yapmak gerektiğinden, ailelerimizden, her şeyden konuştuk.

Günler geçtikçe de dostluğumuz pekişti. Beni sürekli avutmaya çalışıyor, hapse girmeyeceğimi söylüyordu. Tuvalete ya da yemeğe kalkarken dakikalar harcıyor, havalandırmaya hiç çıkmıyordu; beş kuruş parası da yoktu.

Bu koğuşta yemekler duayla yeniyordu; masanın üstüne yemekler konduğunda herkes ayağa kalkıyor, "Allah devletimize, milletimize güç versin," türünden bir dua okunuyor, sonra yemek başlıyordu. Bu duayı söylemek bir gün olsun içimden gelmedi.

Bir akşam yemeğinde demir parmaklıkların ötesindeki bir asker, dua okumadığımı fark etti. Parmaklığın arkasından bana küfretmeye başladı. Yozgatlı ya da Tokatlı sarışın bir askerdi. Ben de ona bağırdım. Koğuş bir anda sessizleşti. Askerle aramızdaki atışma gittikçe büyüyordu.

"Yanına gelirsem ananı avradını s...rim, ağzını burnunu kırarım," dedi.

Ben de, "Sıkıysa gel, gir içeri de asıl ben senin..." dedim.

Elindeki anahtarla kapıyı açar gibi yaptı, ama açmadı.

Gerginlik giderek artıyordu. Koğuştakiler müdahale etmeye çalıştılar, ama değişen bir şey olmadı. Gerilimin en yüksek noktasında asker kapıyı bir anda açtı, ama içeri girmeye cesaret edemedi. O bana, "Gel lan dışarı!" diyordu.

Ben ona, "Sıkıysa sen gel buraya!" diyordum.

Bir ara, "Korkuyor musun dışarı gelmeye?" dedi.

Gücüme gitti. Hareketlendim, dışarı çıkmaya karar vermiştim. Çocuklar kolumu tutular, "Boş ver Tarık Abi, çıkma dışarı," dediler.

Gözüm kararmıştı. Çocukların ellerinden kurtulup dışarı fırladım.

Askerin karşısında durdum, gözünün içine baktım. Yumruğu çaktı çakacak gibi görünüyordu. Kendimi nasıl korumam gerektiğini düşündüm. Gardımı aldım, beklemeye başladım. Asker bir anda kapıyı kapattı.

"Gel benimle," dedi.

Havalandırmaya doğru yürüdük, dışarı çıktık. Çevre karanlıktı. Dışarıdan yansıyan hafif bir ışık görünüyordu. Karşı karşıya durduk. Birbirimizin gözlerinin içine baktık. Ben sakin görünmeye çalışıyordum. Asker dişlerini sıktıkça gözlerinden alev fışkırıyordu. Yumruğunu sıkıp sıkıp bıraktı. Her an bir yumruk gelecek gibiydi, ama gelmiyordu. Gene dişlerini sıktı, yumruğunu sıktı. Vuramıyordu. Bunu hissetmiştim.

“Sıkıysa vursana,” dedim.

“Sen vur,” dedi.

Birden rahatladım. Kavga etmeyeceğimizi anlamıştım.

“Aslanım, ben sana vuracak kadar enayi değilim. Ola ki sen bana vurursun, gene elimi kaldırmam. Ama askerliğin bittiği zaman seni memleketinde bulurum. Bir de bunu düşün.”

Bir süre sonra adam yumuşadı. Saçma sapan bir şeyler daha konuştuk.

Merdivenlerden aşağıya inerken, hücredeki çocukların hepsi merakla bize bakıyorlardı. Ben gülümseyince bir şey olmadığını anladılar.

Ertesi gün, “Hücrede sıcak su akıyor,” dendi.

Haftalar sonra ilk kez yıkanmaya karar verdim. Kafam bit kaynıyordu. Benden başka kimsenin duş yapmaya niyeti yoktu, herkes yerinde oturuyordu. Tuvalete doğru yöneldim. Çocuklar banyo yapacağımı anladılar, şaşkınca baktılar. Birisi, “Aman Tarık Abi, sakın banyo yapma, yanarsın,” dedi.

Çocuğa, “ne demek istiyorsun” gibilerden baktım.

“Abi, soğuk su yoktur, yalnızca sıcak su. Haşlanırsın. Soğuk suyu açmıyorlar.”

Yerimden kalkmıştım bir kere:

“Olsun, ben bir yolunu bulurum.”

Tuvalete girdim, suyu açtım. Parmağımı değdirmemle birlikte çekmem bir oldu. Felaket sıcaktı... Dedikleri gibi soğuk su yoktu. Ne yapacağımı düşündüm. Alaturka tuvaletlerde kullanılan küçük maşrapalardan birinin içine sıcak suyu doldurdum. Soğumasını beklerken soyundum. Yavaş yavaş vücuduma dökerek alıştırdım.

Banyom bitince dışarı çıktım. Herkes şaşkınlıkla dönüp baktı. Istakoz gibi kıpkırmızı olmuştum. Hatta morarmıştım. Ama bitlerim

olduğu gibi duruyordu.

Askerin biri seslendi, yanına gittim. Eliyle karanlık hücrelere giden tarafı gösterdi:

"Hüseyin diye biri sana selam gönderdi."

Demek Hüseyin gelmişti. Nasıl sevinmiştim anlatamam.

"Sen de ona selam söyle," dedim, bir paket de sigara gönderdim.

Bir süre sonra ondan da bana iki paket sigara geldi.

Ertesi gün askerin biri, "Tarık Akan, toparlan, sorguya!" dedi.

Telaşla yerimden fırladım. Ne yapacağımı bilemiyordum. Aceleyle ceketimi giydim, ayakkabılarımı ayağıma geçirdim. Asker kapıda bekliyordu. Sanki her an gidecek, beni sorguya götürmekten vazgeçecek gibi duruyordu. Bir yandan askere bakıyordum, bir yandan çocuklarla vedalaşıyordum. En son DİSK'li arkadaşla tokalaştım.

Koridora çıktık, kapıya doğru yürüdük. Korku, heyecan, sevinç her şeyi bir arada yaşıyordum. Buradan sonra beni bekleyen ya çıkış ya hapisti. Eşyalarımın alındığı yere geldik. Asker, kelepçe çıkarıp bileklerime geçirdi. Bunu hiç beklemiyordum. Neden kelepçe takılıyordu ki? Hapse gireceğimi düşünmekten kendimi alamadım. Durmadan yürüyorduk. Selimiye'nin avlusuna geldik. Bütün askerlerin gözleri benim üzerimdeydi; bir kelepçeye, bir bana bakıyorlardı. Birden çok utandım. Kelepçeyi saklamaya çalıştım; başaramadım. Selimiye'nin Savcılık bölümüne giden merdivenleri çıkıyorduk. Tedirgindim. Yanımdan geçen herkes bana bakıyormuş gibi geliyordu. Sinirliydim. Gittikçe tedirginliğim, telaşım artıyordu. Bir koridora geldik; geniş; kocaman, temiz bir koridordu. Her odanın kapısının yanında bankaların verdiği birer bank, bir de asker vardı. Gözüm kapıların kenarındaki tabelalara takılıyordu: "1 no'lu S.Y.K.

Savcılığı", "3 no'lu S.Y.K. Hâkimliği", "... Savcılığı, ... Hâkimliği". Yürüdük, yürüdük. Bir savcılığın önünde durduk. Hemen banka oturdum. Önümden elleri kelepçeli çocuklar, gazeteciler geçiyordu. Ellerinde fotoğraf makineleri vardı, ama resim çekemiyorlardı. Selam bile vermeye çekiniyorlardı. Bir tek *Cumhuriyet*'ten Deniz isminde bir gazeteci, "Merhaba!" diyebildi.

Odadan bir asker çıktı. Beni getiren askere başıyla "gir" işareti verdi.

Asker elimdeki kelepçeyi açmaya çalıştı. Derin bir nefes aldım, verdim. Tamam, hazırdım; ne olacaksa olacaktı artık. Kapıdan içeri girdim.

Dört masa konmuştu; savcılar masaların arkasında duruyorlardı, yanlarında sekreterler oturuyordu. Kapıda bekledim. Hangisinin yanına gideceğimi kestirmeye çalışıyordum. Onlar da bana bakıyorlardı. Bir tanesi eliyle, "gel" yaptı. Camın kenarındaki masanın karşısında, ayakta durdum. Savcı başını hiç kaldırmadı. Dosyamı karıştırıyordu. Öbür masalardan yükselen daktilo seslerini duyuyordum. Sekreter kız gözucuyla bana baktı. Ben pencereden dışarı bakıyordum. Çok uzaktan arabaların, insanların geçtiğini gördüm. Hayatı seyrediyordum.

Derken savcı konuşmaya başladı. Aynı anda daktilo da başladı. Birden ortalığı inanılmaz büyük bir gürültü kapladı. Ne dediğini anlamıyordum. Bana bir şey mi soruyordu?.. Can kulağıyla dinliyordum, ama hiçbir şey duyamıyordum. Sekreter durmadan yazıyor, savcı alçak bir sesle, aralıksız konuşuyordu. Yani sekreter duyuyordu, ama ben savcının dediklerini anlamıyordum. Çıldıracak gibi oldum. Sonra öbür daktilolar da çalışmaya başladılar; gürültü dayanılmaz oldu. İçerisi fabrika gibiydi. Savcı mırıl mırıl konuşuyor,

daktilo harıl harıl yazıyordu. Baktım olacak gibi değil, gene dışarıya bakmaya başladım. Bir süre sonra savcının bağırışıyla kendime geldim:

"Baba adı... Baba adı!"

"Yaşar."

"Anne adı?"

"Yaşar."

Savcı sinirlenmişti. İyice bağırdı:

"Anne adını sordum!"

"Yaşar, efendim..."

"Peki baba adı ne?"

"O da Yaşar... İkisi de Yaşar, efendim..."

Savcı ters ters yüzüme baktı:

"Peki, peki, yaz kızım... Neden tutuklandığını biliyor musun?"

"Biliyorum."

"Anlat o zaman..."

Almanya'da ödül aldığım sırada yapmış olduğum konuşmayı, *Tercüman* gazetesinin yanlı ve yanlış olarak yayımladığını anlattım.

Savcı sordu:

"Peki bu konuşmayı yaparken, sol yumruğun havada, 'Birinci Kurtuluş Savaşı'nı kaybettik, İkinci Kurtuluş Savaşı'nı kazanacağız,' dedin mi?"

"Hayır, böyle bir şey söylemedim. Konuşmamın içinde bu anlama gelen herhangi bir şey yoktu. Kültür emperyalizmiyle ilgiliydi tüm söylediklerim. Konuşmamın tamamını Birinci Şube'deki ifademde ayrıntılarıyla yazdım efendim."

"Peki, Almanya'dan ihbar mektupları geliyor, bunları söylediğine dair. Bu konuda ne diyeceksin?"

Şaşakalmıştım. Nereden çıkmıştı bu şimdi?

"'Çamur at, izi kalsın,' diye düşünenler olabilir, efendim."

“Yılmaz Emirbükü, Mehmet Polater, Semih Kara, Osman İşmen; bu kişileri tanıyor musun?”

“Hayır, hiçbirini tanımıyorum efendim. Konuşmam sırasında yanımda sanatçı arkadaşlarım vardı, onlara sorabilirsiniz: Halit Kıvanç, Müjdat Gezen, Perran...”

“Tamam, tamam. Biz ne yapacağımızı biliriz. Siyasi Şube’deki ifadeni olduğu gibi kabul ediyor musun?”

Bir an düşündüm.

“Evet...”

“Yaz...”

Daktilo gene başladı. Gene savcının daktilo kıza neler yazdırdığını duyamıyordum. Söylediklerinden hiçbir şey anlamıyordum. Konuştuklarımızın özetini yazdırıyor olmalıydı. Bütün gücümü verip dikkatimi toplamaya çalıştım. Bazı sözcükleri zorlukla duyabildim. Arada benim söylemediğim sözcükler de geçiyordu. Ne yapmam gerektiğini düşünürken, kulağıma bir söz çalındı:

“Tutuksuz yargılanmasına...”

İnanamamıştım. Dikkat kesildim: Evet, “Tutuksuz yargılanmasına,” diyordu savcı. O an heyecanım, telaşım bitti. Duygularım tükendi. Her şeyim bitti. Kendimi çuval gibi hissettim. Sevinemedim bile. Bir süre sonra daktilo durdu. Askere küçük, imzalı bir kâğıt verildi. Dışarı çıktık. Asker yanımdaydı. Kelepçesizdim. Koridorda yürüyorduk. Neşeli olmam gerekirken sinirlerim gittikçe geriliyordu. Sanki dışarı çıkmak anlamını yitirmişti... Öyle garip bir haldeydim.

Eşyalarımı teslim ettiğim giriş yerindeki küçük odaya geldik.

Yüzbaşı oradaydı.

Erler çıkışım için çalışıyorlar, büyük defterlere bir şeyler yazıyorlardı. Bir yandan da on bin markımı sayıyorlardı.

“Yüzbaşım, benim hücrede DİSK davasından yatan arkadaştan borç almıştım, gönderebilir miyim asker arkadaşla?”

“Ne kadar?”

“On beş bin lira.”

“Peki.”

Parayı verdim, götürdüler.

Pasaportumu, kemerimi, marklarımı teslim aldım.

Ama güneş gözlüğüm çıkmadı. Her yere bakıldı, yok. İşlemlerimi tamamladım.

Selimiye’nin büyük kapısına yaklaşırken yüzbaşı sinirle yanıma geldi:

“Tarık Akan! İçeriye para yardımı mı yapıyorsun?.. Borç aldım dediğin adam, ‘Ben kimseye para vermedim, zaten param da yok,’ demiş. Atarım seni tekrar içeriye!”

Yüzbaşı, elindeki paralarla gözümün içine bakıyor, benden yanıt bekliyordu. Paraları yavaşça alıp cebime soktum. Bir süre konuşmadan bakıştık. Sonra yüzbaşı polise döndü, “Aç kapıyı,” dedi.

Yüzbaşının yüzüne bakarak Selimiye’den çıktım.

ALTINCI BÖLÜM

Yeniden dışarıdayım

Büyük kapının dışında durdum. Hava çok güzeldi, güneşli, pırıl pırıl bir gün olduğunu hatırlıyorum. Şöyle bir çevreme bakındım. Ne yana gideceğimi kestiremiyordum. Önümdeki büyük açıklıktan ilerisi Kadıköy-Üsküdar yoluydu. Açıklığın orta yerine, içinde ana babaların bekleştiği kocaman bir askerî sahra çadırı kurulmuştu. Yanıma eli tüfekli bir er geldi:

"Ne o hemşerim, ne bekliyorsun?"

"Ne yana gideceğim, onu düşünüyorum," dedim.

Eliyle şöyle sol yanı, yukarıyı gösterdi. Üsküdar'a doğru yürümeye başladım.

Asker arkamdan bağırdı:

"Yahu sen Tarık Akan mısın?"

Önce hiç oralı olmadım.

"Tarık Abi, geçmiş olsun!" dedi sonra.

Hoşuma gitti. Döndüm, el salladım.

Yolda tek başıma yürüyordum; benden başka kimse yoktu. Sol yanımda Selimiye vardı, sağda sahra çadırı. Tutuklu yakınlarının meraklı bakışları ortalığı sarmıştı, herkes çoluğundan çocuğundan bir haber alabilmenin peşindeydi.

Boşlukta öylece yürüyormuşum gibi geliyordu. Dışarıda olmak ne mutluluk vermişti bana, ne de sevinç. Hiçbir şey yapmak istemiyordum. Zaten ne yapacağımla ilgili hiçbir fikrim de yoktu. Heyecan ve merakla geçirdiğim o gergin tutukluluk süresinin ardından birden sinirlerim boşalmış, her şey anlamsızlaşmıştı.

Kim bilir ne kadar zaman sonra, yürümekten yoruldum. Terlemiştim de. Ceketimi çıkardım, elime aldım. Beyaz gömleğimin rengi tanınmayacak bir hal almıştı, ilk kez dikkatimi çekiyordu. Bu leş gibi kılıkla nereye gidilirdi ki? Ne yapılırdı, nereden, nasıl

başlamalıydı?.. Düşünüyordum. Kalabalıkça bir yere gelince ceketimi tekrar giyerim diye geçirdim içimden. Son askerî bariyerden çıktım.

Birden karşımda ağabeyimi gördüm. Olacak şey değildi. İlk anda, "Şans işte," diye düşündüm. Birbirimize sarıldık. Konuşmadan öylece durduk. Sonra omuzlarımdan tutarak beni kendinden uzaklaştırdı; yukarıdan aşağıya bana bakıyor, tepeden tırnağa süzüyordu. Ben, "Bakalım ne diyecek," diye merakla gözlerinin içine bakıyordum.

"Gel bakalım. Pek iyi görünmüyorsun," dedi, elini omzuma atıp beni arabaya doğru yönlendirdi. Konuşmadan yürüyorduk. Neden sonra, "Neler oldu Tarık?" dedi.

O an konuşamadım. Söyleyecek şey bulamadım.

"Boş ver abi," dedim; gırtlağıma bir şey saplanmıştı, ağlamamak için kendimi zor tutuyordum.

Durumu anladı. Bir süre hiç konuşmadan yürüdük, arabanın yanına geldik.

"Boş ver Tarıkçığım, boş ver kardeşim. Hadi geçmiş olsun. Atla arabaya," dedi. Büyükçe bir Amerikan arabasıydı. Koltuklar rahat, araba genişti.

Annemi babamı sordum.

"Annem iyi, ama babam..."

Öylece kaldı, söylemek istemedi.

"Abi ne oldu, söylesene."

Israrıma dayanamadı:

"Sen içeri girdikten kısa bir süre sonra babamı hastaneye kaldırdık, sol yanına felç geldi. Cerrahpaşa Nöroloji Servisi'nde beş gün kaldı. Doktorlar hiçbir şey yapamadı. Sonra bizim Üstün Korugan geldi, 'Yahu şu adamın şekerini ölçün,' dedi. Sonuçlar geldi ki, babamın şekeri dört yüz elli! Düşünebiliyor musun, dört yüz elli! Beş gündür babam orada öylece yatıyor da hiçbir doktorun aklına kan şekerine

bakmak gelmiyor. Bir insülin yaptılar, hemen kendine geldi. Günler sonra hastaneden yürüyerek çıktık. Şimdi iyi."

Gözyaşlarımı ağabeyimden saklamaya çalıştım, dışarıya baktım. Sokaklardan, caddelerden geçiyorduk. Bir sürü araba, üst üste insanlar, kalabalık... Herkes birbirinin yaşamından habersiz, bir yol tutturmuş gidiyordu, kimse kimsenin umurunda değildi; kimse böyle bir çaba içinde de değildi. Derin bir nefret duydum. "Hapse girmek istiyorum, çünkü bu kalabalığı hiç sevmiyorum," dedim içimden. Sinirlerim bozulmuştu. Selimiye'nin kapısından çıktığımdan beri büyüyen boşluk sonunda en üst düzeyine ulaşmıştı.

Birden, "Nereye gidiyoruz?" dedim.

"Leş gibisin oğlum. Galatasaray Hamamı'na gidelim, tellak bir tanıdığım var, seni iyice bir yıkar..."

"Abi kafamda bit var. Sirke ve bit kaynıyor üstüm başım... Tellağın başa çıkacağı iş değil. Gel şuradan bir bit şampuanı alalım," dedim.

"Sen karışma, o gereğini yapar," dedi.

Boğaz Köprüsü'nün üzerinden geçerken İstanbul'u seyrettim; muhteşem bir şehirdi burası, dünyanın en güzel şehriydi. İstanbul'a tepeden bakmak belki çok az insana nasip olacak bir ayrıcalıktı, ama insanın gözü bağlanıyordu da görmüyordu işte...

Galatasaray Hamamı'nın önüne gelmiştik. Ağabeyim elinde büyükçe bir torba taşıyordu. İçeri girerken sordum:

"O torba ne torbası?"

"Sana temiz kılık getirdim."

Birden durdum. Demek şans eseri karşılaşmamıştık yolda.

"Salıverileceğimi nereden biliyordun? Hem de bugün, bu saatte?"

"Fazla uzatma; yürü!"

Ortada benim bilmediğim bir şeyler dönüyordu. Bu adam bir şeyler karıştırmıştı, ama ne yaptığını anlayamamıştım.

Tas, takunya, su. Konuşmalar hamam içinde yankılanıyordu. Selimiye çıkmıyordu aklımdan, ama gene de suları döktükçe rahatlıyordum. Tellak, tepemde dikilmişti; kafamı ellerinin içine almış, durmadan karıştırıyor, iki elinin tırnaklarını birbirine sürterek kafamdaki bit ve sirkeleri kırmaya çalışıyordu. Saatlerce uğraştı. Sonra bir ara, "Yeter artık, pestilim çıktı, bayılacağım," dedim.

Gözümdeki sabunları sildim. Karşımda ağabeyim bana bakıp gülüyordu.

"Nasıl öğrendin ağabey?" dedim.

"Hadi çıkalım artık," dedi.

Çıktık. Ağabeyimden bir şey öğrenememiştim. Tertemiz havlulara sarınıp çay içtik. Temizlenmek içimi boşaltmıştı. Bir yerlerde yeni ve güzel bir şeyler vardı, ama sanki ben bezginlikle her şeyin dışında duruyordum. Hamamdan ayrılırken ağabeyim oradakileri uyardı:

"Elbiseler bitli, aman kimse giymesin."

Annemlere geldik. Beşinci kata çıkacaktık ve asansör yoktu. İlk katı çıktık, ayaklarımda titreme başladı. Ağabeyime çaktırmak istemedim. Bir kat daha çıktık... Yok... Olacak gibi değildi, çıkamıyordum, dayanamıyordum, nefes nefese kalmıştım. Ağabeyim, "Biraz dinlen," dedi.

Tırabzana tutundum. Kendimi yüz yaşında gibi hissediyordum. Eve kadar tırmanmak zaman aldı. Kapının önünde ağabeyim zili çalacakken elini tuttum. Nasıl nefes nefese olduğumu işaret ettim. Biraz soluklandım, sonra, "Tamam," dedim.

Kapıyı annem açtı; boynuma sarıldı, ağlamaya başladı. Arkasında ablamla eniştem bekliyordu; Muğla'dan gelmişlerdi. En arkada babamı gördüm. Bana bakıyordu.

Annemi yatıştırmaya çalıştım, gözyaşlarını sildim. Ablamla eniştemi öptüm. Babamın karşısında durdum. Küçüklüğümden beri

babama özel bir saygı ve hayranlık duyardım, ona "Generalim," derdim. Levazım subayı olarak albaylıktan emekli olmuştu; general olmayı çok istemişti. Olmadı. Karşısında asker selamı çakar, bağırarak, "Generalim, emret!" derdim. Tam bir askerdi ve ordunun ve devletin çıkarı için her şeyi feda edebilirdi. 1959 yılında Kayseri'de ben on yaşındayken askeriyenin artık deri parçalarını annemin eve getirmesi yüzünden çıkan arbedeyi hatırladıkça hâlâ yüreğim ağzıma gelirdi.

Mermi gibi bakışları beni gene deldi geçti, aklımdakileri okudu, yaşadıklarımı öğreniverdi. Çok akıllı adamdı. Onun yanında ona hiçbir şey anlatma gereği duymadığımı, çünkü zaten neler hissettiğimi bildiğini düşündüm.

"Sana tek bir şey soracağım Tarık, bana doğruyu söyleyeceksin," dedi.

"Buyur baba, sor."

Annem, ablam, ağabeyim, eniştem merakla bakıyorlardı. Ben de meraklanmıştım; her şeyi zaten bilen babam ne öğrenmek istiyor olabilirdi ki.

"Sana işkence yaptılar mı?"

Ağzımdan bir "Hayır" çıktı ama, öyle süklüm püklüm, öyle cılız bir hayırdı ki, her yöne çekilebilirdi. Sonra neyse ki birbirimize sarıldık da yüz ifademden anlamlar çıkaracak diye korkmama gerek kalmadı. Neden sonra, "Hadi bakalım, otur sofraya, yemek yiyelim," dedi babam.

Sofraya şöyle bir göz attım: Annem en sevdiğim yemekleri yapmıştı. Ağabeyim gözünü benden kaçırdı. Yemek arasında gene sordum:

"Baba, ağabeyim bugün, bu saatte çıkacağımı nereden biliyordu?"

Masada bir an soğuk bir rüzgâr esti. Annem havayı yumuşatmak için beni şakayla azarladı:

“Aman sen de; çıktın ya işte, daha ne!”

Ağabeyime baktım, dudağının kenarında tuhaf bir hareket sezdim.

Babam konuşmaya başladı:

“Sen içeriye girdiğin zaman ben general bir arkadaşıma gittim. ‘Bana bak, oğlum Siyasi Şube’de, ona dikkat et. Senden bir tek isteğim var: Oğluma işkence yaptırma,’ dedim. Adam söz dinlemiş demek...”

Yemekler boğazıma takıldı, ne diyeceğimi bilemedim. Babam sordu:

“Mahkeme ne zaman başlar dersin?”

“Ne bileyim... Biraz kendime gelince avukatıma giderim,” dedim, kestirip attım.

Yemekten sonra annemin odasına gittim. Başımı dizlerine yasladım. Kafamda bir yeri işaret edip, “Burada bit var,” diye tutturdum. “Çok kaşınıyor. Tam şurası. Bak bit yürüyor, öldür onu.”

Annem çocukluğumdaki gibi iki elinin işaretparmaklarıyla aranmaya başladı.

“Yok oğlum. Burada yok bir şey.”

“O zaman bir de şuraya bak.”

Annem, “Temiz burası,” diyordu.

Ben başka bir yeri işaret ediyordum.

“Yok,” diyordu.

Ben, başka bir yeri... Elleri kafamda gezinir, parmakları saçlarımın arasında dolanırken ellerini hiç çekmemesini istiyordum.

“Şurası, şurası, şurası...” diye uzattığımı görünce, “Yok oğlum, vallahi yok, olsa kırmaz mıyım!” deyip parmaklarının ucu ile şöyle bir vurdu-itti-sevdi; hepsi bir arada.

Üç gün evden çıkamadım. Üç gün de her fırsatta, günde dört-beş kez annemin önüne çömeldim, dizlerine yaslandım, birlikte kafamda bit aradık. Ne bit bulduk ne sirke.

Şeref Gür ve Atıf Yılmaz'dan bir film önerisi geldi: *Deli Kan* adlı bir film. Siyasi bir film değildi, bir aşk hikâyesiydi. Müjde Ar' la oynamamı istiyorlardı. Benimse aklımda yurtdışına kaçmak vardı. Henüz avukatımla konuşmamıştım, ama Siyasi Şube'deyken bir polisin, "Artık senin çekeceğin tüm filmleri sansür reddedecek!" sözünü de unutamıyordum. Kaygılarımı Şeref Ağabey'e de anlatmıştım. O da zaten filmin aşk hikâyesi olduğunu söylemişti. Onlardan biraz zaman istedim ve doğruca avukatıma gittim.

YEDİNCİ BÖLÜM

Bir şeyler yapmak zamanı

Orhan Apaydın Türkiye'nin hem ünlü, hem iyi, hem başarılı, sayılı avukatlarından. İstanbul Barosu Başkanı olan böylesine saygın bir avukatın yapacakları benim için çok önemliydi.

Ona olup biteni anlattım. Zekâ dolu bir dikkatle beni dinledi. Anlattıklarıma nokta koymadan, "Son ve çok önemli bir şey daha söyleyeceğim. Durumu gözden geçirin, değerlendirin, ne yapacaksanız yapın. Ama bana kesin olarak tutuklanıp tutuklanmayacağımı söyleyin. Bir gün daha hapiste yatmaya katlanamam. Yurtdışına kaçacağım," dedim.

Orhan Ağabey, kafasını kaşıdı, düşündü, düşündü.

"Bak Tarık, hiçbir avukat davanın sonucunu garanti edemez. Hele ki Sıkıyönetim Mahkemesi söz konusuysa. Şimdi yapabileceğimiz şey şu: Burhan'la dosyanı inceleyeceğiz, karşımıza ne çıktığına bakıp durumu değerlendireceğiz. Seni de ararız, evde uzun uzun konuşuruz," dedi.

Birkaç gün sonra söz verdikleri gibi beni çağırdılar. Evlerine gittim. İki kardeş de sıkıntılı görünüyordu. Havadan sudan konuşuyorlardı. Konunun çevresinde dolaşıyorlar, ama işin özüne bir türlü girmiyorlardı. Sonunda dayanamadım.

"Ne oldu ağabey? Durum nedir? Hadi çıkarın baklayı artık ağzınızdan," dedim. Burhan Ağabey anlattı:

"Çok kötü Tarık. Seni fena sıkıştırmışlar. Günlerdir dosyanı inceliyoruz. Sabahlara kadar Orhan'la bunu konuşuyoruz... Çıkış yok: 140. madde; yani altı yıl sekiz ay indirimsiz mahkûmiyet. Almanya'dan ihbar mektupları var. Ayrıca Osman İşmen, 'Her şeyi duydum,' demiş. Üstelik hem Siyasi Şube'de, hem Askerî Savcı'da aynı ifadeyi vermiş. Kemal Utku da öyle. Herhalde Ümit Utku'nun ağabeyi. Onun da bir ihbar mektubu var. Olacak iş değil. 'Sol

yumruğunu kaldırdı,' diyenler var, 'Kaldırmadı,' diyenler var. Tam bir deli saçması..."

Orhan Ağabey'le göz göze geldik. Soru dolu bakışlarımı anladı. Heyecanla gözünün içine bakıyordum. Ayağa kaktı, odanın içinde dolaşmaya başladı. Burhan Ağabey'e baktı. Sesi boğuk çıktı:

"Git Tarık, git..."

"Anlamadım Orhan Abi," dedim.

Doğrusu bunu duymayı beklemiyordum.

"Sen bana açık davrandın, 'Durum böyle,' dedin, 'içeri giremem, doğruyu söyle,' dedin. İşte ben de sana diyorum ki, yapacak bir şey yok. Kaç git..."

Dışarı çıktım, cadde boyunca yürümeye başladım. Düşünceler hızla kafamda dönüp duruyordu. Bu düşünce kargaşasında içlerinden birini tutmak olanaksızdı. Nereden başlayacaktım? Nasıl kaçacaktım? Nereye gidecektim? Kimden yardım isteyebilirdim? Parayı nereden bulacaktım? Peki ya kaçarken yakalanırsam? Ya kaçıp kurtulacağım derken rezil olursam? Annem ne olacaktı? Ya babam? Sevdiğim onlarca yakınım? Ya ülkem? Hemen silip attım bunları kafamdan. Hayır, kaçamazdım. Kaçmayacaktım. Oysa aylarca aklımda olan tek şey kaçmaktı, şimdi de tam tersini düşünüyordum. ALTI YIL SEKİZ AY... Üstelik Türkiye' nin en iyi avukatlarının ağzından çıktığı için çok daha korkutucu olan altı yıl sekiz ay... Evet, yurtdışına gitmem şarttı.

Birkaç gün sonra Atıf Ağabey'in *Deli Kan* filmini kabul ettim.

Ertesi gün tüm gazetelerde Müjde Ar'la boy boy resimlerimiz basıldı. "Tarık Akan filme başlıyor" haberleri yazıldı çizildi. Oysa hiçbir anlaşmaya imza atmamıştım, çünkü film çekimleri başlamadan

yurtdışına çıkmış olacaktım. Herkes, film çekiminde olduğumu sanacaktı. Bir an önce para bulmalıydım.

Evdeki eşyaları elden çıkardım; çocukluk arkadaşım Kozalak Zeki, ben evde yokken alıcıları eve getirip koltuklara varana kadar her şeyi sattı. Sırada küçük bir arsa vardı, o da paraya çevrildi. Sonra Mercedes arabam. Sonuçta tam 50.000 dolar toplandı. Bu para tüm servetimdi.

Bu işler olup biterken, adını açıklamak istemediğim bir dostum, yurtdışına çıkış sorununu çözümledi. Bir hafta içinde Çanakkale'den balıkçı teknesine binecektim, ver elini Yunanistan.

Paraları kız arkadaşımın beline bantla sardık, yazar bir arkadaşımın yardımıyla İsviçre'de bir bankaya yatırdık.

Artık dostlarımla vedalaşır gibi içki içiyordum. Annem babam da dahil olmak üzere kimse bir şey bilmiyordu. Yalnız Zeki, bir arkadaşım, kız arkadaşım ve avukatım durumdan haberliydiler. İki-üç gün içinde kaçacaktım. Bir gece yarısı telefon çaldı:

"Tarık! Özlettin kendini yahu, nerelerdesin? Yarın bana gel de bir yüzünü göreyim, akşama evde bekliyorum..."

Orhan Ağabey, telefonların dinlendiğini bildiğinden böyle garip konuşmuştu. Ertesi akşam Fenerbahçe'deki evdeydim.

İki kardeşin de gözlerinin içi gülüyordu; pek neşeliydiler. Neler yaptığımı sordular. Bir-iki güne kadar kaçacağımı söyledim, "Her şey hazır," dedim.

Hemen hava ağırlaştı, ortalığa bir sessizlik çöktü. Sonra Orhan Ağabey, artık asılmış olan yüzüyle beni çok şaşırtan şeyler söyledi:

"Tarıkçığım, biz hâlâ dosyayı inceliyoruz, çok ilginç bir nokta yakaladık. İşler istediğimiz gibi gelişirse, bu davadan sıyrılırsın, Sıkıyönetim Mahkemesi'ni de alt ederiz, masum olduğunu kanıtlayarak baskı rejimine karşı bir de hukuk zaferi kazanmış oluruz.

Elimizdekiler artık başlangıçtakilerden farklı, kaçmana gerek kalmadı. Mücadeleni Türkiye'de verebilirsin..."

Şok geçiriyordum. Donup kalmıştım.

"Orhan Ağabey, her şeyim hazır, her şeyimi sattım, evimdeki eşyaları bile sattım. Hani garanti veremezdiniz? Ben bu kumarı oynayamam," dedim.

"Tarık, sen bu işi şimdilik bir-iki gün ertele. Biz sana düşüncelerimizi anlatalım, yarın akşam sen de bize kesin kararını söylersin."

"Şu Osman İşmen denen adam, çalgıcıymış galiba, Siyasi Şube'deki ifadesinde her şeyi duyduğunu söylüyor, sanki senin yanındaymış gibi; buraya kadar tamam... Sonra Sıkıyönetim Başsavcısı'na da aynı ifadeyi harfi harfine tekrar ediyor. Aradan aylar geçtiği halde bu kadar bire bir anlatması olacak şey değil. Hadi buna da tamam diyelim, ama işin en önemli kısmı, Başsavcı'nın, Osman'ın yeminli ifadesini almış olması... Şimdi iyi dinle: Herkesin gözünden kaçabilecek değerli bir ayrıntı bu; hiçbir savcı yeminli ifade alamaz. Yeminli ifade yalnızca mahkemelere verilmiş bir haktır. İşte savcı mahkemeyi etkilemek için bu yola başvurmuş. Haksız bir işlem yaparak aldığı ifadenin sağlamlığını kanıtlamaya çalışmış... Tarık, sen yarın şu Osman'la bir görüş. Nasıl olmuş da hem Şube'de hem Savcılık'ta aynı ifadeyi vermiş, bir anlamaya çalış. Onunla yalnız görüş ama, yanında kimse olmasın, fotoğraf falan da çektirme, mahkemeye bu tür bir kanıtla çıkmalarına izin vermeyelim."

Az sonra yine caddedeydim. Yaşamım bir o yana bir bu yana savruluyordu. Düşüncelerim gene altüst durumdaydı. Yürüyordum. Az önce dinlediğim şeylere bir anlam vermeye çalışıyordum, ama aklım daha da karışıyordu.

Savcı yeminli ifade almışsa ne olmuştu yani? Bu neyi değiştirirdi? Ama güvendiğim bu iki insanı dinlemeden de çekip gidemezdim. Aklım ne kadar karışırsa karışsın, bu yeni olasılığı değerlendirmem gerekiyordu.

Ertesi gün Osman'la buluştuk. İlk kez karşılaşıyor olmalıydık, çünkü Almanya gezisinden onu hiç hatırlamıyordum. Kısa boylu, ürkek, utangaç bir tipti. Konuya neresinden başlayacağımı bilmiyordum, ben de heyecanlıydım. Neyse ki Osman anlatmaya başladı:

"Tarık Abi, ben senin konuşmanı falan duymadım, sen sahnedeyken ben alt kattaydım, oraya da ses falan gelmiyordu zaten, yerin altında bir yer..."

Gözünün içine bakıyordum. Doğru mu söylüyordu? Şaşırmış kalmıştım.

"E ama Osman, 'Tarık Akan bunları bunları söyledi,' diye ifaden var, üstelik bir yerde de değil, iki yerde birden."

"Tarık Abi, Siyasi Şube'ye ifadeye gittiğimde bana başladılar bağırmaya, 'Asarız keseriz,' tehdidin bini bir para. Korktum vallahi. Bir şeyler yazmışlar, 'İmzala lan şurayı,' dediler, ben de imzaladım."

"Peki okumadın mı?"

"Nasıl okuyayım Abi? Korkudan ödüm patlamış. Başımda polisler. Her kafadan ayrı bir küfür, ayrı bir tehdit. Önümü görecek halim yoktu ki."

"Peki, Askerî Savcılık'ta ne oldu? Orada da aynı ifadeyi imzalamışsın."

"O zaman ben Marmaris'teydim. Beni arıyorlarmış, haberim yok. Cumartesi günü Marmaris'te beni yakaladılar, tutuklu olarak İstanbul'a, Selimiye'ye getirdiler, tıktılar hücreye. Pazartesi günü savcının karşısına çıktım. Adam başladı bana bağırmaya, 'Ulan

neredesin, seni arıyoruz!' falan diyor, ama niye beni aradıklarını bilmiyorum. Savcı esip yağıp gürledi, sonunda, 'Çık odadan dışarı, bekle orda!' dedi. Çıktım. Biraz sonra çağırdı. 'Siyasi Şube'deki ifadeni kabul ediyor musun?' dedi. 'Evet,' dedim. 'At o zaman şuraya imzanı!' dedi. Attım, çıktım..."

Cebimden Osman'ın ifadesini çıkardım, verdim. Okudukça şaşkınlıktan gözleri büyüdü.

"Yok Tarık Abi, yok böyle bir şey, yemin ederim ben bunları söylemedim."

"Osman, seni mahkemeye çağırdıkları zaman bu ifadeyi soracaklar, o zaman ne diyeceksin?"

"Reddederim Abi..."

Akşam Orhan Ağabey'le Burhan Ağabey'e olanı biteni anlattım. Benim kadar şaşırdılar. Osman'ın söz verdiği gibi ifadesini mahkemede de reddedip etmeyeceğini sordular. Onlara emin olamayacağımızı söyledim. Burhan Ağabey, Osman'ın mahkemede ifadesini reddetmesi durumunda yalancı tanıklıktan tutuklanacağı gerçeğine dikkatimizi çekti, ama Orhan Ağabey, Osman'ı kurtaracaklarını, şimdi asıl olanın mahkemede bir çıkar yol bulmak olduğunu söyledi:

"Hadi bakalım, yolumuz açılıyor. Tarık, Frankfurt'ta tanıdığın biri var mı?"

"Var."

"Şimdi onu arayıp şu adreslerden birini kontrol ettirebilir misin?"

Hemen telefonun başına oturdum, arkadaşım Erol'a ihbar mektuplarından bir-ikisinin adresini verdim, bu adresleri kontrol etmesini, hemen bu akşam yanıt vermesini söyledim. Gece yarısına doğru yanıt geldi. Adresler doğru değildi. Ne böyle sokak adları vardı, ne de bu adları taşıyan insanlar; ihbar mektuplarındaki hiçbir bilgi doğru değildi. Üçümüz de çocuklar gibi sevinmiştik.

Avukatlarım artık kaçmama gerek kalmadığını, mahkemede beklenmedik bir terslik olursa bana haber vereceklerini, hazırlıklara bir kere daha başlayabileceğimi, çünkü mücadelemizi burada vermenin önemli olduğunu söylediler.

O gece bir karar veremedim.

İlk iş olarak Çanakkale bağlantılarımı iptal ettim. Arkadaşım beni uyardı, her şeyin hazır olduğunu, yarın bir gün hadi dediğimde bu kadar kolay organize olamayacağını anlattı. Ona önüme bir şans çıktığını, denemek zorunda olduğumu söyledim.

Sonra Atıf Yılmaz'a gittim. Sansürde reddedileceğini adım gibi bilmeme karşın sözleşmeyi imzaladım, yüklüce bir avans aldım, taksitle evime birkaç eşya koydum, ikinci el, eski model bir Renault buldum.

Bu arada *Deli Kan* filmine başladık. Laz bir delikanlıyı oynuyordum. Tatsız tuzsuz bir aşk filmiydi. Aklım fikrim mahkemedeydi, sete hiç istemeden gidip geliyordum. Bir yandan Almanya'dan gönderilen ihbar mektuplarını araştırıyor, sonuçları belgeleyerek kanıt oluşturacak biçimde resmîleştiriyorduk. Her adresin bulunduğu karakola başvurarak o adreste o kişinin oturmadığına ilişkin onaylı bir belge alıyor, bu resmî belgeleri bir de Türk konsolosluğuna onaylatıyor, dosyaya ekliyorduk. Bütün mektuplar sahipsiz çıkıyordu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Mahkemede

Filmin sonlarına doğru duruşmalar başladı. Ağustos 1981 olmuştu. İşte gene Selimiye'nin koridorlarında bekliyordum. Yanımda Burhan Apaydın vardı, ikimizden başka da kimse yoktu. Tutuklanacağımla ilgili kaygımdan kurtulamıyordum. Burhan Ağabey rahattı, bu oturumda bir şey olmayacağını, korkmamamı söylüyordu, ama yapamıyordum. Asker salona çağırdı. Yargıçlar ve savcılar yerlerine oturdular. Bu gergin haldeyken, birden gözüm yargıçlardan birine takıldı; oturduğu yerde dosyaların arkasında kaybolmuştu, yalnız tepesindeki saçlarının birazı görünüyordu. Bakışlarımı ondan ayıramıyordum.

Kimlik soruşturması yapıldı. Yargıç konuşmaya başladı:

"Devletin hariçteki itibar ve nüfuzunu kıracak şekilde devletin dahilî vaziyeti hakkında yabancı bir memlekette asılsız ve mübalağalı maksadı mahsusa müstenide ve millî menfaatlere zarar verecek şekilde faaliyette bulunmak iddiasından..."

Yargıcın konuşması uzadıkça uzuyordu. Aylardır duymaktan bıktığım, aslı astarı olmayan bir yığın laf. Bir ara, bana, söyledikleri hakkında ne diyeceğimi sordu.

"Efendim, ben 'Birinci Kurtuluş Savaşı'nı kaybettik, İkinci Kurtuluş Savaşı'nı kazanacağız,' diye bir söz söylemedim. Zaten konuşmam siyasal bir içerik taşımıyordu, kültürel bir içerik taşıyordu. 'Kültür emperyalizmine karşı İkinci Kurtuluş Savaşı'nı da kazanacağız,' dedim. *Tercüman* gazetesi, durumu çarpıtarak yazmış. Konuşma metnimi vermiştim, dosyada bulunmaktadır. Ortada bir suç yoktur," dedim.

Sonra tanıkların dinlenmesi kararıyla ileri bir tarihe gün verildi. İlk duruşmayı rahat bir şekilde atlatmıştım.

Filmin bitimine yakın Şerif Gören'den, Hülya Koçyiğit ve Cihan Ünal'la *Herhangi Bir Kadın* adlı filmde hamal rolü oynamam için ikinci bir öneri geldi. Yapımcı Selim Soydan'dı. Filmin sosyal içerikli, güzel bir konusu vardı. Kabul ettim. Zaten Selim Soydan sansürden geçmeyi kolaylaştıracak pek çok yüksek rütbeli subayı tanıyordu.

Filme başladık. İki hafta sonra Selim Soydan sete geldi. Beti benzi atmıştı, sesi titriyordu:

"Tarık... *Deli Kan*'ın sansüre takıldığını biliyor muydun?"

Gülmekten yere düşecektim neredeyse.

"Yahu hiçbir şey yok o filmde," dedim.

"Ne yapacağım ben şimdi? Bizim film sansürden hiç çıkmaz. Perişan oldum..." diyordu.

Çok kaygılı ve telaşlıydı. Onu öyle görmenin ötesinde, sıradan bir aşk filminin bile sansüre takıldığı bir ortamda film çekmeye kalkmış olmak, mahkemenin gerginliği, Yeşilçam'daki durumumun sallantıda olması, sinirlerimi iyice bozmuştu. Selim yakındıkça ben gülmekten yerlere yatıyordum.

"Korkma Selim, sen yolunu bulursun," diye avutmaya çalışıyordum, ama sonuçta film yapımcıları, böyle böyle benden uzaklaşacak, kimse benimle iş yapmak istemeyecekti. Çünkü, "Tarık Akan'ın filmleri sansürden çıkmıyor," olacaktı.

Daha sonra Selim Soydan filmi sansürden kurtardı, nasıl yaptı bilmiyorum. Sekiz-dokuz ay sonra, Selim'in filmini emsal göstererek *Deli Kan* da mahkeme kararıyla kurtuldu.

Bir yandan mahkeme sürüyordu tabii. Tüm duruşmalara gitmek zorundaydım. Her seferinde bir-iki arkadaşım ifade vermeye geliyordu, Gülşen Bubikoğlu, Müjdat Gezen, Halit Kıvanç, Perran Kutman... Asıl korkuyla beklediğim Osman İşmen'in ifadesiydi.

1981 Ekimi gelmişti. Yeşilçam Sokağı'nda bir arkadaşımla konuşuyordum. Ne yapıyorsun, ne ediyorsun derken, "Ben de yarın Isparta'ya Yılmaz Ağabey'e gidiyorum, biletimi bile aldım," dedim. Arkadaşın yüzü karıştı, hık mık etti, "Sakın ha," falan diye bir şeyler geveledi.

"Ver bakayım biletini..."

Allah Allah... Ben de kuzu kuzu çıkardım bileti, gösteriyorum aklım sıra. Aldı bileti, soktu cebine.

"Gitmiyorsun bir yere, sonra konuşuruz," deyip gitti.

Ertesi gün gazetelerin baş sayfalarına "Yılmaz Güney Kaçtı" diye kocaman manşet atılmıştı.

Hepimiz tahmin ediyorduk, ama hiçbirimiz nasıl ve ne zaman olacağını kestiremiyorduk. O gün, mutlaka bizi çağırırlar diye bekledik, çağırmadılar. Mahkemeye yansır mı, diye bekledim, neyse ki o da olmadı.

Günlerim çoğunlukla Orhan Apaydın ve Burhan Apaydın'la birlikte geçiyordu. Yemeklere çıkıyorduk. Avrupa'dan baro başkanlarını ağırlıyorlardı; bu buluşmalarda ne konuşuluyorsa Avrupa gazetelerine yansıyordu. Ankara'nın '80 sonrası kaybettiği toplumu temsil gücünü, sivil toplum örgütçüsü olarak Orhan Apaydın üstlenmiş gibiydi. Orhan Ağabey de içeri girmekten korkuyordu, ama onun korkusu benimkinden farklıydı tabii. O, hapse girmek için yaşının geçtiğini ve artık dayanamayacağını da biliyordu.

Almanya'dan arkadaşlarım Erol Özgür, Gürdal Çeliköz tanıklık için geldiler, ifadelerini verdiler. Osman İşmen'e hâlâ sıra gelmemişti. Şimdilik duruşmalar sorunsuz gidiyordu. Ama aylar ilerledikçe Yılmaz Güney'in Paris'ten haberleri geliyordu ve *Yol*'un Cannes Film Festivali için hazır edileceği söyleniyordu. *Yol* gösterildiğinde mahkeme sürüyor olursa durumum tehlikeye girebilirdi. Avukatlarımın dikkatini bu

yöne çekmeye çalıştım. Duruşma sonlarında yargıç, "... falanca tarihe ertelendi," dediği anda Burhan Ağabey, "Efendim, o tarihte filanca yerde duruşmam var, öne almak mümkün mü?" diyerek tarihi öne çekiyordu.

26 Şubat 1982'de Orhan Apaydın tutuklandı. "Birinci Barış Davası." Otuzu aşkın aydın içeri alınmıştı.

31 Mart 1982 günü Osman İşmen ifadeye geldi. Heyecandan dizlerim titriyordu. "İşte şimdi ayvayı yedin," der gibi gözümün içine bakıyordu yargıçlar. İçlerinden biri sormaya başladı:

"Siyasi Şube'de ve Sıkıyönetim Başsavcılığı'ndaki ifadelerinde, Almanya'da, Frankfurt'taki spor salonunda Tarık Akan'ın sahneden halka, 'Birinci Kurtuluş Savaşı'nı kaybettik, İkinci Kurtuluş Savaşı'nı kazanacağız,' dediğini duymuşsun; ne diyeceksin?"

Avukatıma baktım; çok sakindi, hiç bana bakmıyordu. Hayatımın en heyecanlı ânıydı. Osman'ın ağzının içine bakıyordum. Biraz duraladıktan sonra Osman konuştu:

"Efendim, ben müzisyenim. Tarık Akan konuşurken ben alt kattaydım, oraya ses gelmez. Ne konuştuğunu duydum, ne de ne dediklerinden haberim var..."

O anda orada içim boşaldı. Yargıç da, savcı da neye uğradıklarını şaşırdılar.

Soru yinelendi.

Osman aynı ifadeyi verdi.

Yargıç bağırmaya başladı. Arka arkaya, "İfadeni ret mi ediyorsun? Şube'de ve Savcılık'ta söylediklerine mi inanalım, burada söylediklerine mi? Yalan mı söylüyorsun? Hangisi doğru?" diye bağırarak soruyordu.

Burhan Ağabey, çok rahat görünüyordu: Müdahale etmeye niyeti yok gibi duruyordu.

"Savcılık'taki ifaden yeminli, şimdi tersini mi söylüyorsun yani?"

"Efendim, o ifadeleri Siyasi Şube'de okumadan imzaladım, Savcı Bey de, 'İfadeni kabul ediyor musun?' diye sorunca, 'Evet,' dedim, ama orada ne yazılı olduğunu bilmiyordum..."

Yargıcın gözlerinden alevler fışkırıyordu.

"Bana bak, seni yalan ifade vermekten tutuklarım. Bir kere daha soruyorum. Ne diyorsun?"

"Böyle oldu efendim, ben bir şey duymadım."

"Buradan hapse gidersin!"

Osman susuyordu. Ben avukatıma bakıyordum.

Böyle giderse Osman içeri girecekti. Yargıç, aşağıda oturan sekreter kıza baktı, kararlı bir şekilde, "Peki, yaz kızım," dedi.

Yargıç, yasa maddelerini yazdırırken Burhan Ağabey ağır ve vakur ayağa kaktı, konuşmaya başladı. Gözüme büyük bir aktör gibi görünüyordu. Uzun uzun, güzel güzel emsal davalar gösterdi. En sonunda da yargıcın gözlerinin içine baka baka savunmayı yaptı:

"Sayın yargıç, sayın savcının almış olduğu yeminli ifade geçersizdir; çünkü Savcılık, hukuka aykırı olarak yeminli ifade almıştır, oysa yeminli ifade alma hakkı yalnızca yüce mahkemenindir..."

Burhan Ağabey konuyla ilgili yasa maddelerini söylemeye başladı, ama yargıçlar çoktan şaşıp kalmışlardı. Birbirlerinin kulaklarına bir şeyler söylediler ve mahkemeye yarım saat ara verildi.

Burhan Ağabey, beraat kararı alacağımızdan emindi.

Neden sonra yeniden salona alındık.Yargıçlar yerlerini aldılar. Gözlerinin içi gülüyordu, hatta biri bana göz kırptı. Uzun bir konuşmadan sonra yargıç, "... BERAATINA," dedi.

Tarih, 31 Mart 1982 idi.

Davamın bitmesinden bir buçuk ay sonra, Mayıs 1982'de, *Yol* filmi Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye Ödülü kazandı. Türkiye'nin film tarihinde ilk kez Cannes Festivali yarışmalı bölümüne bir film

girmişti ve büyük ödülü kazanmıştı. Haberi aldığım anda çok büyük bir mutluluk, çok büyük bir sevinç duydum.

Sabah saat dokuzda Yeşilçam Sokağı'na geldim. Neden buraya geldiğimi bile bilmiyordum. Sinema yaşamımızı simgeliyordu bu sokak, belki de o yüzdendi. Baktım, Şerif Gören de karşıdan geliyor. Birbirimizi kutladık, sarıldık.

Yine de aklımız karışıktı. Bir kere film nedeniyle hakkımızda bir soruşturma açılıp açılmayacağını merak ediyorduk. Öte yandan film koskoca Cannes Film Festivali'nde birinci olmuştu Gazeteciler de film olayını fırsat bilip ilgili ilgisiz sorular soracaklardı şimdi. Filmle övünüyorduk, ama gazetecilerin bu coşkumuzu malzeme yapıp hakkımızda yalan yanlış yeni soruşturma nedenleri yaratmalarını da istemiyorduk.

Düşündük taşındık, yalnızca, “Mutluyuz,” demeyi kararlaştırdık.

Gazeteciler akın akın gelmeye başladılar. Sorular, sorular. Biz yalnız, “Mutluyuz, çok mutluyuz,” diyorduk.

“Bu film ne zaman yurtdışına kaçtı?”

“Sıkıyönetim zamanı çekimleri nasıl yaptınız?”

“Filmi sansürden nasıl geçirebildiniz?”

“Mutluyuz.”

Ertesi gün hiçbir gazete, bizim ağzımızdan, “Mutluyuz,” “Sevinçliyiz,” dışında bir söz yazamadı.

O akşam Cannes Film Festivali'nde muhteşem ödül töreni yapılıyordu. Burada bulunamamak, o heyecanı yaşayamamak sanatçının unutamayacağı en büyük acısı.

Şeref Gür Ağabeyim, Atıf Yılmaz, Zeki Ökten, Ali Özgentürk, Yaman Okay, Şerif Gören, Onat Kutlar ve ben, Yeşilçam Sokağı' nın arkasındaki kebapçıda kendi ödül törenimizi düzenledik.

“Yılmaz Güney şu anda ödülü almıştır, eli havadadır,” diyor, biz de rakıları havaya kaldırıyorduk.

O gece hepimiz rakıdan değil, ama mutluluktan sarhoş olduk.

Orhan Apaydın'ı, Barış Derneği'ndeki arkadaşlarımı hapishanede ziyarete gidiyordum. Beni bazen hapishaneye kabul ediyorlardı, bazen etmiyorlardı. Orhan Ağabey'in sağlığı gittikçe bozuluyordu. Barış Derneği tutukluları Şubat 1982'de içeri girdiler. 1984 ortalarında tutuksuz olarak yargılanmak üzere serbest bırakıldılar. Orhan Ağabey de içlerindeydi, ama sağlığı çok kötüydü. 1984 sonlarına doğru 46 kişi daha "Barış Davası"na eklendi, aralarında ben de vardım.

141. ve 142. maddelerden yargılanıyorduk; birçokları idamla yargılanıyordu.

Beş yıldan on iki yıla kadar hapsim isteniyordu. 1979 yılında İzmir'de Nâzım Hikmet'in doğum yıldönümüne katılmaktan ve Barış Derneği'ne üye olmaktan yargılanıyordum. İzmir'deki spor salonuna binlerce insan katılmıştı, ama bir tek bana dava açılmıştı. Ayda iki defa, İstanbul'un epey bir dışındaki mahkemeye gidip geldik; yaz-kış, hepimiz... Ve hepimiz yıllar sonra beraat ettik.

1986. Soğuk bir Şubat gecesi. Saat on bir-on iki gibi, Çapa Hastanesi Nöroloji Bölümü'nden içeri girdim. Orhan Ağabey'i yeni getirmişlerdi. Tahta bankın üzerine yan yatmış, elini kocaman başının altına koymuştu. Gözleri kapalıydı ve hafifçe terlemişti. Dizlerimin üzerine çöktüm, gözlerimi ayıramıyordum.

Elimle başındaki terleri sildim; saçları dökülmüş, zayıflamış, küçücük kalmıştı. Aklıma kötü kötü şeyler geliyordu. Bir yığın dalga gözlerime hücum etti. Kendime hâkim olamamaktan korktum; uyandığında beni böyle görmesini istemiyordum.

Bir türlü aklımı dağıtamamıştım, gözlerimin nemlenmesini de önleyemiyordum. "Kalkıp gideyim," dedim kendi kendime, ayağa kalkmak üzereyken Orhan Ağabey'in gözkapakları hareketlenmeye

başladı. "Kendine gel Tarık, kendine gel, kendine gel..." Dişlerimi sıkıyordum, bağırtılarım kafamın içinde yankılanıyordu.

Gözlerini yavaş yavaş açtı, baktı, baktı, baktı. Sonra kısık, yavaş bir sesle, "Mum sönüyor Tarık, mum sönüyor..." dedi ve gözlerini kapadı.

28 Şubat 1986

... Ve hepimiz yıllar sonra beraat ettik.

28 Nisan 1987

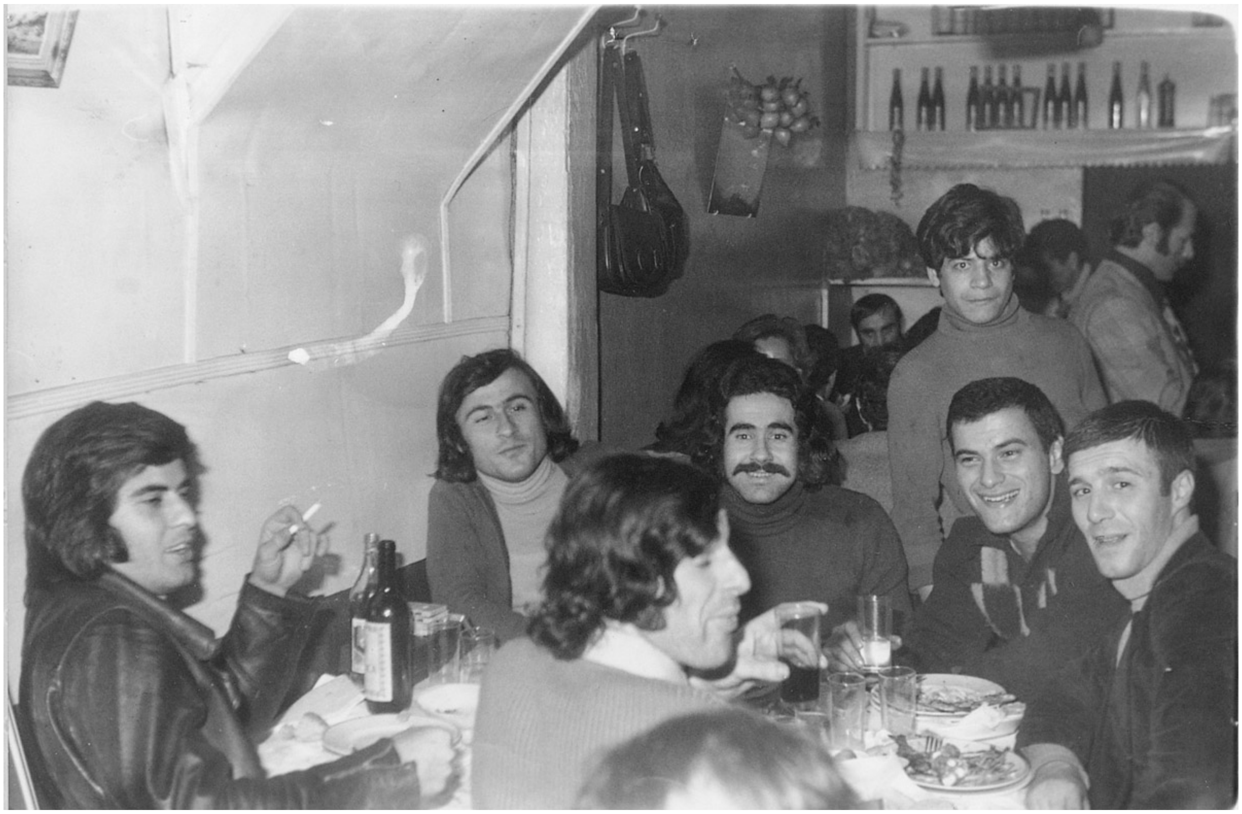
Bu kitabı yazmaya karar verdim.

28 Şubat 1997

Ülkem, artık rahatladı, sıkılan çember kırıldı 28 Şubat 1997'de, 11 Eylül 2001 faciasını gördü; ne mutlu bana rahatım.

28 Şubat 2002

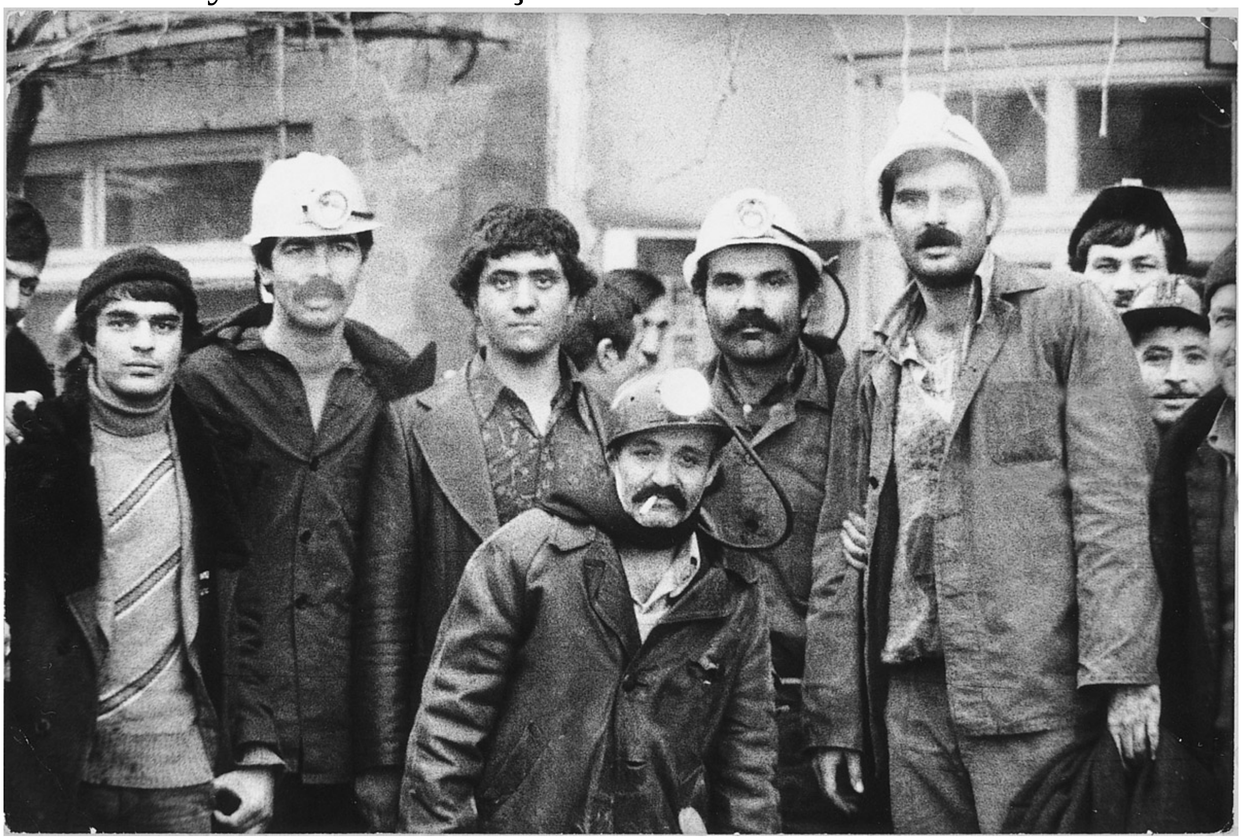
ALBÜM

Tarık Akan, 1966-1967’de Bakırköy’de arkadaşlarıyla bir meyhanede.

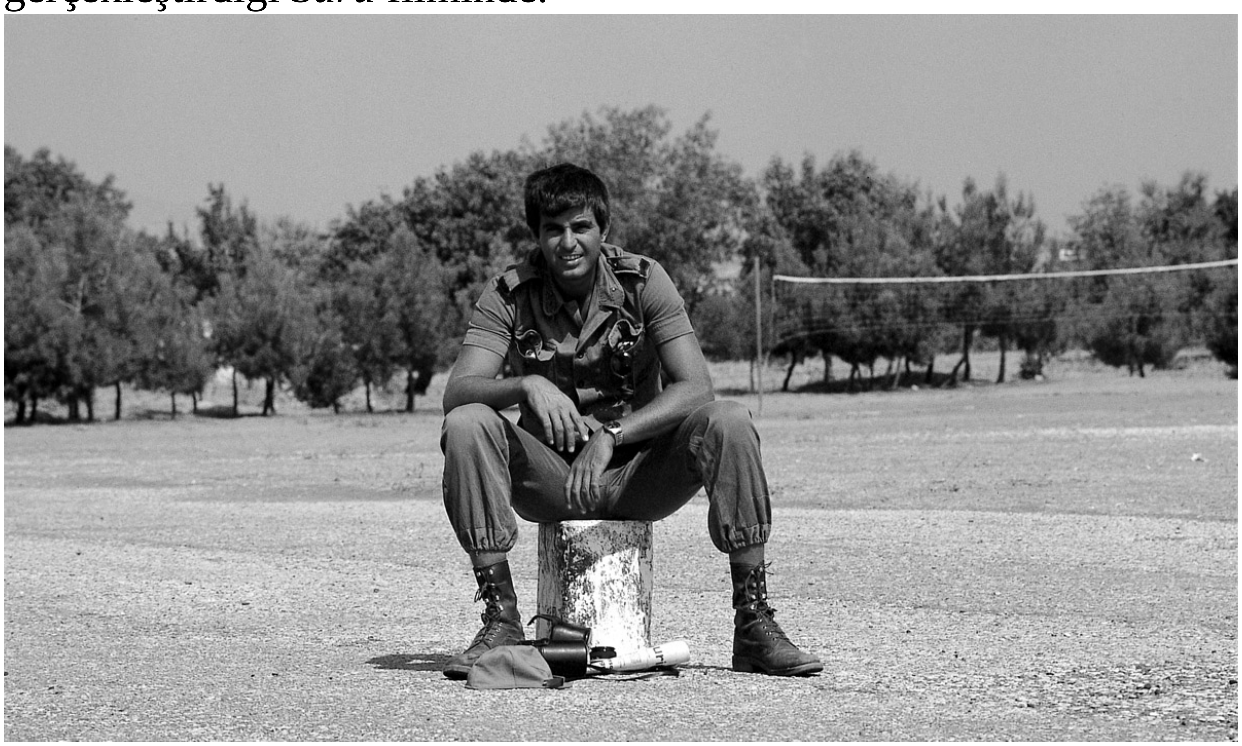
Tarık Akan, 1971'de *Ses* mecmuasının açtığı yarışmada bu fotoğrafıyla birinci seçilmiş ve sinema dünyasına adım atmıştı.

1978'de Yavuz Özkan'ın çektiği *Maden* filminde Halil Ergün'le birlikte. Tarık Akan, bu filmdeki rolüyle Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde En İyi Erkek Oyuncu seçildi.

1978’de Yılmaz Güney’in senaryosundan Zeki Ökten’in gerçekleştirdiği *Sürü* filminde.

Yıl 1979. Askerlik günleri.

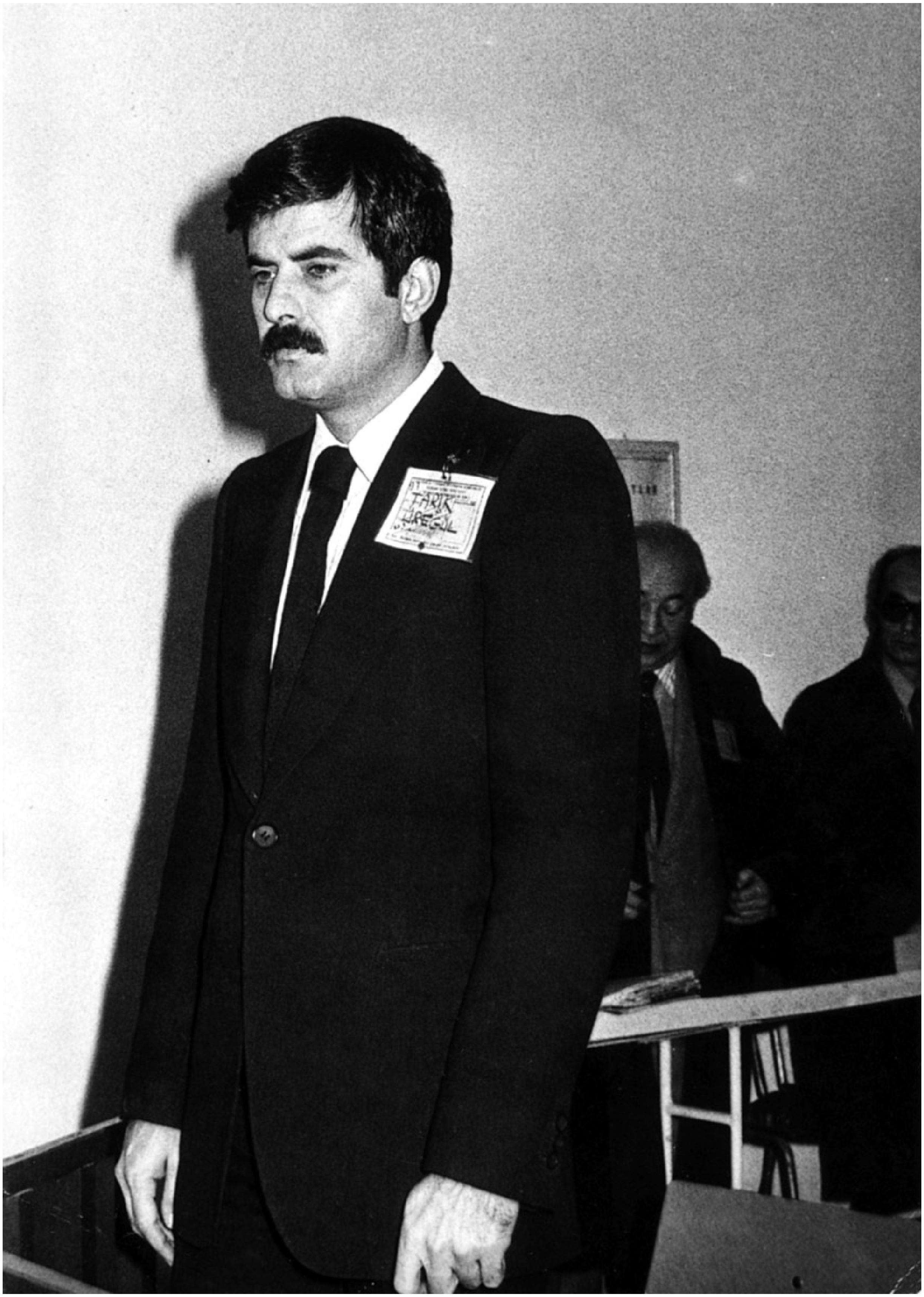
1981’de Yılmaz Güney’in senaryosundan Şerif Gören’in gerçekleştirdiği *Yol* filminde.

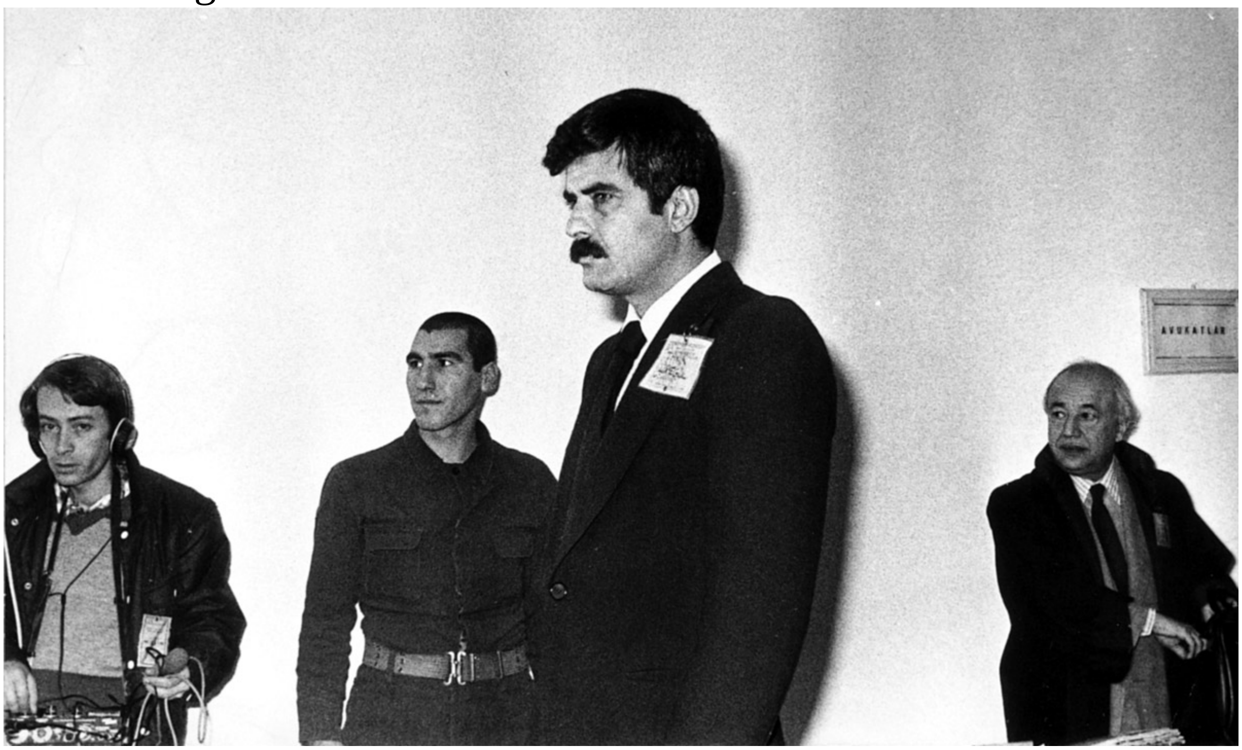
Şerif Gören'in yönettiği, Tarık Akan'ın başrolünü üstlendiği *Yol*, 1982'de Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye'yi Costa Gavras'ın *Kayıp* adlı filmiyle paylaşmıştı.

Tarık Akan, *Yol* filmindeki oyunuyla adını yurtdışında da duyurdu.

TARIK

1981-1982’de Selimiye’de Askerî
Mahkeme’de. Yakasındaki kimlikte, asıl adı
“Tarık Üregül”.

Askerî Mahkeme’de avukatı Burhan Apaydın (sağ başta) ile birlikte. Yabancı bir radyonun muhabiri (sol başta) duruşmayı kayda alıyor.

1984’te Zeki Ökten’in yönettiği *Pehlivan* filmi için hazırlanırken. Tarık Akan, bu filmdeki oyunuyla 1985 Berlin Film Festivali’nde Jüri Özel Ödülü’ne değer görülmüştü.

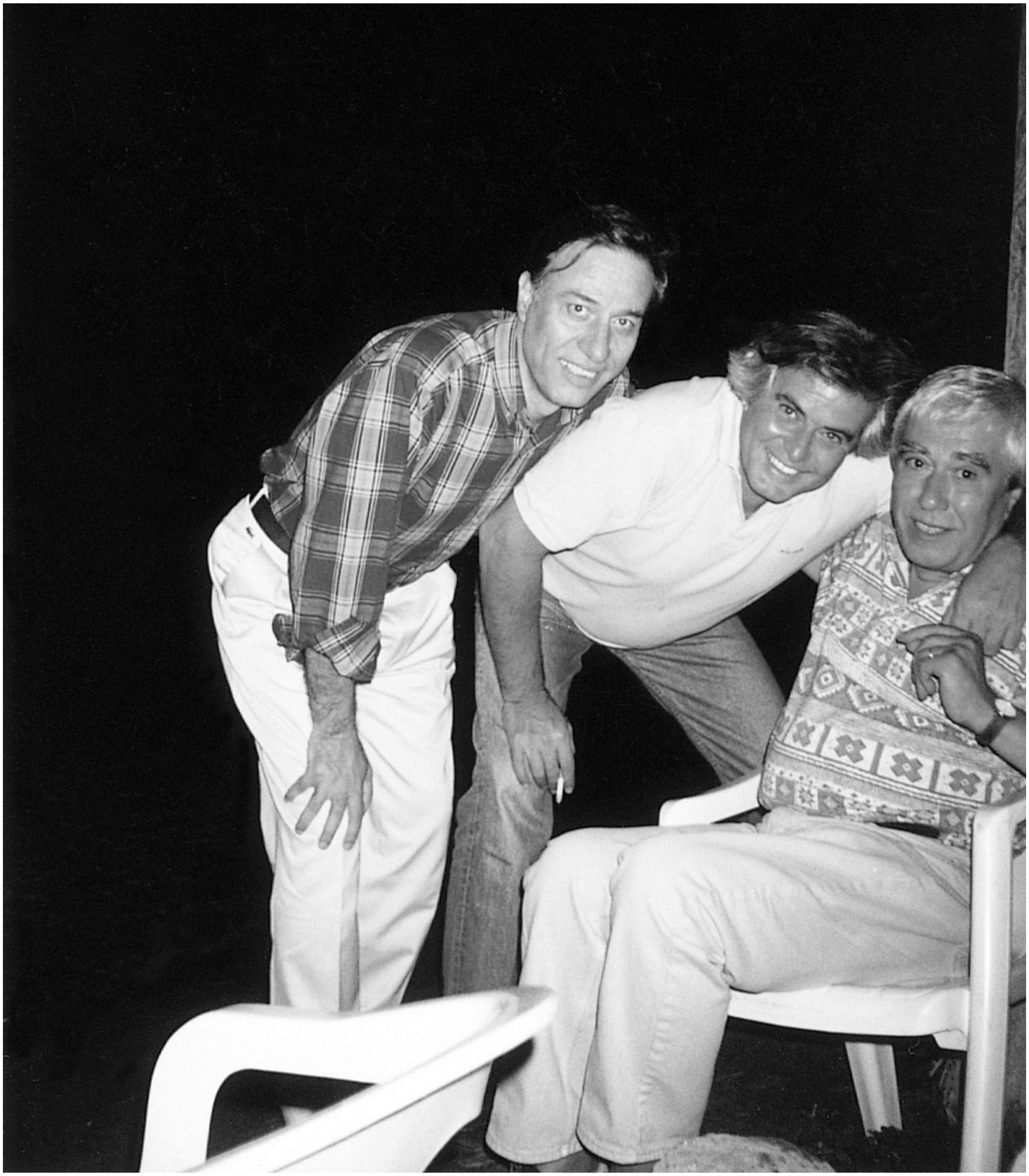
1984’te Şerif Gören’in yönettiği *Derman* filminde.

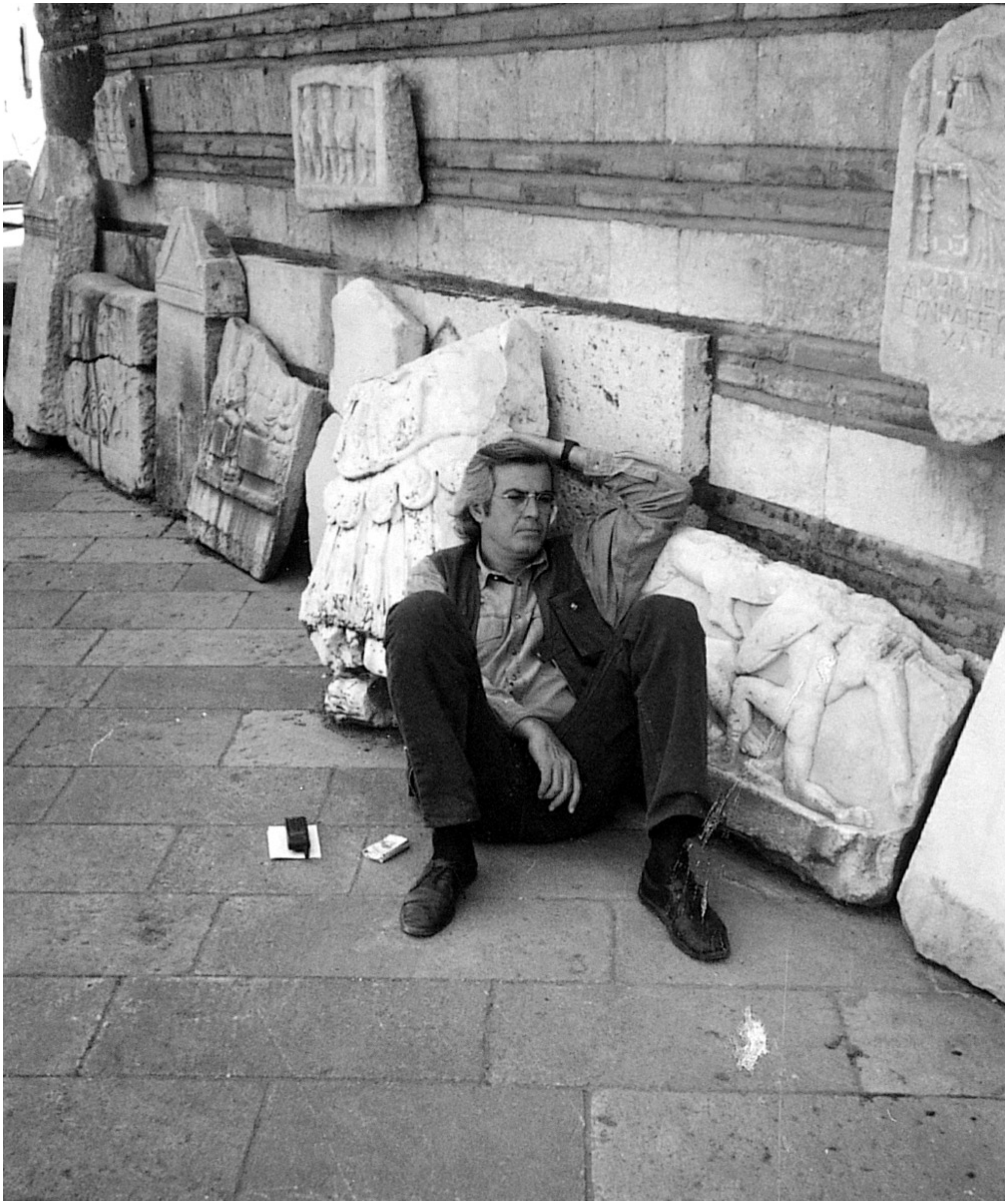
Derman, 1984’te Karlovy Vary Film Şenliği’nde Uluslararası Sinema Eleştirmenleri Ödülü’ne, aynı yıl Valencia Film Şenliği’nde Jüri Özel Ödülü’ne değer görülmüştü.

1985'te Şerif Gören'in yönettiği *Kan* filminde.

Kemal Sunal ve Zeki Ökten'le birlikte.

1992'de Yusuf Kurçenli'nin yönettiği *Taşların Sırrı* adlı TV dizisinde.

1994'te Başar Sabuncu'nun Nâzım Hikmet'in eserinden beyazperdeye uyarladığı *Yolcu* filminde.